

У нумары:

Сем цудаў Наваполацка
50-гадовым горадам можа
ганарыцца ўся Беларусь!

Стар. 4

Абразкі
пісьменніцкага лёсу

Да 85-годдзя лаўрэата
Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі
Беларусь Алеся Савіцкага.

Стар. 5

Слова Божае
па-беларуску

Мова выдзенага Евангелля —
родная, выразная, зразумелая.

Стар. 6

Чысціня Арэскіх крыніц

Адметная серыя “Беларусь
літаратурная” папоўнілася
кнігай пра творцаў
Старадарожскага краю.

Стар. 7

Недаравальнае
замоўчанне

Пра легендарнага беларуса —
акадэміка Канстанціна Лукашова —
сёння да крыўднага мала
хто ведае.

Стар. 12

ІДЗЕ ПАПІСКА НА І ПАЎГОДЗЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7390 руб.
Падпісны індэкс —
63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 9580 руб.
Падпісны індэкс —
638562

Індывідуальная льготная падпіска для на-
стаўнікаў: на 1 месяц — 4950 руб. Падпісны
індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі:
1 месяц — 7500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!

Неабсяжнасць нябёсаў і веліч Вечнасці

Фота Віктара Кавалёва

Закончыўся Піліпаўскі пост. Закончыўся ўрачыста,
і заканамерна, як адбываецца гэта штогод —
з надыходам зімовага святкавання, якое на працягу
двух тыдняў ахоплівае некалькі свят і вядома ў народзе
як Каляды. “Ой, Каляды-Калядачкі, бліны-ладачкі...”

З 7 па 19 студзеня ў Беларусі — Святкі. У розныя дні, ад Ражства Хрыстова да Вадохрышча, не мінаючы стары Новы год і шчодры вечар перад ім, беларусы калядуюць, ходзяць ад двара да двара з песнямі, прыдумваюць усялякія розыгрышы, мяняюць на падворках суседзяў брамы, выліваюць чарніламі па снезе дарогі ад хаты закаханага юнака да яго любай, ды не забываюцца завітаць да цешчы на бліны.

Ходзяць калядоўшчыкі і ў гарадах — маленькіх раённых, вялікіх абласных, у сталіцы: пакідаюць свае сляды на пачатку XXI стагоддзя! Ходзяць Дзед (раней — старэйшына Роду, галоўны сярод калядоўшчыкаў), Каза (знак урадлівасці і здароўя), Каляда (дачка Бога Сонца), Механоша (адказны за збор падарункаў і захавальнік). Людзі верылі, што пасля правядзення абраду дзень будзе даўжэй, а ноч карацей — таму ў такім гурце павінен прысутнічаць знак сонца. У руках жа Каляды абавязкова маецца і Зорка:

Добры вечар, пане гаспадару,
ой, Каляда, ой, Каляда!
Харошыя маеш ты сыночкі,
ой, Каляда, ой, Каляда!

Ой, што ж яны ў цябе робяць?
ой, Каляда, ой, Каляда!
У святлічцы золата важаць,
ой, Каляда, ой, Каляда!

“Важаць золата”... Мала хто ўзгадае сёння, што вешчуну, якія падаліся ў Віфлеем следам за зоркаю, якая рухалася перад імі і прывяла да месца, дзе было Дзіця, паднеслі Яму сімвалічныя дары: золата як Цару, ладан як Богу і смірну як прысуджанаму да пакарання смерцю. Калі яшчэ з-за аднаго нованароджанага было такое водгулле ў нябёсах, і на зямлі?

Аднак, гэтае свята не проста падстава для варажбы, ігрышчаў ды забавак. У гэтыя дні мы робімся здольнымі дасягнуць выратавальнага міру ў саміх сабе. “Але для гэтага перш за ўсё неабходна, каб у нашых сэрцах пачала дзейнічаць добрая воля, каб мы шчыра імкнуліся заўсёды праяўляць добрую волю да Бога і да свайго бліжняга. Нам трэба ў сэрцах сваіх узрасціць думку пра тое, што радасць удзячнасці — гэта праца, праца хаджэння чалавека перад Богам ... — гаворыцца ў Пасланні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі з нагоды

Ражства Хрыстова. — Але... як сумясіць у зямным жыцці ўсю шырыню Нябёсаў і веліч Вечнасці з даляглядам нашай паўсядзённасці і з марнасцю жыццёвай мітусні? Невыпадкава мы задумваемся пра гэта сёння, калі пачынаецца Новы год добрасці Божай...

Рабіць дабро — гэта нашае хрысціянскае пакліканне ў свеце. Вось чаму, сталяючы, нашы дзеці павінны бачыць перад сабою прыклады дабрадзеянасці і ў сям’і, і ў грамадстве, каб змоладу вучыцца любові да Бога і да чалавека.

Пачатак года слаўны сваімі дабрачыннымі акцыямі. Шмат іх было падчас праваслаўнай выстаўкі-ярмаркі «Ражство Хрыстова», якая праходзіла ў Мінску з 27 снежня 2008 года па 5 студзеня 2009 года ў выставачным павільёне па праспекце Пераможцаў, 14. На выстаўку з’ехалася каля 100 удзельнікаў-экспанентаў з розных краін.

Наведанне дзіцячых рэабілітацыйных цэнтраў, дзяцей-сірот, уручэнне ім падарункаў, правядзенне дабрачынных канцэртаў — таксама сучасная традыцыя многіх дзяржаўных і камерцыйных устаноў.

Падчас Ражства ўсе мы крыху вешчуну. І кожнаму пад сілу ўдзельнічаць у працэсе стварэння цудаў. Паспрабуем угледзецца ў сваіх родных і блізкіх з любоўю і ўвагай — можа, зразумеем нешта важнае. А, зразумеўшы, зрабіць для іх цуда не так і складана. Гэта будзе крок да любові, узаемаразумення ды згоды.

Ірына ТУЛУПАВА

Пункцірам

• У канцы снежня ў літаратурным музеі ў Каўнасе прайшло ўзнагароджванне пераможцаў конкурсу эсэ "Ладзіну Пяледа і Вацлаў Ластоўскі. Крыўскія міфы і гістарычныя лёсы". Першую і другую прэміі ў конкурсе, які ладзіўся Еўрапейскім гуманітарным універсітэтам у Вільнюсе, атрымалі студэнты з Мінска Антон Трафімовіч і Ірына Слюсэр адпаведна. Эсэ сямі пераможцаў склалі асобны зборнік.

• Канал "Культура" беларускага радыё прыняў удзел у стварэнні дыска з калянднымі песнямі для радыёстанцый краін-удзельніц Еўрапейскага вясільнага саюза. Нашу краіну прадставіў Іван Кірчук з песняй "А ў свеце нам навіна была". У праекце ўдзельнічае 28 радыёстанцый з усяго свету. Сёлета ўпершыню да ініцыятывы далучыліся Японія і Партугалія. Стварэнне падобнага дыска дасць магчымасць пазнаёміцца з часцінкай беларускай культуры замежным слухачам. У сваю чаргу беларусы змогуць далучыцца да культур такіх краін, як Аўстрыя, Аўстралія, Паўднёвая Карэя, Галандія і іншыя.

• Свет пабачылі тры біяграфічныя кнігі, прысвечаныя класікам айчыннай літаратуры Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу, Янку Купалу і Якубу Коласу. Адрэмнасць кніг у тым, што біяграфіі пісьменнікаў суправаджаюцца малюнкамі мастака Уладзіміра Сулкоўскага. Кнігі з'явіліся ў серыі "Славутыя імёны". У форме апавяданняў маладых чытачоў знаёмяць з жыццёвым шляхам класікаў. Цяпер мастак працуе над стварэннем малюнкаў да чацвёртай кнігі з серыі. Яна распавядзе пра лёс Максіма Багдановіча.

• У межах духоўна-асветніцкай выстаўкі-кірмаша "Ражство Хрыстова", якая праходзіла ў беларускай сталіцы з 27 снежня па 5 студзеня, быў наладжаны шэраг мерапрыемстваў дабрачыннага грамадскага праваслаўнага праекта "Белая Русь — сястры Сербіі". Ва ўсе дні выставы працаваў інфармацыйны стэнд праекта па зборы сродкаў на аднаўленне храма св. Параскевы ў Косава. А ў Свята-Паркроскім прыходзе горада Мінска адбылася акцыя падтрымкі брацкага праваслаўнага народа "Малітва за Сербію".

Мэта праекта — садзейнічанне ў аб'яднанні праваслаўных людзей розных краін. Акцыю блаславіў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. У літаратурна-музычнай вечарыне "Белая Русь — сястры Сербіі" бралі ўдзел актёры Тэатра кінаактэра, прэзентаваліся кнігі па Сербскай трагедыі. У вечарыне прыняў удзел прафесар Іван Чарота.

• Браты Міраслаў і Уладзімір Адамчыкі заснавалі кніжную серыю пад назвай "Сучасны беларускі дэ-тэкст". Кнігі будуць выдавацца кішэнным фарматам у мяккай вокладцы. Прадаваць іх плануецца найперш у гіпер- і супермаркетах, дзе ёсць кніжныя аддзелы. Менавіта праз вялікія крамы можна ахапіць найбольш масавы пласт патэнцыйных чытачоў. Першымі выйдуць кнігі Міраслава "Карона" і Адама Глобуса "Замак". Надалей браты Адамчыкі мяркуюць выдаць томкі майстроў "лёгкага" чытвання Уладзіміра Сцяпана і Максіма Клімковіча.

• "Белнешэканомбанк" зрабіў шыкоўны падарунак Нацыянальнаму музею гісторыі і культуры Беларусі. Гэта карта Вялікага княства Літоўскага, якая датуецца 1613 годам. "Белнешэканомбанк" набыў карту ў прыватнага калекцыянера. Перад тым, як паказаць гісторыка-культурную каштоўнасць журналістам, музей правёў паўтадавое яе даследаванне. Сумніву ў яе сапраўднасці няма. Ініцыятарам стварэння карты ў XVII стагоддзі быў магнат Мікалай Радзівіл Сіротка. А малюнак выканаў гравёр Томаш Макоўскі.

Падрыхтавалі Павел РАДЫНА, Ірына ТУЛУПАВА

Апошнімі снежаньскімі днямі ў зале Дома літаратара на Фрунзе, 5, падводзіліся вынікі агульнагарадскога творчага конкурсу сярод навучэнцаў сталічных школ, гімназій, каледжаў і ліцэяў.

Конкурсы

Вітаем, племя маладое!

Гэта першы вялікі літаратурны конкурс сярод юных талентаў. Ён аб'яўляўся ў 2008 годзе Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама. Творчае спаборніцтва праходзіла па двух узроставых катэгорыях: да 14 гадоў і ад 15 да 18 гадоў. Тэкстаў было прадстаўлена надзіва шмат, і да першапачаткова вылучаных намінацый "паэзія", "проза", "мастацкі пераклад" арганізатары дадалі яшчэ "літаратуразнаўства" і "нарыв".

Маладых талентаў у ДOME літаратара віншавалі вядучыя пісьменнікі, супрацоўнікі сродкаў масавай інфар-

мацыі, настаўнікі і навучэнцы сталічных школ. Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец акцэнтаваў увагу прысутных на тым, што гэта — хвалючая падзея, бо кожны ведае: сабраліся разам тыя, хто робіць першыя крокі ў літаратуры. Яны — самыя складаныя і важныя, а наперадзе — доўгая дарога творчых пошукаў. Сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў як аўтар ідэі конкурсу яго мэту вызначыў так: выявіць як мага больш здольных маладых юнакоў і дзяўчат, з

тым, каб пасля дапамогаць ім у творчасці, наладжваць семінарскія заняткі ды інш. Каб маладыя адчувалі, што яны патрэбны літаратуры, сваёй Радзіме.

Пераможцаў віншавалі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, адзін з аўтараў гімна Беларусі Уладзімір Карызна, члены журы конкурсу пісьменнікі Міхась Башлакоў, Наталля Касцючэнка, Павел Саковіч, Мікола Шабовіч ды іншыя.

Гран-пры конкурсу ўручыла Марыя Маліноўскай з Гомеля (да 14 гадоў) — у намінацыях "паэзія" і "літаратуразнаўства", і ў намінацыі "мастацкі пераклад" (15—18 гадоў) — Дарына Шабаліной з СШ №36 г. Мінска. Яшчэ прысуджаны 4 дыпломы за I-я месцы, 9 дыпламаў — за II-я, 14 дыпламаў — за III-я месцы.

Акрамя дыпламаў, лаўрэатам конкурсу падаравалі навукова-пазнавальныя і мастацкія кнігі, падпіску на літаратурна-мастацкія выданні "Маладосць", "Нёман", "Полымя", "Вожык", "ЛіМ". Лепшыя творы ўдзельнікаў конкурсу плануецца выдаць асобнай кнігай, а саміх школьнікаў неўзабаве чакаюць захапляльныя творчыя семінары.

Ірына ТУЛУПАВА
На здымках: пераможцы конкурсу (Гран-пры) **Марыя Маліноўскай і Дарына Шабаліна; падчас уручэння ўзнагарод.**
Фота Кастуся Дробава

Пра ўсё

Літаратурны «Ранішнік»

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" супольна з кнігарняй "Светач" зладзіла літаратурнае навагодняе свята для маленькіх чытачоў. Дзеці пазнаёміліся з пісьменнікамі, аўтарамі выдавецтва Уладзімірам Мацвеевым, які захапіў хлопчыкаў і дзяўчынак дасціпнымі загадкамі ўласнага сачынення, Леанідам Улашчанкам, артыстам мінскага ТЮГа, які распавёў вострасюжэтную гісторыю свайгоступлення ў актёрскую студыю і Кацярынай Хадасевіч-Лісавой, што забавляла дзецей пытаннямі на веданне беларускага слоў і, нібы шчодрая казачная фея, дарыла падарункі. Вядома ж, свята наведлі і каларытныя Дзед Мароз са Снягуркай. Вучыць беларускія слоўцы, чытаць казкі і вершы на роднай мове заклікала школьнікаў вядучая сустрэчы, пісьменніца Алена Масла. Паводле яе, такія свята для дзяцей выдавецтва плануе зрабіць традыцыйнымі.

Саша ДОРСКАЯ

Сумоёе навукі і паэзіі

Ва ўтульнай зале Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры гісторыя літаратуразнаўцы і паэты. Нагоды жа стаў выхад кнігі "Сучасная літаратура: каардынаты ідэйна-мастацкага пошуку", што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве "Беларуская навука".

Вядучы сустрэчы-прэзентацыі доктар філалагічных навук, прафесар С. Лаўшук павёў гаворку пра неакрэсленасць літаратурнага працэсу ў найноўшай Беларусі.

Сваё разуменне сучаснай літаратуры прадставілі беларускія літаратуразнаўцы, якія, адначасна, з'яўляюцца і аўтарамі кнігі.

Вылучы надзённай кнігі таксама віталі В. Жураўлёў, У. Гнілмёдаў, П. Васючэнка. Яны, між іншым, звярнулі ўвагу і на пэўныя недахопы зборніка, што, праўда, адносілася тое зольшлага да тэхнічнага яе выканання.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Да ведама

Валянціна Пятроўна значае, што музей утвораны на аснове кніжнай калекцыі князёў Паскевічаў, якая налічвае 6252 экзэмпляры, а таксама калекцыі рэдкіх і мініяцюрных кніг — 6490 выданняў. Так, кнігазбор Паскевічаў быў перададзены бібліятэцы ўладамі ў 1934 годзе. Апошнім жа часам некаторыя рэдкія выданні некавалі ў насельніцтва. Пастаянна дзеючая экспазіцыя адлюстроўвае гісторыю ўзнікнення і развіцця кнігі як важнейшага носьбіта сацыяльна значнай інфармацыі, а таксама асноўныя этапы фарміравання ўласнай бібліятэкі Паскевічаў, ля вытокаў якой стаў военачальнік і дзяржаўны

Музей мастацкага слова

На сённяшні дзень у Беларусі існуе тры музеі рэдкіх кніг: у Нацыянальнай бібліятэцы нашай краіны, у Полацку і ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. Леніна. Апошні — самы малады: адкрыўся 22 лютага 2008 года. Дырэктар Гомельскай абласной бібліятэкі Валянціна Дуброва робіць для чытачоў "ЛіМа" своеасаблівую невялічкую экскурсію па музеі рэдкіх кніг.

дзееч Расійскай імперыі XIX стагоддзя, генерал-фельдмаршал, князь Іван Паскевіч. У адным з раздзелаў музея экспануюцца выданні XVI — пачатку XX стагоддзя на рускай і замежных мовах. Найбольш раняе з іх — палеатып — зборнік канцон Франчэска Петраркі, выдадзены ў Венецыі ў 1547 годзе. Да вельмі рэдкіх адносіцца кніга на французскай мове "Тайны беззаконія или История папства", напісаная Філіпам дэ Марнэ і выпушчаная ў 1612-м. Унікальным помнікам з'яўляецца трэцяе выданне "Слова пра паход Ігаравы", выдадзенае ў Санкт-Пецярбургу ў 1819 годзе з прысвячэннем Мі-

калаю Румянцаву ад Якава Пажарскага. Яркім і своеасаблівым афармленнем вылучаюцца ўсходнія рукапісы XVIII — XIX стагоддзяў на арабскай, персідскай і турэцкай мовах, атрыманыя І. Паскевічам у якасці ваенных трафеяў. Да ліку апошніх адносіцца і кнігі з парызскай бібліятэкі Напалеона, прадстаўленыя ў экспазіцыі. Вялікую цікавасць выклікаюць выданні з друкаванымі прысвячэннямі і дарчымі надпісамі прадстаўнікам роду Паскевічаў. Сярод іх аўтографы Г. Дзяржавіна, В. Жукоўскага, Я. Палонскага, Д. Грыгаровіча, С. Вярковіча... Заслугоўваюць увагі пераклады Ірыны Паскевіч на французскую мову раманаў

Л. Талстога "Маша", "Вайна і мір", кнігі навел І. Салава, рамана Б. Маркевіча "Маріна из Алого Рога".

У раздзеле мастацкай літаратуры месціцца прыжыццёвыя выданні класікаў рускай і замежнай літаратуры: М. Гогаля, Л. Талстога, А. Талстога, В. Гюго, В. Скота, Э. Залы, Ф. Купера, Ж. Верна ды іншых.

Экспазіцыя музея ўключае таксама раздзел, прысвечаны мініяцюрным выданням беларускай, рускай і замежнай класікі. Самае маленькае з іх (шэсць на дзевяць міліметраў) мае красамоўную назву "Чудо из чудес" — выказванні М. Горкага і А. Пушкіна пра кнігу і пра чытанне на рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах, а яшчэ — звышмініяцюрныя партрэты аўтараў. Усяго ж мініяцюрных выданняў у бібліятэцы налічваецца каля трох тысяч.

Да слова, пастаянная экспазіцыя музея рэдкіх кніг перыядычна папаўняецца выстаўкамі разнастайнай тэматыкі, якія ладзяць супрацоўнікі ўстановы.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: дырэктар Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. Леніна **Валянціна Дуброва; экспазіцыя мініяцюрных выданняў.**

Фота аўтара

Выстаўкі

У гісторыю нацыянальнага мастацтва Казімір Бахматовіч (1808 — 1837) увайшоў перш за ўсё як графік-літограф, аўтар мініяцюрных малюнкаў побытавага жанру. Яго галоўнай справай жыцця сталі альбомныя літаграфічныя серыі: "Успамін пра Дабраўляны" (1835), "Арласяда" (1836), "Вільня" (1837), "Нязначныя ўражанні Я. Рустэма" (1837), "Адзенне і сцэны. Літоўскія строі" (1837).

Вяртанне «Успамінаў...»

Заслуга К. Бахматовіча ў тым, што ён упершыню ў беларускім мастацтве ўзняў значэнне малой формы ў літаграфіі да ўзроўню карціны. Арыгінальныя і тыражныя графічныя аркушы засталіся для нашчадкаў каштоўным іканаграфічным матэрыялам, у якім па-мастацку вобразна і дакладна адлюстраваны лад жыцця розных слаёў насельніцтва мястэчак і гарадоў нашага краю першай паловы XIX стагоддзя.

Праект "Успамін пра Дабраўляны", прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння Казіміра Бахматовіча, — гэта вяртанне з забыцця імя беларускага графіка, а разам з ім — малой радзімы мастака. Мэта праекта — папулярызацыя нацыянальнай гістарычна-культурнай спадчыны, выхаванне патрыятычных пачуццяў беларусаў, далучэнне творчай моладзі да вырашэння сацыяльна значных тэм мастацтва. Яго арганізатарамі выступілі Беларускі саюз мастакоў і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў.

Цэнтральнай падзеяй праекта стаў пленэр на малой радзіме мастака ў вёсцы Дабраўляны. У ім бралі ўдзел члены БСМ, удзельнікі маладзёжнага творчага аб'яднання "ПраСвет". Усе арганізацыйныя пытанні паспяхова

вырашалі аддзел культуры Смагонскага райвыканкама на чале з Таццянай Ражавай і дырэктар Лылойцінскага ЦДК Смагонскага раёна Галіна Флікоп. Фіналам пленэру стала адкрыццё выстаўкі ў Смагоні, дзе кожны з удзельнікаў прадставіў плен сваёй працы. Агульнасць тэмы твораў вызначала канцэпцыю выстаўкі і рабіла яе цэласнай, а індывідуальна манера кожнага мастака насычала разнастайнасцю і бабіла глядача нечаканым багаццем графічных стыляў.

Выніковым мерапрыемствам праекта стала адкрыццё выстаўкі-прэзентацыі "Успамін пра Дабраўляны" ў галерэі "Універсітэт культуры". Прадстаўленыя ў экспазіцыі творы — гэта пераасэнсаваныя, па-мастацку ўвасобленыя ўражанні ад сутыкнення з творчай спадчынай выдатнага беларускага мініяцюрыста і тымі чужоўнымі мясцінамі, дзе некалі была не толькі выдатная гаспадарка, але і нацыянальны навуковы і культурны асяродак. Да слова, пасля экспанавання ў Мінску, выстаўку зноў прыме Смагонь.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: "Брукаванка" Яўгена Шатохіна; адна з работ Казіміра Бахматовіча.

Фота аўтара

«Весніцы» Прэзентацыі ў літаратуру

Літаратурнай суполцы "БУКет", што існуе ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў пры кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры, сёлета споўнілася восем год. 12 снежня 2008 г. адбылося ўрачыстае пасяджэнне суполкі, прымеркаванае да выхаду чарговага зборніка прозы і паэзіі пад назвай "Весніцы". Калектыўныя зборнікі аб'яднання выходзілі штогод, і гэта ўжо сёмай кніга.

Новы зборнік і чарговая сустрэча каторы раз аб'яднала размаіттыя "кветкі" ў адзін "БУКет": студэнтаў і выпускнікоў, выкладчыкаў і проста творчых сябраў суполкі.

Усе восем год праца "БУКета" шмат у чым залежала ад плёну і ідэйнага нахнення Алены Багамолавай, не проста чужоўнага выкладчыка, але і выдатнага філалага і паэтэсы, што была галоўным кіраўніком арганізацыі ад яе стварэння. Праз любую суполку, якая існуе на базе навучнай установы, праходзіць вельмі шмат людзей, часам нават выпадковых. Але для многіх "БУКет" стаў своеасаблівай творчай школай, выпадковай цэлае пакаленне творчых асобаў.

"БУКет" аб'ядноўвае не толькі маладых паэтаў і празаікаў. Тут ёсць месца музыкантам, мастакам, рэжысёрам... На пасяджэннях суполкі заўсёды гучаць песні ў выкананні маладых аўтараў. Так, і на прэзентацыі зборніка "Весніцы" з аўтарскімі спевамі пад гітару выступалі Алена Свечнікова, Павел Макееў ды іншыя. Калектыўную музычную творчасць прадставіў гурт "Па-за кадрам". Малады паэт Юрась Ленскі выступіў адначасова аўтарам тэкстаў і дэкламатарам у гурце. Напрыканцы прэзентацыі Алена Багамолава ўрачыста абвясціла П.Макеева новым кіраўніком суполкі.

Адам ШОСТАК

Анталогія — упершыню

У Ізраільскім культурна-інфармацыйным цэнтры прайшла прэзентацыя кнігі "Чалавек, які скраў Сьцяну Плачу" — першай анталогіі ізраільскай літаратуры ў перакладзе на беларускую мову (перакладчык — Павел Касцюкевіч).

Творчая сустрэча сталася своеасаблівым развітаннем з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь Зеэвам Бен-Ар'е, праца якога ў нашай краіне падыходзіць да завяршэння. Гэта ўжо другая кніга ў перакладзе Паўла Касцюкевіча, у падрыхтоўцы і выданні якой дэпламаг прымаў непасрэды ўдзел.

Кніга перакладаў складзена з 15 апавадненняў выбітных ізраільскіх пісьменнікаў. Сюды увайшлі творы папулярнага ў беларускага чытача Этгара Керэты ("Кіроўца аўтобуса, які хацеў стаць Богам"), лаўрэата шматлікіх літаратурных прэмій, аўтара раманаў "Мой Міхаэль" і "Аповед пра каханне і цемру", Амаса Оза, вядомага за межамі

Ізраіля Мэіра Шалева ("Расійскі раман"), а таксама сатырыка Эфраіма Кішона, чые творы раззішліся па свеце 40-мільённым накладам.

Перакладчык Павел Касцюкевіч нарадзіўся ў Мінску ў 1979 годзе, а з 1998 стала жыве ў Ізраілі. Год таму пачыла свет першая кніга яго перакладаў ізраільскай прозы Этгара Керэты "Кіроўца аўтобуса, які хацеў стаць Богам". У мінулым месяцы выйшла дэбютная кніга ўласнай прозы П. Касцюкевіча "Душпастарскія спатканні для дачнікаў". Дарэчы, аўтар на працягу некалькіх гадоў займаецца ўкладаннем іўрыт-беларускага слоўніка.

Ян АКУЛІН
Фота аўтара

Поспех віцебскага хору

Вось ужо шаснаццаць гадоў моцнае творчае сяброўства звязвае два калектывы — гарадскі моладзевы хор Віцебска (кіраўнік Віталь Раўза) і духоўны хор "Канторай" пры Вецларскім саборы (кіраўнік Ёахім Айхгорн). Гэтае супрацоўніцтва пачалося дзякуючы ініцыятыве беларуска-нямецкага таварыства "Вількомэн — Калі ласка!", утворанага паралельна ў немецкім горадзе Вецлар і Віцебску.

Два мастра, Віталь Раўза і Ёахім Айхгорн за столькі гадоў змагі ажыццявіць са сваімі хорамі даволі сур'ёзныя праекты: выкананне такіх складаных музычных твораў, як "Каляндар аратарыя" Ё. С. Баха, "Каранацыйная меса" В. А. Моцарта, "Літургія Святога Ягана Златауста" П. І. Чайкоўскага, матэлы Ё. Брамса, Ф. Мендэльсона, канцэрты Д. Бартынянскага.

Віталь Раўза і Ёахім Айхгорн ужо даўно марылі аб выкананні аднаго з унікальных твораў Ё. Брамса — "Першага Нямецкага Рэквіема". Акрамя твора Брамса ў наядуны канцэрт у горадзе Вецлары (зямля Гесэн) быў уключаны выдатны твор Д. Шастаковіча "Камерная сімфонія".

На заключнай вяршыні аб'ерборгермайстар горада Вецлара выказаў вялікую падзяку віцебскім выканаўцам.

Беларусы з цёлымі ўражанымі вярнуліся дадому. І цяпер чакаецца ажыццяўленне новага праекта — выкананне "Нямецкага Рэквіема" ў Беларусі.

Аляксандр РОЗУМ

Лунінская восень

За падзеяй

У чацвёрты раз у Лунінскай сярэдняй школе ладзіліся паэтычныя чытанні. Сёлета арганізатары гэтага самабытнага літаратурнага фесту — аддзел адукацыі Лунінецкага райвыканкама, увесь калектыў Лунінскай школы і мясцовы сельвыканкам — прысвяцілі яго юбілею выдатнай беларускай паэтэсы Яўгеніі Янішчыц.

Быццам у доказ таго, што Лунін невыпадкава чатыры гады таму быў абраны месцам правядзення паэтычных чытанняў, вучні школы шчыра дарылі гасцям свае песні, танцы і вершы... Так, вельмі цёпла сустрэлі слухачы Максіма Перапёлкіна. У 2004 годзе падчас правядзення першай "Лунінскай восені" адбыўся яго дэбют. Цяпер юнак вучыцца ў Гродзенскім музычным каледжы. Але родную вёску і "Лунінскую восень" спывае не забывае.

Урачыстай старонкай "Лунінскай восені" стала ўрачыстае пераможцам конкурсу чытальнікаў вершаў

Яўгеніі Янішчыц падарункаў і грамадскага аддзела адукацыі. Лідэрства тут трымалі вучні ліцэя і сярэдняй школы № 4 горада Лунінца.

Самым непасрэдным чынам спрычынілася да свята і Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яго старшыня Анатоль Крэйдзіч пакінуў школьнай бібліятэцы кнігу "Літаратурная карта Берацейшчыны", 11-ы нумар часопіса "Маладосць", які цалкам прысвечаны творчасці брэсцкіх паэтаў і празаікаў, а таксама зборнік лепшых

твораў школьнікаў-удзельнікаў мінулагадняга абласнога літаратурнага конкурсу "Янка Купала і Якуб Колас у духоўным жыцці Беларусі і беларусаў". Зборнік называецца "Адкрыццё".

Прысутнічаў на паэтычных чытаннях і пісьменнік, галоўны рэдактар Пінскай раённай газеты "Полеская правда" Мікола Елянеўскі: Лунін — малая радзіма Мікалая Васільевіча.

Таццяна ВАЙЦЯХОЎСКАЯ

На здымку: імгненне "Лунінскай восені".

Фота Анатоля Мікалаева

Сем цудаў Наваполацка

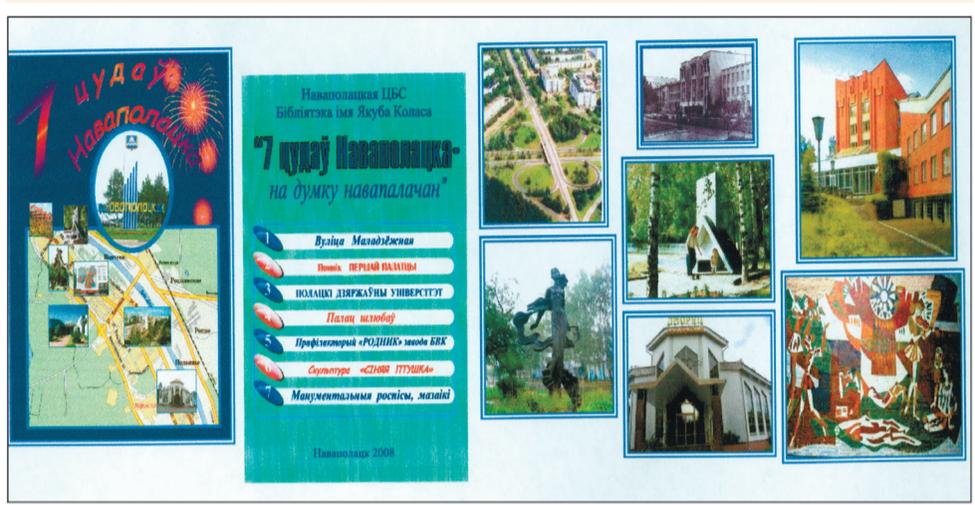
Вяўленне меркаванняў пра цудоўныя артэфакты Наваполацка праходзіла ў асноўным у форме непасрэдных апытанняў навапалачан, часам яны тэлефанавалі ці спецыяльна прыходзілі ў бібліятэку.

Было многа нечаканых цікавых меркаванняў і прапаноў, што лічыць цудамі. Шмат выказванняў было пра тое, што цуды — гэта працоўны подзвіг навапалачан: узвядзенне магутных заводаў, праца на іх, будаўніцтва горада. Вядома ж, людзі мелі рацыю, калі называлі цудам нашых спартсменаў-алімпійцаў, герояў працы або самых прыгожых дзяўчат, тэлеканал "Вектар", а таксама многія творчыя калектывы мастацкай самадзейнасці — "Камарыкі", "Звонкія галасы" і інш. Было вельмі прыемна, што сярод іншага згадваліся і мясцовыя бібліятэкі. Але па традыцыі цуды — гэта звычайна рэальна існуючыя аб'екты культуры, самыя велічныя, самыя прыгожыя, самыя знакавыя. Такімі аб'ектамі Наваполацка, па меркаванні навапалачан з'яўляюцца: 1. вуліца Маладзёжная, 2. помнік Першай палатцы, 3. Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, 4. Палац шлюбав, 5. будынак прафілакторыя завода БВК "Роднік", 6. скульптура Льва Аганавы "Сіняя птушка", 7. мазаіка, роспіс, пано — манументальна-дэкаратыўнае мастацтва нашага горада.

Самы галоўны цуд — гэта сам наш горад, прыгожы і светлы. Аблічча Наваполацка вызначаецца тым, што горад пабудаваны з "чыстага ліста" рукамі маладых энтузіястаў. Гэта ўвасобілася ў агульным размаху будаўніцтва, адкрытасці і яснасці планіровачнай структуры, запоўненасці твораў манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. Горад кампактны, добра ўпісаны ў прыродны ландшафт. За планіроўку і забудову Наваполацка аўтарскаму калектыву на чале з Ю. Шпітам была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР.

Асабліваць Наваполацка яшчэ і ў тым, што ён паўстаў паблізу старажытнага Полацка і арганічна звязаны з ім. Паўстаў як увасабленне легенды пра падземны лэх, які быццам звязвае Полацк з цудоўным белым горадам, ключы ад якога знойдуць людзі працавітыя, з чыстым сэрцам. Як рэальнае ўвасабленне гэтай легенды ўзнік наш горад. Цяпер гэта адзін з буйнейшых прамысловых, культурных і навукова-адукацыйных цэнтраў краіны.

Наваполацк адзначыў 50-гадовы юбілей. Самы актыўны ўдзел у яго святкаванні прынялі бібліятэкары бібліятэкі імя Якуба Коласа. Вялікую папулярнасць у навапалачан набыў праект "7 цудаў Наваполацка... на думку навапалачан", мэтай якога было засяродзіць увагу жыхароў горада на яго прыгажосці. Прынялі ўдзел звыш тысячы навапалачан.

Вуліца Маладзёжная — галоўная магістраль горада, якая працягнулася на 7 кіламетраў з усходу на захад уздоўж ракі Заходняя Дзвіна. Самая прыгожая, самая значная транспартная артэрыя горада, яна многім фарміруе архітэктурнае аблічча горада: самыя высокія дамы, самыя арыгінальныя будынкі, плошчы, гандлёвыя цэнтры, месцы правядзення вольнага часу... Тут размешчаны палацы культуры і спорту, кінатэатры, і захаваліся, як і паўсюдна ў горадзе, некранутыя ўчасткі лесу. На ўсім працягу вуліцы па ініцыятыве мастака Віктара Лук'янава і архітэктара Макса Шляймовіча пасаджаны бярозы, гэта ў нейкай ступені пацвярджае легенду аб белым горадзе. Бярозу можна лічыць дрэвам Наваполацка.

Напярэдадні юбілею вуліца павячэра прыбралася, папрыгажэла. Плошча будаўнікоў, якая з'яўляецца для горада важнейшым архітэктурным ансамблем, была збудавана ў 1966 годзе, а ў 2008 — перапланавана. Многія дамы таксама перабудаваны, аздоблены сучаснымі матэрыяламі. Паэтычныя, добрыя творы прысвяцілі вуліцы Маладзёжнай Н.Літвінава, Н. Дзянісава, Л. Баршчэўскі. Ф.Фядотаў. Вось, напрыклад, радкі з паэмы "Працяг" Навума Гальпяровіча:

*Там, где сцезка ласіная вузкая
На заданне вяла байца,
Сёння ўеца шырокая вуліца,
Наша вуліца без канца...*

Помнік Першай палатцы з'яўляецца знакавым для нашага горада, які пачынаўся менавіта з месца, дзе 7 чэрвеня 1958 года быў убіты калок першай палаткі будаўнікоў. У чэрвені 1968 года на месцы першай палаткі быў устаноўлены абеліск. Да 45-годдзя горада на гэтым месцы быў створаны мемарыяльны комплекс. Ён уяўляў сабою гарэльеф з надпісам "Слава будаўнікам Наваполацка" і мемарыяльнымі дошкамі лепшым будаўнікам і памятным знакам у выглядзе мрамарнай стэлы, на якой выгравіраваны год пачатку будаўніцтва Наваполацка — "1958" і стылізаваны знак нацягнутай палаткі. У дні святкавання 50-гадовага юбілею горада мемарыяльны комплекс быў дапоўнены скульптурнай групай: два хлопцы і дзяўчына ў поўны рост — будаўнікі. Справа і злева — выявы горада і нафтахімічнага комплексу.

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт — трэці цуд Наваполацка. Цудам універсітэт названы таму, што ўвасабляе сабой сучасны этап вышэйшай адукацыі на Полацкай зямлі і мае характэрныя асаблівасці: размешчаны ў двух гарадах. Усім спадабаўся

новы будынак Інтэрнет-цэнтра ў Наваполацку і старадаўні корпус былога езуіцкага калегіума (акадэміі), дзе зараз размешчаны гісторыка-філалагічны факультэт ПДУ, а таксама мастацкае афармленне карпусоў.

Работа скульптара Льва Аганавы **"Сіняя птушка"** — сама дасканаласць. Замерла лёгкая фігурка дзяўчыны. Усё ў ёй — выгіб тонкіх рук, далікатны твар, кожная рыска якога дыхае радасцю — напоўнена ўсмешкай сонца, жыцця, шчасця. Таму гэта скульптура, як і літаратурны твор Метэрлінка, называецца "Сіняя птушка" — птушка шчасця.

Санаторый-прафілакторый завода БВК "Роднік" адкрыты быў у 1983 годзе. Нягледзячы на тое, што цяпер прафілакторый не дзейнічае і сам будынак знаходзіцца не ў лепшым стане, ён быў названы ў ліку аднаго з 7 цудаў Наваполацка, з абавязковым пажаданнем, каб ён адраджэўся. І невыпадкова — арыгінальны будынак, пабудаваны па індывідуальным праекце, многія гады ўпрыгожваў фотаальбомы пра Наваполацк. І не толькі фотаальбомы. Гэта было ўлюбёнае месца адпачынку навапалачан.

Цудам названы **манументальна-дэкаратыўныя творы**, якія ў вялікай колькасці напоўнілі гарадское асяроддзе ў 1970—1980 гадах, эмацыянальна і пластычна яго ўзбагацілі і гарманізавалі.

Манументальна-дэкаратыўная мазаіка ў тарцах дзевяціпавярховых жылых будынкаў размешчаны пры ўездзе ў горад і з'яўляюцца важным элементам яго архітэктурна-мастацкага ансамбля. Роспіс на тарцы будынка Палаца нафтавікоў на галоўнай плошчы горада ўвасобіў подзвіг чалавека-працаўніка, першапраходца, які казаўся застанецца для будучых навапалачан героем-рамантыкам. Твор, прысвечаны дзецям — мазаіка на будынку Цэнтра пазакласнай работы. У 1991 годзе з'явілася новая мазаіка на сцяне будынка УА "Наваполацкі дзяржаўны прафесійны ліцэй будаўнікоў". Тэма мазаікі — стваральная праца, галоўныя персанажы — будаўнікі. Мастацкія творы ў Наваполацку суправаджаюць чалавека ўсюды, увайшлі ў яго побыт, сфарміравалі эмацыянальна афарбаванае асяроддзе. Тут нават уваходныя панелі ў многіх жылых і грамадскіх будынках зроблены дэкаратыўнымі.

Пры апытаннях выявілася заклапочанасць жыхароў нашага горада станам захавання мастацкай спадчыны. Раўнадружных адносін да знешняга выгляду горада не было, таму задача праекта, лічым, выканана. Вынікам гэтай акцыі было стварэнне буклета з аднайменнай назвай і яго электроннага варыянту.

Валентына СОПКАВА, бібліяграф Наваполацкай бібліятэкі імя Якуба Коласа

На агеньчык да землякоў

Бярэзінская цэнтральная раённая бібліятэка Мінскай вобласці — базавая ўстанова па вывучэнні і прапагандзе літаратурнага краязнаўства, арганізацыі і правядзенні цікавых сустрэч з землякамі-літаратарамі, аматарамі прыгожага пісьменства і вядомымі беларускімі пісьменнікамі.

За апошнія чатыры гады прайшло шмат цікавых пазнавальных і створаных тут **клубе творчых сустрэч цыкла "На агеньчык да землякоў"**, які аб'ядноўвае аматараў літаратуры і роднай мовы. Кожная такая сустрэча не проста ўносіць разнастайнасць у наша будзённае жыццё, але і ўзбагачае яго духоўна. А калі чалавек — творчая неардынарная асоба, цэлы сусвет, то з'яўляецца пачуццё гонару за тое, што мы жывём побач з ім. Менавіта такія пачуцці засталіся ў наведвальнікаў бібліятэкі

пасля сустрэчы "Сто дарог" — за шэсцьдзесят год" з патам і мастаком, земляком, членам Беларускага саюза журналістаў, супрацоўнікам рэдакцыі раённай газеты "Бярэзінская панарама" Уладзімірам Несцяровічам. Гэта другая такая сустрэча. Першая адбылася яшчэ ў ліпені 2006 года, калі цэнтральная бібліятэка самаходзь выдала першы зборнік паэзіі аўтара "Жыву і дыхаю, мой край, табой", прэзентацыя якога адбылася на фоне ягоных карцін з мастацкай галерэі "Гімн роднай прыродзе".

Увогуле Уладзімір Паўлавіч чалавек разнастайных схільнасцяў і талентаў. Адзін з іх — паэзія, якой прысвяціў не адно дзесяцігоддзе свайго жыцця. Вынікам творчых пошукаў і назіранняў стала кніжка вершаў выдавецтва "Галіяфы", прэзентацыя якой адбылася ў нашым клубе творчых сустрэч. Назва зборніка глыбока сімвалічная — "Сто дарог", па якіх давалася журналісту і паляўнічаму прайсці за амаль шэсцьдзесят гадоў. Разам з аўтарам мы перанесліся ў тыя мясціны, дзе вандраваў паэт з вудаю, стрэльбай або

сваім паходным мальбертам у пошуках прыгожых краявідаў, каб намаляваць іх з натуры. Ягоныя вершы — адкрыты дыялог з прыродай, шчыры апавед пра ўбачанае, аднойчы перажытае. Таленавіты зямляк чытаў свае вершы, адказваў на пытанні, часам вельмі няпростыя.

Жывая, зацікаўленая размова вялася і ў час сустрэчы "Зорная дарога фантаста" з літаратарам-земляком, супрацоўнікам рэдакцыі раённай газеты "Бярэзінская панарама" Алесем Бычкоўскім. Малады літаратар развівае жанр фантастычнага апавядання і ўпэўнена рухаецца ў напрамку стварэння фантастыва-прыгодніцкай літаратуры, калі яшчэ вучыўся ў 6-м класе. Затым — у часопісе "Першацвет" былі надрукаваны два яго апавяданні — "Абстрактная сутнасць" і "Цацка багоў". Алясь стаў пастаянным аўтарам гэтай

га перыядычнага выдання. Яшчэ ў юнацкім узросце зацікавіўся журналістыкай і, можна сказаць, адразу паказаў сябе здольным аўтарам. Студэнт-завочнік факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта паралельна з журналістыкай займаецца і літаратурнай творчасцю. Апаўяданне "Нашчадкі неўраў", вытраманае ў жанры фэнтэзі, увайшло ў зборнік беларускай фантастыкі "Люстэрка Сусвету". У 2004 годзе выйшла першая кніжка аўтара "Горад за 101-м кіламетрам". У наступным годзе выдавецтвам "Мастацкая літаратура" плануецца выдаць зборнік фантастычных і фэнтэзійных твораў Аляся Бычкоўскага, якія друкаваліся на старонках часопіса "Маладосць" і штотыднёвіка "ЛіМ", пад назвай "Шэпт вечнасці".

Наталля МАЕЎСКАЯ, метадыст Бярэзінскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Фота аўтара

Абразкі пісьменніцкага лёсу

Толавая плаўка

Крутабокі гаўбічны снарад спавідала сіняе палымя горна. Руды струменьчык расплаўленага толу сцякаў у драўляную скрыню і цвярдзеў там. У старой задымленай кузні ў вёсцы Пятроўцы партызанскія падрыўнікі, яшчэ зусім падлеткі Алясь Савіцкі і Сяргей Зімніцкі здабывалі выбуховую сілу. Рызыкавалі і самі зрабіцца яе ахвярай. Надоечы ў суседняй вёсцы ад кузні пасля такога "хімічання" і трэсак не засталася. У Аляся і Сяргея на ўзбраенні ніхтэра тэхналогія: разграюць снарад паступова, пачынаюць тое дзейства з мыска. Увесь час пакурваюць небяспечную жалезяку абцугамі, глядзяць, каб, крый Божа, не патрапілі толавыя пырскі на распаленае вуголле!

Лёс кавальскага горна ў Пятроўцах быў шчаслівы: да вясны сорок трэцяга выстаяла кузня, а за яе сцяной сабралася больш за паўтары сотні пустых снарадных балванак. Ды выбуховы смерч усё ж такі "пашчулаў" мінеру. Надарылася гэта каля Глухога пераезду, пад Полацкам... Скрыня з толам лягла на рэйкі спраўна. Але адбегчы далёка хлопцы не паспелі. За спінаю бухнула на ўсё неба так, быццам зімова сонца ўзарвалася. А далей паплыла чорная прорва. Першым ачунаў Сяргей. Апалены, амаль без вопраткі. Дацягнуў параненага сябра да прыхаваных на ўзлеску развалкаў. Укуліў туды, сам усунуўся, а далей конь ратаваў.

Ужо ў мірны час прыехаў журналіст Алясь Савіцкі ў Пятроўцы пісаць дакументальную аповесць пра звеннявую, першую ў гэтым полацкім краі Героя Сацыялістычнай Працы, пра Раісу Пятроўскую. Згадаў і тую старую кузню, дзе вялі падрыўнікі толавую плаўку. Да той аперацыі мела дачыненне і Раіса. Штодня прынесла ў кузню падрыўнікам глячок сырадога. Такі паёк належаў ім за шкоднасць працы, каб арганізм не так атручываўся толавым чадам.

Праз дваццаць гадоў пасля вайны з'ездзіў Алясь Савіцкі і да Глухога пераезду. Месца, дзе гарэлі варожыя эшалоны, пазнаў адразу, хіба што моцна падзвіўся з гонкіх сасонак, што павыцягваліся да сонца на пагорках, ды і густыя маладыя пасадкі абпалі чыгункі падзвілі. А ў тым месцы, дзе палымя плавала зямлю, дрэў не было, і трава там нікая, чэзлая, відаць, не хапае жывых сокаў. Выходзіць, і зямныя раны цяжка гоіцца.

Гасцявалі партызан з салдатам вермахта

Праз палову стагоддзя пасля ўзяцця рэйхстага ён зноў ехаў у Нямеччыну. Глядзеў на ўсё, што было за акном, а памяць вымалёўвала іншы час — пакурчатыя дымныя султаны надкупалам рэйхстага. Прыгаслае ад дым, нежывое алловае сонца. Тады ён стаяў каля пасечанай, шчарбатай сцяны, ашаламлены надпісам са знаёмым прозвішчам: "Дайшоў і я! Мікалай Паўлаў".

Яго партызанскага сябра, масквіча Мікалая Паўлава пахавалі на кветніку вясковай бальніцы на беразе Бабьніцкага возера вясной сорок трэцяга. На рэйхстагу паставіў подпіс іншы салдат Паўлаў. Ці ж мала іх, войнаў з усіх прасцягаў, хто дайшоў да дня Перамогі. І побач з надпісам невядомага Паўлава беларускі хлопец вывеў скрозь слэзы: "Я таксама дайшоў. Алясь Савіцкі".

А цяпер былі беларускі партызан сядзіць у хаце былога салдата вермахта Марціна Отмана, які са зборай у руках ішоў па беларускай зямлі. Хто ведае, можа, яны трымалі адзін аднаго на прыцэле ў блакнадны дні пад Полацкам ці ў начной сутычцы ля чыгуначнага моста каля Ветрына... А тут, у Германіі, яны сабраліся на семінар "Прымірэнне", які праводзілі Бе-

Да 85-годдзя лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Аляся Савіцкага

Жыццё — не твая гні, якія пражытыя табою, а твая, што засталіся ў памяці, вызначылі лёс і, урэшце, акрэслілі значнасць тваёй асобы як у чыста чалавечым вымярэнні, так і ў грамадскім.

Колькі ведаю Аляся Ануфрыевіча Савіцкага, не перастаю захапляцца яго аптымизмам, маладой, напорыстай энергіяй, што не падаюцца часу. Іншы ў такую жыццёвую пару або спачывае "на лаўрах", або разражнёна нудзіцца, наракае на тое, што гзеецца вакол, і лагзіць сваё існаванне выключна на бытавыя клопатах.

Белавалосы, хударлявы, імклівы ў хадзе, ён нібы ўвасабленне неўтаймаванай энергіі і на знакамтай Лысай гары, дзе пісьменніцкія лецішчы, і тут, у Мінску. Сустрэнеш мімаходзь, і адразу бачыш — да ўсяго яму справа, ні да чаго неаб'якавы. Як пісьменнік і як чалавек. І ў друку, і на радыё яго голас мае выразную пазіцыю. І ў Саюзе пісьменнікаў не змаўчыць, калі трэба пытанне ставіць рубам.

Жыццё яго заўсёды было адкрытым на самых крутых ветравях. Гэтыя абразкі — крупнікі чалавечага лёсу пісьменніка, яго багатага жыццязлетаніс.

ларускі камітэт міру і евангельская царква зямлі Паўночны Рэйн-Вестфалія.

Яны шмат пра што гаварылі ва ўтульным доме Марціна Отмана. Не абшлі і вайну: хіба яе замоўчылі! Кожнаму з іх яна балела павойму. Але было і адзінае ў гэтым болю — адчуванне бесцэннага знішчэння чалавека чалавекам, самой вайны, якая спаляяла на сваім шляху ўсё жывое.

Некалі ўнуку Аляся Савіцкага, жваваму Жэньку, які падобны на дзеда, у маленстве, падарылі ў дзень нараджэння пластмасавы аўтамат самай сучаснай канфігурацыі. Бачачы неўтаймаваную хлапчуковую радасць, дзед пасумнеў, прыгадаў тую старую кузню ў Пятроўцах, дзе плавалі тол, дымныя сцены рэйхстага, а яшчэ сустрэчу з былым салдатам вермахта. Ён у думках і цяпер моліць Бога, каб засцярог Жэнько, сотні, тысячы такіх хлопцаў ад жорсткага хрышчэння агнём.

Узнагарода знайшла героя

— Больш паўстагоддзя шукаў ордэн Славы героя, — сказаў ваенны камісар палкоўнік Валерый Рындын восенню 1999 года. Тады ён уручаў узнагароду Алясю Ануфрыевічу і віншаваў яго. — Такое ў нас бывае не часта... Гвардыя радыва Аляксандр Савіцкі да гэтай узнагароды быў прадстаўлены загадам камандзіра 3-га Гвардзейскага механізаванага корпуса 27 верасня 1944 года...

Прачытаў я пра гэта ў газеце і адразу ж патэлефанаваў. Ці праўда?

Ён шчасліва засмяяўся. І я, маўляў, не паверыў, калі мне пазванілі з Ленінскага райваенкамата. Паверыў толькі тады, як ордэн урачыста ўручылі. Трымаў яго ў руках, а стаяла перад вачыма поле жахлівага бою пад Шаўляем.

— Мяне тады трэці раз за вайну параніла снараднымі асколкамі ў грудзі і нагу. Заліты крывёю, ноч праляжаў без веравызкі, а раніцою трапіў у рукі санітараў. Вытрымаў дзве аперацыі: адну ў палявым шпіталі, другую на станцыі Сарочынскага пад Арэнбургам.

Шмат разоў прыходзіла да яго ў снах і мроях поле бою пад Шаўляем, і ён, растрывожаны, блукаў па ім. Мінула болей за сорок гадоў, і пісьменнік рыхтуючы нарыс у калектыўны беларуска-літоўскі зборнік, ступіў на тое поле. Вачыма шукаў гарбатыя брустверы акупаў, адкуль ляцелі знішчальныя свінец. У аксамітнай зялёнай руці пад мяккім ветрам, беспамыслова вызначыў: вось тут! На гэтым месцы зваліўся паранены Іван Пеліпенка, тут асеў на дол скошаны куляй Уладзімір Сальнікаў. А за ўзмежкам бліснуў выбух снарада, які падкасіў і самога яго.

Пра будучы ордэн Славы яркааксамітная рунь былому салдату тады нічога не паказала...

Высокі паверх

Так называецца аповесць Аляся Савіцкага пра моладзь, якую ён добра ведае і да каго ставіцца з пашанай, захоўваючы і ў сабе малады імгэт, памножаны на багаты жыццёвы вопыт.

Спіс прынятых на першы курс Маскоўскага літаратурнага інстытута ў верасні пяцьдзесят трэцяга года завяршыла яго прозвішча. Было там і кароткае ўдакладненне: залічаны ўмоўна, без інтэрната, без стыпендыі з абавязковым прадстаўленнем атэстата сталасці да 30 верасня.

Ён будзе тройчы пісаць заявы на адтэрміноўку з тым атэстатам, і тагачасны дырэктар інстытута Іван Мікалаевіч Сярогін, крыштальнай душы чалавек, па-бацькоўску паставіцца да беларускага хлопца. А той тым часам таксама не спаў у шапку. Ранкам — заняткі ў інстытуце. Вечарам — школьная партыя ў дзесяцігоддзі. А вясной былы партызан меў атэстат сталасці і ўжо спакойна мог вучыцца. І да таго ж атрымліваў стыпендыю імя Вялінскага да заканчэння інстытута.

Рамантычная душа прагнула дарогі. На першую практыку едзе ў шматтыражку Іркуцкай ГЭС. Адтуль перабярэцца на Байкал, будзе працаваць з рыбакамі і дасылаць у "Восточно-сибирскую правду" замалеўкі пад агульнай назвай "Лісты з вострава Альхон". Потым пераедзе на будоўлю Брацкай ГЭС. Там малады літаратар амаль усё лета працуе напарнікам шафёра самазвала, напіша пра гэтага беларускага хлопца поўную маладой рамантыкі аповесць "Кедры глядзяць на мора".

Пасля франтавога ліхалецця ён пабачыў у сібірскіх вандроўках новы свет: Енісей і Лена, Ангара і Амур, пыльны стэп Хакасіі і сопкі Магадана, Дудзінка, Мінусінск... Дзівосныя, ашаламляльна шырокія прасторы паклічуць да напісання твораў маштабных, з выразнымі, яркімі характарамі герояў. Гэта былі гады назапашвання жыццёвага і творчага вопыту.

Творчая ўдача была спагаднай. За аповесць "Самы высокі паверх" Алясю Савіцкаму прысуджана прэмія Ленінскага камсамола Беларусі.

Удачнікаў у літаратуры калегі па пярэ не заўсёды любяць. На кнігу "І нічога ўзамен" сёй-той з крытыкаў паглядзеў скоса і нядобрачыліва, хоць у мастацкіх адносінах гэты твор быў мацнейшым, чым папярэдня. Раман "Тры непражытыя дні" выклікаў буру. Вакол яго была прыменена самая універсальная зброя творчага і маральнага ўціску: даносы, паклёпы, ананімныя лісты, патрабаванні не дапусціць, "каб голыя жанчыны скакалі па нашай цнатлівай беларускай літаратуры". Была падключана нават маскоўская прэса, чый крытычны голас па тым часе можна было лічыць амаль прысудам. Дарэчы будзе прыгадаць, што Алясь Савіцкі ў той час працаваў

загадчыкам сектара літаратуры ў апарце ЦК КПБ, і гэта яшчэ больш рабіла дзейснай арганізаваную кампанію. Пры такіх абставінах Алясь Савіцкі сам напісаў пісьмо П. М. Машэраву, выклаў свой погляд на рэчы, а заадно папрасіўся на "вольны хлеб", каб лішне не дражніць разварушаных зламаснікаў.

Вось некалькі радкоў з успамінаў пісьменніка: "Калі ў часе гаворкі — а яна ішла да поўначы — у кабінет зазірнуў другі сакратар, Машэраў сказаў: — А ўсё ж такі пасаду яму трэба падабраць. ЦК што? ЦК вытрымае. А ён можа зламацца..."

Тады я вазьмі ды скажы ў адказ:

— Няўжо, вы, Пётр Міронавіч, лічыце, што ў былога камандзіра падрыўной групы мужнасці меней, чым у былога партызанскага камісара?

Машэраў смяяўся ад душы! "З тае пары Алясь Савіцкі на вольным хлебе. І, напэўна, дзякуючы гэтаму, энергія ды жар душы цалкам выліліся на шчаслівы пісьменніцкі заняткаў."

Раманы, аповесці, публіцыстыка, кнігі для дзяцей папоўнілі творчы набывак пісьменніка, знайшлі ўдзячнага чытача. Кніга для дзяцей "Дзівосны Лысай гары" адзначана Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь.

Абярэг

Іншыя называюць талісманам. У маім лексіконе слоўка прыжылося з падачы Аляся Савіцкага. Пры нагодзе я атрымаў абярэг з ягоных рук, як засцерагальны знак ад розных злых неспадзяванак у творчым і побытавым жыцці.

Ядлоўцавы пянік выглядаў магічна!

Эстонскі пісьменнік Ю. Туулік напісаў раман "Ядловец выстае ў сухмень". Раман пра лёс народа. Трапнае параўнанне!

Невысокае дрэўца, хутчэй куст, жыве на поскых пашчаніках, зведваючы ўсе няўдобычы жыцця. Вырастае да спеласці стагоддзямі.

Някідкае дрэва, але дашыць вока калючай смарагдай, дзе прытулак спеўнаму птаству.

Падараваны абярэг, з блізкіх мясцінаў, з бору над Іслачу. У мінулым там раскашаваў пісьменніцкі прытулак, Дом творчасці "Іслач". У мінулым там часта жыў Алясь Савіцкі, выяўляючы нагнённы парыў і за пісьменніцкім сталом, і ў хвіліны адпачынку.

Зрэдчас трапляючы туды, дзівіўся я то акуртанай лавачкай з лясчынных жэрдак над крутым абрывам, то мудрагеліста аздобленым пяньком над цёмнай вадою, дзе было хораша пясядзецц на адзіноце, паўглядацца ў несупынную пільню. І усё гэта прыдуманна і змайстравана Алесем Савіцкім. Быў там і вядомы масток, які называлі "Аляся-Чаркасаўскім". Два франтавікі Алясь Савіцкі і Анатоль Чаркасаў панабівалі жэрдак

між дзвюма падмыгымі вадою і перакуленымі вяршынямі на супрацьлеглы бераг вярбінамі. Гэтым мастком пераходзілі адваторкам пісьменнікі на шырокую лугавіну. Стаялі ля цяпельца, гаманілі, гучалі вершы і песні на беларускай, літоўскай, эстонскай украінскай мовах.

У кнізе сябра Аляся Савіцкага Браніслава Спрыньчана нядаўна прачытаў радкі:

*Не гаснут в памяці моей
Костры Савіцкаго Аляся.
Над Іслачю ў кромки леса
В промозглой хмури
зимних дней...*

Час ад часу бяру абярэг. Як і ў кожнага дрэва, на ядлоўцавым пяньку, вядома ж, ёсць гадавыя кольцы. Але паспрабуў заўважыць — такія яны справаваныя! Затое, як ні павернеш пяніч, на зрэзе мяняюцца ўзоры! А рука адчувае цяпло, як далані надзейнага сябра. Ці ж не абярэг?!

Вогнішча на дзоце

Звычайна на свята Перамогі ён кліча сяброў адзначыць падзею на дзоце. Стары, заглыблены ў зямлю дзот стаіць ля шашы непадалёку ад Лысай гары.

Прыхадзіўшы ў мяшэчкі сягутаго пакрыху, каб было чым свята адзначыць, кіруе да ўзлеску. Там збіраем яловы сушняк. Для таго і сякерка ў партызана. Ён, як дзед Талаш, неразлучны з ёю. Вядома, у такіх выпадках.

Вечаровым змрокам узбіраемся на макаўку цяжэзнага збудавання... І вось ужо скача, трашчыць вясёлы агонь.

Польмя высвеціла ромбік татуіроўкі на руцэ партызана. На бакавінках надпіс: "2 мая 1945 года пал надменны Берлін".

Ведаю, што такі ромбік чатыром сябрам-танкістам падараваў франтавы ўмелец-мастак на памяць аб змацаваным крывёю братэрстве.

Пра што ён думае цяпер, партызан, пісьменнік? Можна, згадвае рэйд у Прыдзвінні? Можна, бачыць у касніках вогнішча ахоплены польнем рэйхстаг? А можа, прыгадае, як на адным з большых пісьменніцкіх з'ездаў некаторыя "задамакрачаныя шчалкапёры" пасляваеннага крою бегалі завуголем Дома літаратара, агітавалі, каб са спісаў у пісьменніцкую раду пры галасаванні выкрэслівалі ім непадобных, у тым ліку і яго, партызана Аляся Савіцкага?

Гладжу на асветленае зарывам аблічча пісьменніка і ў адзінае веру: гэта, амаль рытуальнае вогнішча на дзоце, дае пісьменніку ўпэўненасці і моцы ў жыцці і ў творчай працы. А сам ён і нас, папличнікаў, натхняе.

*У лагодны вечар
на пачатку мая,
ледзьве рунь запасіцца
ў тумановым сне,
гот стары над полем
пад сівым Заслаўем
іскрамі траскучымі цемру красане.
Ледзьве месці сонны
бліснуў над барамі,
ажылі чаромхі
звонам салаўёў.
Партызан Савіцкі
з вернымі сябрамі
на бетоне мільям
вогнішча развёў.
А быльня хлопцы,
з кім ішлі на рэйкі,
з кім каля рэйхстага
пралівалі кроў,
бачачы здалёку
скрозь слязу на вейках —
сталі пабрацімы зорамі паляў.
Эх, жыццё-гаркота!
Прысмак палыноў!
Глянь на шлях свой зблізку,
паглядзі здалёк —
не абняць рукамі,
не ахопіш ловам,
як у небе чыстым
з іскрамі дымок!*

Генадзь ПАШКОЎ

Слова Божае па-беларуску

Рымска-Каталіцкая парафія Мінскага касцёла св. Сымона і св. Алены парадавала беларускіх хрысціян-вернікаў выданнем дзвюх кніг. На беларускай мове выйшлі Евангелле і "Родная мова ў духоўным жыцці Беларусі". Аўтарам апошняй з'яўляецца Уладзіслаў Завальнюк — ксёндз-дэкан, пробашч Мінскага касцёла св. Сымона і св. Алены, кандыдат гістарычных навук, магістр тэалогіі.

Названая кніга Новага Запавету — Евангелле — гэта ўжо другое выданне, дапрацаванае калектывам дасведчаных перакладчыкаў пад кіраўніцтвам пробашча. Першае выйшла ў свет у 1997 годзе. У адрозненне ад першага, у другім выданні да кожнай з чатырох частак ёсць прадмова, у якой падаецца жывае апісанне кожнага з аўтараў-евангелістаў: св. Матфея, св. Марка, св. Лукі і св. Іаана, іх узаемазвязь з Сынам Божым Ісусам Хрыстом. Паведмаляецца пра мэту, месца, час напісання і інш. Можна сказаць, што прадмовы да частак Евангелля з'яўляюцца своеасаблівымі ўводзінамі ў эпоху зараджэння хрысціянства, рыхтуюць чытача да свядомага ўспрымання Святога Пісання.

Асобна трэба сказаць пра мову Кнігі — чыстую, выразную, зразумелую. Кожнае слова на месцы, адпавядае сучаснай беларускай літаратурнай мове, яе правапісу. Тэксты новага Евангелля — гэта

ўзор канфесіянальнай літаратуры. Можна адзначыць традыцыйны падзел тэкстаў на часткі — мікратэксты са своеасаблівай структурай сказаў, у якіх адсутнічае ўскосная мова, азначэнні, як правіла, як часцей за ўсё стаць пасля азначаемага слоў, пры проста мове адсутнічае двукоссе і інш. Усё зроблена ў адпаведнасці з кананічнымі патрабаваннямі. Вызначаецца новае Евангелле яшчэ і тым, што ўпершыню ў гісторыі каталіцкай духоўнай літаратуры ўласныя імёны і географічныя назвы ўжыты так, як прынята ў Беларусі.

Такім чынам, новае выданне Евангелля будзе з'яўляцца настольнай кнігай не толькі для католікаў, але і для прадстаўнікоў любой хрысціянскай канфесіі. Азначым, што прызначэнне новага выдання — не выдзяляць адну канфесію сярод іншых, а яднаць, выходзяць беларускую супольнасць у цэлым. Гэта канструктыўны, па-хрысціянску пры-

мірэнчы крок, у гэтым новае выданне Евангелля мае найвялікшае значэнне.

Вялікай ухвалы заслугоўвае кніга святара Уладзіслава Завальнюка "Родная мова ў духоўным жыцці Беларусі". Яна даўно чаканая і патрэбная. Эпіграфам аўтар абраў словы: "Мы нічога не сцвярджаем, мы просім парады ў вучоных, гатовых дапамагчы нам".

У прадмове "Настаў час павярнуцца абліччам да мовы беларускай" аўтар акрэслівае асноўныя праблемы хрысціянскага набажэнства на Беларусі, якое адчувае вялікі ўплыў як з боку Польшчы, так і Расіі. А нам варта быць беларусамі, актыўна ўводзіць у набажэнства нашу цудоўную родную літаратурную мову, фарміраваць свой беларускі канфесіянальны стыль.

Кніга лёгка чытаецца, мова выразная. Аналізуючы царкоўную лексіку Новага Запавету ранейшых выданняў, уласныя імёны,

аўтар звяртаецца да фундаментальных навуковых даследаванняў у беларускім мовазнаўстве, разнастайных слоўнікаў, аўтарытэтай энцыклапедычнай літаратуры, даведнікаў.

У кнізе маецца некалькі цікавых дадаткаў: артыкул "Мова — душа народа"; уласныя імёны, якія ўжываюцца ў Новым Запаведзе; спіс скарачэнняў, географічныя назвы, населеныя пункты, якія ўпамінаюцца ў Новым Запаведзе; кароткі тлумачальны слоўнік; арфаграфічны слоўнік; словы і звароты ветлівасці. І, безумоўна, як і ў кожным грунтоўным даследаванні, спіс выкарыстанай літаратуры. Рэцэнзентамі кнігі з'яўляюцца аўтарытэтных беларускіх вучоных, дактары філалагічных навук, прафесары В. Лемцюгова і А. Мальдзіс.

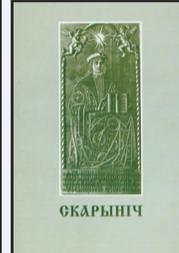
Як выкладчык роднай мовы і літаратуры бяруся сцвярджаць, што выданні вышэй названых кніг каталіцкай царквы вельмі патрэбны ў пазакласнай выхаваўчай рабоце з навучэнцамі, на ўроках беларускай мовы і літаратуры. Кнігі стануць незамэннымі дапаможнікамі для настаўнікаў нядазельных школ пры касцёлах, таму павінны быць выдадзены вялікім тыражом і даступны кожнаму беларусу.

АЛЕСЬ ЧЭЧАТ, выкладчык беларускай мовы і літаратуры лінгваўманітарнага каледжа МДУ

Кніжная паліца

У выдавецтве "Радзісла-паюс" выйшаў калектыўны зборнік вершаў "Дыханне нябёсаў" сяброў народнага клуба "Жывіца", які ўключае ў сябе творчасць паэтаў Міншчыны. Выдрукаваны вершы 66 чалавек, якія жывуць і працуюць у 23 раёнах сталічнай вобласці. Укладальнік **Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ**.

У Маскве ў выдавецтве "Советский писатель" выйшаў чарговы, сёмы па ліку, выпуск літаратурна-навуковага гадыка "Скарыніч", які прысвечаны "беларусам у маскоўскай прасторы", гэта значыць, іх "гісторыка-культурнай прысутнасці ў маскоўскім асяроддзі і ўвогуле беларуска-расійскаму ўзаемадзячынненню". Укладальнік **Аляксей КАЎКА**, каардынатар праекта **Віктар ЧАЙЧЫЦ**.

Чэрвеньскі адзел бібліятэчнага маркетынгу пры дапамозе Маскоўскага аб'яднання беларусаў агульнымі намаганнямі выпусціў у свет нарыс **Аляксея КАЎКІ "Песня Івана Моцарта"**, прысвечаны светлай памяці музыкі, харавога кіраўніка і арганізатара Івана Няборскага.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў у свет ілюстраваны навукова-краязнаўчы зборнік "На галаўной магістралі", прымеркаваны да юбілеяў Оршы, Друцка, Копыся і Талачына. Апроч археалагічных і гістарычных звестак пра мінуўшчыну гэтых старажытных гарадоў і паселішчаў, уключаны асобныя раздзелы прысвечаныя сучаснаму этапу іх развіцця. Аўтарскі калектыў: **Т. ПІНАЦЬВЕВА, І. ПІНАЦЬВЕВА, В. КУПРЫЯНАЎ, Г. ЛЯНЬКЕВІЧ, Н. СТАХОВІЧ і А. ШНЭЙДАР**. Складальнік **Г. Лянькевіч**. Рэцэнзенты: дактары гістарычных навук **Г. Штыхаў і А. Шаркоў**.

У Віцебску ў выдавецтве УА "ВДТУ" выйшла кніга **Леаніда ЛЫЧА "Гісторыя культуры Беларусі (1917—1941)"**. Яна прысвечана разгляду нацыянальна-культурнага жыцця Беларусі ў адзін з самых складаных і супярэчлівых перыядаў іх гісторыі. На прыкладах паказана вырашальная роля дзяржавы ў рэгуляванні нацыянальна-культурнага працэсу, што ўяўляе неацэнную каштоўнасць для выпрацоўкі канкрэтных захадаў па забеспячэнні прыярытэтнага духоўнага развіцця народа Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе. Рэкамендуецца для тых, хто шукае адказ на пытанне, як захаваць этнакультурную самабытнасць беларусаў ва ўмовах паглыблення працэсу глабалізацыі ў свеце.

Зборнік "Феномен пагранічча", у аснову якога пакладзены даклады, прагматычныя на Міжнароднай навуковай канферэнцыі ў Любліне 17-18 кастрычніка 2007 года, засяроджвае ўвагу беларускага, украінскага і польскага чытача на праблеме літаратурнага памежжа.

Сапраўды, тры еўрапейскія народы маюць вельмі шмат агульнага ў галіне гісторыі, культуры, мовы і літаратуры. Узаемадзеянне і ўзаемаўплыў беларускай, украінскай і польскай літаратуры і культуры даследуюцца ў артыкулах навукоўцаў гэтых суседніх краін. Пераважная большасць тэкстаў напісана ці беларускімі даследчыкамі, ці базуецца на беларускім, беларуска-ўкраінскім, беларуска-польскім матэрыяле.

Навуковыя зацікаўленні аўтараў зборніка скіраваны пераважна на вывучэнне літаратуры і культуры эпохі Сярэднявечча. Сярод асобаў, імёны якіх успамінаюцца ў артыкулах, можна знайсці як знаёмыя (Сымон Будны, Ян Вісліцкі, Мацей Стрыйкоўскі, Гальяш Пельгрымоўскі), так і новыя, часам, зусім невядомыя ці вядомыя толькі спецыялістам (Ян Старыжыцкі, Базылій Гіццынцкі, Стэфан Казімір Война ды іншыя). Пасля прагматычнага тэкстаў, прысвечаных вывучэнню старабела-

Сітуацыя памежжа

рускай літаратуры, робіцца зразумелым, што даследаванні ў гэтай галіне абядаюць новыя адкрыцці; гэта нязведаная Атлантыда, якая чакае сваіх адданых археолагаў. Тым больш, што цяпер амаль усе беларускія літаратуразнаўцы скіроўваюць сваю ўвагу на даследаванне творчасці пісьменнікаў нашага часу, збываючы на аўтараў Сярэднявечча і старажытную літаратуру.

Артыкулаў, у якіх даследуюцца новыя беларуская літаратура, а таксама творчасць беларускіх пісьменнікаў XX стагоддзя, параўнальна нямнога. Увагу навукоўцаў прыцягвае такі папулярны аўтар як Уладзімір Караткевіч. Яго творы аналізуюцца ў артыкулах украінскага навукоўца Ігара Набітовіча і польскай даследчыцы Ганны Хомы.

Сяргей Кавалёў прадстаўляе постаці польскіх пачынальнікаў беларускай драматургіі — Каспара Пянткоўскага і Гжэгаша Кнапія. Як адзначае даследчык, лацінамоўны тэатр спачатку ў Вільні, а потым і ў Полацку, быў заснаваны езуітамі, якія яшчэ вясной 1570 года зрабілі першую пастаноўку ў толькі што адкрытай калегіі. Цікава, што рабіліся тэатральныя прадстаўленні не толькі з дыдактычнай і выхаваўчай, але і з прапагандысцкай мэтай, каб прыцягнуць у гэтую адукацыйную ўстанову новых вучняў.

Зразумела ж, літаратуразнаўцы не маглі абмінуць увагай бадай што самага яркага прадстаўніка "памежжа", знакамітага паэта XIX стагоддзя Адама Міцкевіча. Яго творчасць аналізуюцца ў артыкулах Святланы Мусіенкі і Анатоля Брусевіча.

У тэксце Васіля Зварыча "Білорусіяна украінскіх поетів-неокласіків" паказваецца, як уплывала творчасць беларускіх пісьменнікаў, у прыватнасці Янкі Купалы і Якуба Коласа, на знакамітага ўкраінскага паэта Максіма Рыльскага. Як вядома, Максім Рыльскі шмат увагі аддаваў прапагандзе беларускай літаратуры ва Украіне.

Зборнік "Феномен пагранічча" з'яўляецца навукова-папулярным выданнем і, безумоўна, заслугоўвае ўвагі чытачоў. На жаль, наклад у 100 асобнікаў не дазваляе спадзявацца на тое, што кніга пагратыцца да ўсіх, хто цікавіцца беларуска-ўкраінска-польскімі літаратурнымі і культурнымі ўзаемаўплывамі. Але ўжо тое, што такія зборнікі выходзяць, што адбываюцца тэматычныя канферэнцыі па пытаннях узаемадзеяння трох суседніх літаратур ёсць добрым знакам для нашых народаў, верай у тое, што літаратуразнаўчыя даследаванні феномена памежжа з поспехам працягнуцца і далей.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

«Душа моя открыта всем ветрам»

Зборнік паэзіі Вячаслава Данілава "На ладонях тишины" выйшаў у маскоўскім выдавецтве "Эксмо" ў 2008 годзе. Наклад, як даўно прынята, — прэзентацыйна-падарункавы: каб самому паэту скінуць нялёгкую ношу нерэалізаванага і каб парадаваць сваіх родных і калег па творчым цэху.

Выдатнае афармленне і, што яшчэ важней, — змест зборніка адпавядае знешняму выглядзе. Неяк павялося адразу скідаць бал кнігам, выдадзеным "саматугам", і само сабой — рускамоўным, а яшчэ палову бала — за тое, што аўтар "грашыць" паэзіяй. Аднак праблема выдання твораў у той ці іншай ступені вядомая. А да таго ж, рускамоўнасць — далёка не заўсёды следаванне павевам часу, а племя паэтаў — невынішчальнае... Магія паэтычнага слова прыцягвае і саміх творцаў, і іх прыхільнікаў.

Вячаслаў Данілаў — не маладзён у паэзіі: у яго творчай валізе некалькі кніг і калектыўных зборнікаў. Аднак пералічаныя вышэй фактары і асабісты сціпласць паэта робяць яго дагэтуль недаацэненым. Данілаў ахвотна наведвае марапрыемствы, якія праводзяцца ў розных кутках нашай сталіцы і так ці інакш звязаныя з паэтычным словам.

А яно ў яго ёсць. Не варта дзяліць актаву на

дванаццаць паўтонаў, а мову — на колькасць літар. Гармонія — у спалучэнні. І Данілаў не дае ні фальшывай ноты, ні фальшывага гукі. Таму што ў яго сапраўды паэтычны слых.

"Бесцельно прожито дни, я в этих стенах четырех"

"Тишина в ладонях город учачала"

Прызначэнне музы ў Данілава не вызначана. Таму сваім вершам (за рэдкім выключэннем) ён не дае назваў. Ён шукае...

"Мне помолиться бы сейчас не помещало за все грехи свои — я тоже не святой"

"В странных муках умирали рифмы, строчки и мечты..."

І, як любы паэт, Данілаў чакае Яе — праявіцца і ўзнёсла.

"А ты пришла издалека, чтоб кофе выпить по привычке"

"Твое тепло в душе моей хранится — спасает от уныния и слёз"

І, як сапраўдны паэт, адчайваецца дачакацца таго самага сапраўднага кахання.

"Этот мир, увь, не создан для Поэта..."

Данілаў адчувае сваё прызначэнне: быць паэтам за часам і прасторай і ўсё ж не перарываць сувязь са светам, у якім жыве.

Ён — паэт дастаткова сталы, каб ацаніць безвыніковасць творчых намаганняў і перайсці да распачнай філасофіі.

"Пусть лучше будет чистым лист, ведь рифмы все одни и те же"

"Что за толк показать мне на белом листе всё, что есть на душе, в рифмованной форме?"

Вячаслаў Данілаў, некалькі гадоў таму апалены няўхвальнай рэцэнзіяй, не збіраецца здавацца. Ён проста піша вершы — прафесійна і натхнёна. Упэўнены, што прызначэнне калег, большасць з якіх піша на беларускай мове (у Данілава не было магчымасці ўспрыняць яе як родную або рабочую), не за гарамі.

Ён — несумненна таленавіты чалавек, руплівы і самакрытычны працаўнік, які валодае словам і мае нескранутую ўзростам і жыццёвымі нягодамі душу і светлую галаву.

Апошнім часам актыўна мусіруецца тэма заапаграванасці так званай вострай крытыкі. Пры гэтым рэдкі творца жадае выступіць у ролі глядзятара, усім хочацца быць глядачамі, а лепш — цэзарамі. А каму ж, як не пісьменнікам, ведаць цану слова, якое можа і знішчыць і выратаваць?

Юрась НЕРАТОК

Час вандраванняў духу

Ці можа бізнесмен, больш за тое, дырэктар мантажнай арганізацыі быць аўтарам зборніка вершаў? Чаму не — адкажаце вы — цяпер выдаюцца ўсе, у каго ёсць жаданне і грошы. Толькі ці шмат такіх публікацый, якія можна назваць сапраўднай паэзіяй?

Гэтая думка, мажліва, узнікне ў чытача, які незнаёмы з Іванам Бісевым. Паэтычныя зборнікі гэтага гамлячана выклікаюць здзіўленне ў насцярожанага чытача. Створаныя ім вобразы, яго лексіка ніякім чынам не суадносяцца з уяўленнямі пра тыповага сучаснага прадпрыемца.

Тут я раблю спробу зірнуць на паэзію Івана Бісева нібы збоку. Я сачу за яго творчасцю на працягу ўжо амаль дзесяці гадоў, і мне зразумела, што вытокі яго духоўнасці, шчырай веры не проста ў тым, што ён нарадзіўся і выхоўваўся ў сям'і рускіх педагогаў. Генетычныя карані — у славянскай культуры яго прашчараў, культуры, якая не змецена віхурамі балшавіцкіх рэвалюцый, не расстраляна ў гады сталінскіх рэпрэсій, не растаптана прасавецкім атэізмам.

Існуючы ў імклівых рытмах XXI стагоддзя, паэт здолеў не проста захаваць духоўную спадчыну, успрыняць каштоўнасці сусветнай класічнай філасофіі і праваслаўнай культуры, але і асэнсаваць у вобразнай форме адвечнае і патаемнае.

Паступова, па прыступках, ішоў Іван Бісеў да сваёй новай паэтычнай кнігі. Спачатку гэта былі асобныя самвыдатаўскія зборнікі "Осennie листья", "Семь строк", "Волны", "Адажио", "Море дождей". Потым — выдадзены ў 2004 годзе зборнік вершаў "Мгновения и звуки".

Ужо тады яго эпіграфам была вытрымка з Евангелля ад Іана: "Вначале было слово...". Слова для аўтара — цела думкі, форма асэнсавання. У кожным імгненні жыцця — у яго з'явах, фарбах і гуках — паэт адчувае, успрымае... космас.

Добра знаёмы з філасофіяй Усходу (Лао Дзы, Сунь Дзы ды іншых), паэт здольны ўдумліва разглядаць

кожнае імгненне быцця як апошні ўсплёск пачуццяў...

*Город,
золотой надев венки,
Стал прозрачен
призрачно и пёстро.
Осень, как отточенный клинок,
Входит в сердце
медленно и остро.*

*Воздух улиц
царственно застыл
Извьянем холода и света,
Из волшебной чаши пригубив
Бабьего невызревшего лета.*

У сістэме японскай агульнаадукацыйнай школы існуе незвычайны ўрок — "замілаванне", падчас якога настаўнік і вучні выходзяць у прышкольны дворык і сузіраюць куток прыроды — у пэўную пару года, у нейкі час сутак. Пры гэтым усе — маўчаць... На жаль (а можа, на шчасце), нам не дадзена такое маўклівае сузіранне.

Вось і Іван Бісеў, з яго славянскай ментальнасцю, не можа не падзяліцца сваімі разважаннямі з блізкімі яму па светаўспрыманням. Тым больш, што пара ціхай сузіральнасці, любавання імгненнямі і гукамі скончылася. У творчасці Івана Бісева надшышоў час вандраванняў.

"Время странствий" — новы паэтычны зборнік, "стирающий грани между солнцем и сердцем", выйшаў з друку да 50-годдзя аўтара. За чатыры гады, якія мінулі пасля з'яўлення зборніка "Мгновения и звуки", паэт здолеў прайсці ў сваёй творчасці пэўны шлях сталення. Яго новая кніга паэзіі з'явілася сур'ёзным увасабленнем думак ужо не столькі пра асабістае, колькі пра тое, што хвалюе разважлівую асобу цягам часу жыцця.

Невыпадкова ў асэнсаванні пятага рэчаіснасці адчувальнага філасофскага інтанацыі славянскай культуры, бо сярод яго віртуальных суразмоўцаў — Пётр Чаадаеў і Васіль Ключэўскі, Мікалай Бярдзьеў і Павел Фларэнскі, Іван Ільін і Сяргей Булгакаў... Але паэзія Івана Бісева — не сухія рыфмаваныя афарызмы. У яго вершах — моц патаемнага, перажытага: палымны пульс асобы ў нястомных пошуках сэнсу жыцця, сэрцабіцце чалавека, які востра ўсведамляе трывожныя з'явы сучаснага свету.

*О, Человек, вмещающий
в себя Вселенную,
Трепещущий между
вспышкой Бытия
И протяжённостью Жизни.
Свободный только в выборе
И созидающий Миры,
Посмотри, как плавится небо
В лучах заходящего солнца.
Вдохни запах листвы,
Умытой весенним дождём.
Вслушайся в непрерывный шум
морских волн.*

*И, может быть,
перед тобою
Раскроется великая Книга
Твоей Судьбы.*

У паэтычным зборніку шмат пытанняў. Яны пастаўлены Часам. Яны пазначаны Бібліяй. Невыпадкова ізноў вытрымкай з Евангелля пачаў сваю кнігу Іван Бісеў: "... И слово было Бог" (От Иоанна гл.1, ст.1). Дух Вялікай Кнігі Быцця адчуваецца і ў велічнасці паэтычнага складу, які сугучны старадаўнім паданням, і ў асаблівай лексіцы. Хтосьці адчуе ў ёй царкоўныя інтанацыі, але гэтыя ўзнёслыя словы і моўныя звароты — як прыкмета высокай духоўнасці — заўсёды былі ўласцівыя інтэлігенцыі.

*Откуда к нам приходим
этот звук?
Дорогой ввысь,
сквозь лабиринт сознания
Он вновь стремится
к сердцу мироздания,*

*Питомец веры
и источник мук...*

*Как будто вечность,
преклоняя слух,
В ответ на наши
жалкие сомненья
Нам голос свой дарует
в утешенье,
Большую плоть перетворяя в дух.*

Так, паэзія Івана Бісева не ўсім аднолькава даступная. Але гэта зусім не азначае, што адзінымі яе чытачамі з'яўляюцца высакалобыя мудрацы. Мне давалося разам з Бісевым удзельнічаць у гутарцы з мінскімі студэнтамі. Юнакі ўспрымалі яго паэзію з непадробнай цікавасцю. Разам з аўтарам яны паглыбляліся ў свет паэтычнай філасофіі, выказвалі свае погляды, спрачаліся. Так, гэта былі эрудзіраваныя, начытаныя маладыя людзі. А навошта пазбягаць думкі, што гэтую паэзію зразумее не кожны?

Безумоўна, складаны свет вобразаў Бісева. Ён нагадвае нейкую мастацкую галаграму, разглядаючы-спасцігаючы якую падчас розных кругазваротаў жыцця бачыш усё новае і новае сэнсавыя малюнкi свету.

Адзін з тых, чый светапогляд сугучны творчасці Івана Бісева, — гомельскі мастак Іван Папоў. Гэта яго графічныя ілюстрацыі ўзмацняюць уражанне чытача аб тым, што ...

*И нет у сердца
большего соблазна,
Нет искушенья
слаще для души,
Чем этот звёздный путь
в ночной тиши,
Чем этот зов,
могучий и прекрасный.*

Стылістыка вандраванняў духу, з якіх складаецца кніга Івана Бісева, спалучае маштабнасць эпаса, напеўнасць легенды, мудрасць філасофскай прыпавесці.

Пры гэтым чытача ахінае энергетыка праваслаўнай культуры, якой напоўнена паэзія Івана Бісева. У гэтым ўздзеянні — тое выратавальнае святло, пра якое пісаў яшчэ Павел Фларэнскі: "Што такое ікона? Гэта калі вы знаходзіцеся ў паўцёмным пакоі і бачыце ў ім маленькае акенца, адкуль ільецца танючкі прамень святла. Зазіраюшы ў гэтае акно, вы раптам здагадаецеся аб існаванні іншага свету..."

Алег АНАННЕЎ

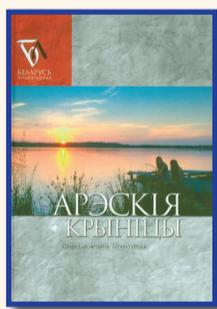
Выхад апошняй кнігі, якая называецца "Арэскія крыніцы", асабліва радуе, бо, хоць Старадарожскі раён і адносіцца да Мінскай вобласці, пра яго чамусьці звычайна ведаюць меней, чым пра іншыя. А зямля гэтая адметная і цікавая, пра гэта і піша ў сваім вершы знакаміты паэт, перакладчык, даследчык літаратуры, выдавец, а пры ўсім ураджэнец тамашніх мясцін Кастусь Цвірка:

*На карце хай загнаны ў рог,
Ды не ўбаку ні трошкі
Ад новых пуцывін-дарог
Раён Старадарожскі!*

Ва ўступным артыкуле сваё слова прамовіў старшыня Старадарожскага раёна-нага выканаўчага камітэта, кандыдат эканамічных навук Васіль Усік. Дарэчы, менавіта дзякуючы дапамозе Васіля Пятровіча "Арэскія крыніцы" і з'явіліся. Але ў адрозненне ад папярэдніх кніг, кіраўнік раённай вертыкалі расказвае не толькі пра культурныя набыткі свайго раёна, а дае вычарпальны малюнак Старадарожчыны ў гістарычным ракурсе. Больш за тое, падрабязна расказваецца і аб працоўных набытках, планах на будучыню.

Матэрыялы ж, прадстаўленыя ў кнізе (укладанне Кастуса Цвіркі з удзелам Міхася Татура і Нэллі Астрэйкі), даюць таксама поўнае ўяўленне пра літаратурныя традыцыі гэтага кутка Беларусі. Між іншым, старадарожскім

Чысціня Арэскіх крыніц

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" не толькі стварае новыя серыі, але і паспяхова працягвае і выпуск тых, што ўжо прайшлі апрабацыю часам. У іх шэрагу і "Беларусь літаратурная". Аднак калі раней выхад гэтых свайго роду літаратурных энцыклапедыяў прымяркоўваўся толькі да чарговага Дня беларускага пісьменства, і кожнае выданне прысвячалася таму рэгіёну, у якім ладзілася свята, дык цяпер штогод з'яўляецца не адна, а дзве кнігі. Прынамсі, летась быў прадстаўлены Шклоў, які стаў цэнтрам правядзення Свята, і Ганцавічы. Тое ж самае назіраем і сёлета. Можна пазнаёміцца як з "Барысаўшчынай літаратурнай", так і са "Старадарожчынай літаратурнай".

фальклорам, як і ўсёй вуснапаэтычнай і музычнай творчасцю беларускага народа, ягоным побытам, цікавіўся этнограф, фалькларыст, археолаг Ісак Сербай. У кнізе можна пазнаёміцца з яго даследаванням "Беларусы-сакуны". Размова ідзе пра тых, хто ў гаворцы ўсе дзеясловы на "ся" заканчвае цвёрда: выпсаўса, нагукаласа... Адно з месцаў пражывання сакуноў — Старадарожчына.

Пішучы сваю вядомую паэму "Над ракою Арэсай", народны пясняр Янка Купала наведваў тамашнія мясціны. Сёння можна па-рознаму ставіцца да згаданага твора, але гэта частка гісторыі беларускай літаратуры. Таму і знайшлося ў кнізе месца фрагментам з паэмы. А вось псеўданім Аліпеньчык наў-

рад ці нешта гаворыць цяперашняму чытачу. Дый даследчыкі пэўнасці не маюць. Вядома толькі, што пад гэтым літаратурным прозвішчам хаваўся нехта А. Зубец з вёскі Кармазы Новадарожскай воласці Бабруйскага павета (цяпер Старадарожскі раён). Выяўлена адно апавяданне Аліпеньчыка "Як аслеп Прахор", апублікаванае ў газеце "Наша Ніва" ў 1913 годзе. Не ўдалося даследчыкам знайсці біяграфічныя звесткі і пра Усевалада Мікіцінскага, але зыходзячы з ягонага нарыса "Краязнаўчае падарожжа", змешчанага ў часопісе "Наш край" у 1929 годзе, можна меркаваць, што ён меў адносіны і да Старадарожчыны.

Выданне пабудавана такім чынам, што чытаючы яго, з мінуўшчыны паступова на-

бліжаешся да дня сённяшняга...

У кнізе прыведзены ўспаміны Анатоля Вялюгіна. Не меншую цікавасць выклікаюць і творы Я. Непачаловіча: "Сустрэча з Янкам Купалам", "Дараганавы", "Маці", "Позні паром" ...

Цікавыя падборкі і ў Кастуса Цвіркі, Мечыслава Шаховіча, Міхася Парахневіча (шкада, што не пазначаны год ягонай смерці). М. Парахневіч, дарэчы, быў вядомы таксама як празаік і журналіст. Але менавіта ягоныя вершы лепей падышлі да тэматыкі кнігі. Асабліва "Старыя Дарогі":

*Як толькі самоту
У сэрцы адчуў,
Як толькі раптоўна
Агорнуць трывогі,
Тады, бы на крылах*

*Птушыных, лячу
У родны куток свой —
Старыя Дарогі.*

А поруч вершы Альберта Міхайлава, Міхася Татура, Алеся Усені, Алеся Шчэрбы... Аўтараў кнігі болей як 50.

Прадстаўлены не толькі тая, хто нарадзіўся на Старадарожчыне, а і тыя, хто звязаў з ёй свой лёс ці пачынаў тут творчы шлях. З апошніх — знакавая фігура Уладзіслава Рубанаў. Ураджэнец вёскі Аляксандраўка Слаўгарадскага раёна, пасля заканчэння факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта працаваў у Старых Дарогах карэспандэнтам, адказным сакратаром старадарожскай раённай газеты "Поступ Кастрычніка". Апа-вяданне "Перад вяселлем" і карэспандэнцыя "Шчасце ветэрана", безумоўна, толькі маленькі штрышок з ягонай мастакоўскай біяграфіі, але і гэтых твораў дастаткова, каб упэўніцца, наколькі цікавым пісьменнікам быў У. Рубанаў, як добра ведаў ён жыццё.

Несумненна, кніга "Арэскія крыніцы" знойдзе свайго ўдзячнага чытача. І лішні раз пераканае, што ў Беларусі ў кожным раёне ёсць таленты.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Мікола
ШАБОВІЧ

Пад светлым купалам нябёс

* * *

Галіне Друк

Ты з сабою прынесла вясну,
Незнаёмка ў ружова-чырвоным.
Мне цяпер быць удзячным каму,
Што нас звёў у чацвёртым вагоне?

Рады чуць я гаворкі брую,
Што так лёгка, нязмушана льецца
І ў душу западае маю,
Працінае да самага сэрца.

Роднай мовы гаючай глыток,
Што так сонечна дзень пачынае, —
І надзеі, і веры выток,
Што не скволіцца роднаму краю,

Што насуперак хіжай хлусні
І насуперак розным прарокам
Прыйдучь, прыйдучь шчаслівыя дні
І ўваскрэсне мой край сінявокі.

* * *

Рукі твае — дзве шчымлівыя казкі,
Пальчыкаў цёпла-танючкіх
трымценне.

Хто дакранаўся,
той помніць іх ласку,
Поўную самых найсмелых хаценьняў.

Вочы — як дзве зіхатлівыя зоркі,
Столькі прамяняць
пляшчоты назнанай.

Хто ў іх тануў,
той да нашай гаворкі
Пэўна ж дадаў бы:
“Як два акіяны...”

Вусны твае — два палёткі сваволі.
Столькі ў іх жарсці,
спакусы, жадання...

Хто цалаваў,
той раскажа вам болей —
Я ж толькі песціў-люляў
спадзяванні:

Мо не апошняе гэта сустрэча,
Можна, наперадзе нашы дні-ночы,
Покуль яшчэ ў неабсяжнай сінечы
Зоркі мігцяць так узнёсла-прароча?..

* * *

Спаткацца суджана было —
І мы сустрэліся.
Нас лета клікала-вяло
Ў свае аселіцы.

І ў гэтай лёгкасці зямной,
Пачуццяў выспеве
Была ты ўсмешкай і віной,
Зарой над выспаю.

Трымценне-споведзь нашых рук —
Дасць Бог аказіі —
Дабавіць нам салодкіх мук
У сны-фантазіі.

Плячэй падатлівасць тваіх —
Спакусы золата.
І я гатоў твой кожны міг
Лавіць да золaku,

І словы светляя шаптаць
Табе расчулена,
І, ўрэшце, вершык напісаць
Пад Барадуліна...

* * *

Дзень добры, рыжая царэўна!
У дзён імклівай мітусні
Мяне забыла ты, напэўна,
І не прыгадваеш ані.

Уяўнай блізкасці хвіліны,
Што нейпрыкмет адчулі мы, —
Як пух бялюткі тапаліны
Сярод заснежанай зімы.

4 студзеня вядомаму беларускаму паэту, сталаму аўтару “ЛіМа” Міколу Шабовічу споўнілася 50 гадоў. Рэдакцыя штотыднёвіка шчыра віншуе шаноўнага Міколу Віктаравіча з паўвекавым юбілеем, жадае яму бадзёрасці, натхнення і плёну.

Хай наша першае спатканне
З падачы Лёні Майсюка
Не прынясе расчаравання
Для рамантычнага радка,

А стане добраю завязкай
Для новых радасных сустрэч.
Як добра жыць цудоўнай казкай,
Няхай і ў сне — не насамрэч.

Ды, можа, мары стануць явай
І зноў сагрэецца пагляд
Усмешкай сонечна-яскравай
І бліскам светлых вачанят...

Былі мы разам так нямнога,
Ды будзем помніць між вятроў,
Як нас з табой вяла дарога
Ад Дома Дружбы да метро.

Калыханка для Наташы

Баю-бай, мая дзяўчынка-летуцень!
Ты ўжо спіш.
З табой кніжка, нібы цень.

Хай прысняцца найчароўнейшыя сны,
Каляровыя фантазіі вясны,

Дзе за ўсмешкай не хаваецца мана,
Дзе слязінка не ільсніцца ні адна,

Дзе збываюцца ўсе мары на Зямлі!..
Баю-бай, мая дзяўчынка Наталі!

Баю-бай,
мая дзяўчынка-летуцень!
Хай прыгожым будзе
заўтрашні твой дзень!

Хай народзяцца дзівосныя радкі,
Што імя тваё
праславаць на вякі!..

А пакуль спраўляе неба
зорны баль, —

Баю-бай,
мая дзяўчынка, баю-бай!..

* * *

Вас будзе цяжка мне забыць,
Бо Вы — сімфонія сваволі.
Мне лёгка з Вамі, як ніколі:
Такое шчасце — з Вамі быць!

Рукой кранацца да рукі,
Піць з вуснаў мёдных асалоду
І песціць новую нагоду
Адчуць дыханне ля шчакі,
Як сэрцы б'юцца ва ўнісон
І целы поўняцца жаданнем...
Ці гэта ява, ці то сон,
Ці неспадзеўнае каханне?..

Вас будзе цяжка мне забыць,
Хоць Вы забудзеце, напэўна,
І гэты вечар дзіўнаспейны,
І мрой спакуслівую ніць,

Крананні-дотыкі рукі,
Жадана-светлую пляшчоту,
Што так спатольвала самоту,
Каб заўтра выліцца ў радкі!..

Фота Уладзіслава Басько

Хтось скажа: так таму і быць,
А мне, наўнаму, здаецца,
Што я чытаю ў SMS-цы:
“Мне Вас таксама не забыць”.

Сумны верш

Рамантычныя мрой

закончацца з часам,
Каб пасля апынуцца
з самотай сам-насам
І надзеямі жыць:
хтось цябе ўспамінае,

Хтось прыгадвае дні,
як пляшчота вірыла,
Як два сэрцы жадалі
ў адно паяднацца...
Ах, як мары ўзлятала
да зор легкакрыла
І адтуль на зямлю
не хацелі вяртацца!..

Рамантычныя мрой.
Пляшчотныя казкі.
Не вярнуць іх назад,
як і вёсны былыя.
Адцвілі і завялі дзівосныя краскі,
Што сабою прыгожылі дні маладыя.

Лістапад нейгамонны
шпурляе лістоту.
Сёння восень адна
на зямлі гаспадарыць...
Я нядаўна шчэ марыў
пра светлае ПОТЫМ,
А сягоння, на жаль,
нат не хочацца марыць...

* * *

Здаецца, мора непачатых спраў
Плыты надзей
не раз яшчэ усхваліць,
Ды скажа хтось:
твой дзень адвіраваў,
Маўляў, пара ўжо ліру футараліць.

Маўляў, спакус мінуліся гады,
Банальных рыфмаў хопіць,
аж занадта...
І рознай іншай напляце брыды
Майго жыцця
няўсмешлівы рэдактар.

І паспрабуй яму ты запыраць —
Яшчэ не тое скажа ён прылюдна,
Свой правапісны, як Дамоклаў, меч
Узняўшы ўверх насуплена-прысудна.

За ўсю маю далёч, маю вышынь,
За Светлаград, працяжнікі і коскі
О як пачне ён памяць варушыць
І зазіраць у слоўнік крапівоўскі.

І там не так, і гэта не сюды, —
Ну хоць ты плач,
не здасца ён, праныра,
Рэдактар мой, мой строгі павадыр...
Даруй яму, знявераная ліра.

Даруй і мне, што я, паміж людзей,
І сапраўды закваліўся зарана,
Пакуль яшчэ пльывуць плыты надзей
Ракой жыцця насустрач акіяну...

Ала
КЛЕМЯНОК

Вершы на пяску

* * *

Усе пайшлі.
Усе за небакраем.
За той мяжой,
адкуль няма вяртання.
Усе, хто сведкай быў майго адчаю,
хто ў змрок ператварыў
маё світанне.

Усе пайшлі.
Мне не лягчэй ніколькі.
Зласлівасці няма,
як і спатолі.
І месяц апельсінаваю долькай
не зваліцца ў далоні мне ніколі.
Каханне будзе чыстым,
ранак — светлым,
і нехта, абдымаючы за плечы,
мне скажа:
— У разгары тваё лета,
а ты — пра халады,
а ты — пра вечнасць.

Пакуль не позна

Ніколі не позна
раскаюцца шчыра,
ад сваркі і звадкі
вярнуцца да міра,
падняцца рашуча
і... стаць на калені,
прышоўшы да храма,
прасіць аб збавенні.
З дарогі чужой
не шкадуючы, збочыць,
ды шляхам сваім,
хоць складаным, а крочыць.

Ніколі не позна
вярнуцца дадому,
сумненні прагнаўшы,
забыцца на стому,
К сабе прытуліўшы
дачушку ці сына,
сказаць, як без іх
тваё сэрцацька стыне.
Ніколі не позна
кахаць і сур'ёзна.
Зрабі ж крок насустрач,
пакуль шчэ не позна...

* * *

Там, дзе многа хлусні,
шчасце не прарастае,
ні травінкай, ні кветкай,
ні дрэўцам малым,
яго парастак кволы
бессэнсоўна згарае,
смага шчасця на вуснах
гарчыць, як палын.
Смага шчасця спатолі
у праўдзе шукае,
мы ж у строі хлусні
апранаем свой лёс,
і то манны нябеснай,
то дзіва чакаем,
а на нашы галовы —
толькі кара нябёс.

Вязень замка адзіноты

Мікола АДАМ

Апавяданне

рогат зор і поўні. Але мне было ўсё роўна на той момант, хто што пра мяне падумае.

Адхланне я атрымліваў толькі падчас рэпетыцый. Мы ставілі Чэхава. "Трох сясцёр", якіх гралі школьніцы-старшакласніцы. Ды пасля рэпетыцый мне не было куды пайсці. Мае актрысы, што дурэлі і фліртавалі са мной у строга абмежаваны час, адведзены кіраўніцтвам на падрыхтоўку мерапрыемстваў, у вольны час старанна пазбягалі стасункаў са мной. Вядома, розніца ва ўзросце. Я для іх быў ужо стары.

Панурыўшы галаву, сутулячыся, я шкандыбаў праз увесь гарадок да прыватнай хаты, якую здымаў у саракагадовай фарбаванай "Барбі". Яна працавала дырэктарам банка і мяняла мужоў, як пальчаткі (а ў датак і прозвішчы кожны раз, як выходзіла замуж). Адноўчы яна засталася начаваць у мяне, відаць, пасварыўшыся з чарговым мужам, які выгнаў яе на некаторы час з хаты для прафілактыкі. Была яна на моцным падпітку і ляжала, раскінуўшы рукі, на адзінай у пакоі канапе. Грудзі пад белай майкай з выявай гурта "Тату" плаўна ўздымаліся і апускаліся ў такт дыханню, скураная спадніца, і без таго кароткая, задралася ледзь не да пупка. Крыху прыадкрыты рот вабіў пухлякмі вільнёвымі вуснамі дакрануцца хаця б пальцам.

Як зачараваны, пазіраў я на гаспадыню кватэры, у якой я жыў, і яна, відаць, адчула мой позірк, бо расплюшчыла вочы і доўга глядзела на мяне, быццам не пазнавала, а пасля прапанавала класіфікацыю побач, толькі не чапаць яе, бо вельмі стамілася.

Я лёг, як яна і казала, побач, адсунуў еіную руку, каб не замінала, і невядома што б адбылося далей, каб не ўблыгталася ў сітуацыю адзіноты. Яна як быц-

цам раўнавала. Ды так і было. Столькі працы і высылкаў патраціла яна на тое, каб пакінуць мяне для сябе і раптам так проста дазволіць нейкай жанчыне, няхай нават і "Барбі", карыстацца гэтым?. Ну не!

Праз некаторы час жанчына працнлася і сышла. Адзінота хітра ўсміхнулася ўслед ёй.

І я застаўся адзін. Хлушу. З адзінотай. Сам-насам. Мы ляжалі і маўчалі, пазіраючы ў столь, а па паддашку насіліся пацукі, парушаючы цішыню.

Наступным днём я паехаў у сталіцу, дзе сустрэўся з лепшым сябрам. На вакзале мы з ім распілі пляшку. А калі ён мяне праводзіў назад, я раптам запрасіў яго да сябе. Ён пагадзіўся, хоць грошай на дарогу ў яго не было. Але ж мы сябры.

Адзінота сустрэла нас насцярожана. Але яна дакладна ведала, чым скончыцца гасцяванне майго сябра, таму не вельмі і перажывала, седзячы трэцяй і нябачнай майму лепшаму сябру за сталом, калі мы выпівалі.

Мы пілі і размаўлялі пра паэзію і мой госць, б'ючы сябе ў грудзі, крычаў, што я яго лепшы сябар... А пасля ў нас скончыліся цыгарэты. А курыць хацелася вельмі. Мой лепшы сябар пайшоў шукаць цыгарэты ў гадзіну ночы насуперак маім спробам растлумачыць яму, што гэта не сталіца і так проста цыгарэт не знайсці.

Ён вярнуўся праз колькі хвілін дзеля таго, каб збіць мяне з ног кулаком у "сонейка" і запытацца, дзеля чаго ён прыехаў са сталіцы да мяне? Дзеля таго, каб не знайсці пакурыць? Зноў удар. Я не чакаў такога ад чалавека, які зусім нядаўна ірваў на сабе кашулю, даказваючы, што ён мой лепшы сябар.

Я адказаў яму, што ў такім разе ён — няўдзячная жывёліна, а не сябар.

Пасля таго, як мы з ім абмяняліся некалькімі ўдарамі,

я паслізнуўся, рухнуў на падлогу, а мой "лепшы сябар" наваліўся на мяне раз'юшаным быком.

На некаторую долю секунды мне захацелася не супраціўляцца, але ўявіўшы свой труп з крывавай мяшанкай замест твару, я пашкадаваў свайго лепшага сябра: пасадыць чалавека, а ён жа вершы піша, Ясеніна любіць...

І я выкараскаўся, адштурхнуў сябра нагой, пабег на вуліцу, а мне наўздагон паляцеў малаток, што ляжаў на падваконні, а пасля з нажом у руцэ выйшаў сябар і пачаў паволі набліжацца.

Адзінота весялялася, назіраючы за намі, — бясплатнае кіно. Але да пэўнага моманту. Яна нікому і ніколі не дазволіць псаваць, а тым больш нішчыць тое, што абрала для сябе ў карыстанне.

...Назаўтра мой лепшы сябар нічога не памятаў ці не хацеў памятаць. Ён з'ехаў у сталіцу і больш мы не сустракаліся.

Праз невялікі прамежак часу я застаўся зусім адзін. Без бацькоў, без родных, без сяброў, без каханай. Каханай?..

Смешна прызнацца, але, відаць, адзінота і ёсць мая каханая. Дакладней, яе каханы — я.

Аслабніўшы сябе і мяне за адно ад верагодных перашкодаў свайго дасягнення, агледзеўшыся яшчэ раз, апошні, ці няма яшчэ каго, хто здольны пасягнуць на мяне, адзінота сапраўднай гаспадыняй адчула сябе ў маёй хаце. І, нарэшце, паказалася ва ўсёй сваёй прыгажосці.

Яна захінула ўсе шторы і фіранкі, зачыніла на замкі ўсе дзверы і сховішчы, запаліла свечку і выйшла з кута, якога я раней нават не заўважаў ніколі, у вобразе такой прыгожай жанчыны, што я і ўявіць сабе не мог у самых казачных снах... А можа гэта проста мая фантазія разгудалася?..

Факт у тым, што адзіноту я разумю, як пакаранне. Толькі вось за што?..

глядзеў ваўком на яе і на іншых ды так, не сказаўшы ні слова, і знік незаўважна, як і не было яго. А праз некалькі дзён паклікалі Насту ў суд. Судзілі жанчыну за абразу прадаўцы.

Але нешта, мабыць, ужо змянілася ў вярхах, бо Насту апраўдалі. І ўжо зусім асмалеўшы, яна часта адкрыта здэкавалася і з падбрэхікаў, і з самога "бацькі". Але аднойчы, калі зноў, у чарговы раз, купляючы гумавыя боты ў краме, сказала: "Дзякуй Сталіну-грузіну, што абуў нас у рызину", — яе арыштавалі. Ды да суда не дайшло — памер дыктатар. Многія плакалі тады, а яна радавалася, як радавалася смерці таго брыгадзіра, які адабраў у яе дачушку, шчасце яе жыцця. Нялюдскаю смерцю памер ён: захлынуўся ўласнымі ванітамі, напіўшыся да бяспамяцтва.

Успаміны пра кару, якая спасцігла яе крыўдзіцеляў, не прынеслі палёгкі Ахрэмчыце. Наадварот, ёй стала прыкра ад таго, што яна радавалася чужому гору, хаця б і заслужанаму. Сабраўшы апошнія сілы, Наста села на ложку, дацягнулася да фіранкі на акне, адхінула яе. Промень сонца праскочыў праз вузкую шчыліну, лізнуў старую ў шчаку. Ахрэмчыха ўсміхнулася. Падумала, што ні разу ў жыцці не наелася ўдотам і паміраць будзе галаднай. Паглянула з надзеяй на дзверы, прыслухалася — цішыня. Толькі назолы-мухі адчулі апошнія хвіліны жыцця жанчыны-пакутніцы. Але ў гэтыя свае апошнія хвіліны яна думала не пра сябе, а пра сваіх крывіначак і малілася... Прасіла Бога дараваль грахі, усвядомлення і неўсвадомлення. Але смерць не прыходзіла, а з ёю чакала Ахрэмчыха збавення ад зямных пакут. Мабыць, нешта не дадумала жанчына, не хацеў забіраць яе Гасподзь.

І тады Ахрэмчыха прапаштала: "Даруй, Госпадзі, усім ворагам маім..." І памерла. І не чула, як бразнула клямка, як расчыніліся дзверы, як яе Васілёк крачком, быццам злодзей, падышоў да ложка, як таргаў і клікаў яе. Яна была ўжо далёка, там, куды даўно рвалася яе душа.

Зоя КАЛКОЎСКАЯ

Удоставал наесціся

БЫЛЬ

Цяжка памірае старая Ахрэмчыха. І не таму, што нешта вельмі балела. Наадварот, здароўем Бог яе не пакрыўдзіў. Да васьмідзесяці гадоў дажыла і — нічога, нават нягледзячы на ўсё перажытае. А перажыла ж на сваім вяку...

Старая ляжала ў цёмным закутку за печку, і нябачны нікому слёзы адна за адной каціліся па глыбокіх барознах, якія праклаў на яе твары бязлітасны час. Вось ужо тры дні ляжала яна адна, нічога не ела і амаль не піла, бо ўстаць ужо не ставала сіла, а адзіны яе кармілец — сыноч, забраўшы яе пенсію, недзе як у ваду кануў.

Успаміны-згадкі мучылі болей, чым годлад, бо да апошняга яна ўжо прывыкла за сваё пакутніцкае жыццё. І хацела б ужо памерці — ды непаміралася. Нешта трэба было ёй дадумаць, відаць, каб назаўсёды пакінуць свет, у якім так і не знайшлося шчасця ні ёй, ні яе дзеткам.

На ліха нарадзіла яе маці ў крывавай 19-17 год. І як выжыла немаўля, аднаму Богу вядома — годлад касці ў старых, і малых. Неяк выкідалася, вылюднела, вырасла і стала весялухаю-прыгажуняю. Радавалася жыццю наперак усім нягодам. Сустрэла сваё каханне, аднаго за другім нарадзіла двух сыночкаў-дубочкаў. Але страшны трыццаць дзевяты выкасіў з вёскі амаль усіх дзедкоў. Не вярнуўся з вызваленчага паходу ў Заходнюю Беларусь і яе Ахрэмка. Двое хлопчыкаў на руках, непасильная праца ў калгасе за палачкі-працадні...

І гэта яшчэ не ўся бяда. Самае страшнае чакала маладуху наперадзе. Прыглянула яна старшыні калгаса, змусіў той жанчыну да блізкасці. А ў выніку

нарадзілася дачушка. І радавалася яна ёй, і пакутавала — бацьку дзіцяці як падмянілі: і ў бок былой каханкі не пазіраў. Рабіў выгляд, што і не ведае ні яе, ні дачкі. Што было рабіць жанчыне? Карміць дзіцяці трэба было кожны дзень, а ў калгасе не давалі нават самага неабходнага.

Адноўчы рашылася Ахрэмчыха на "злачынства". Цёмнаю асенняю ночкаю разам з сяброўкаю Сцёпчыхаю пайшлі яны на калгаснае поле збіраць каласкі. І ўсё добра было б, але напароліся жанчыны на брыгадзіра. Сцёпчыха дык хітравата аказалася, кінула і каласкі, і дзяржку, а Наста папалася: да апошняга верылася, што свой чалавек зразумее, пашкадуе, не выдаць. Дома ж чакалі трое галадных роцікаў. Але памылілася Ахрэмчыха: не злітаваўся над ёю брыгадзір. Засудзілі Насту за тья каласкі ажно на чатыры гадкі. Яна ўжо і не прасілася, зразумеўшы, якія немудзі яе акружаюць. Толькі прасіла сястру дагледзець яе дзетка. Але ў той сваіх пяцёра было, ды і не пыталі ў яе дазволу — пазабіралі і паадавалі каго куды.

Гады на Калыме, якія адпрацавала ад званка да званка, і ўспамінаць не хацела — суцэльны боль і пакуты, адна незагойная рана засталася. Але выжыла — хоць адным вокам хацелася ўбачыць сваіх крывіначак, пра лёс якіх нічога не ведала. Птушкаю ляцела на радзіму, шукала сваіх хлопчыкаў, дачушку. Сыночкі большанькія паўцякалі з прыгулкаў, вярнуліся ў родную хату, пакутавалі-гаравалі, але нежк выжылі. Дапамагалі людцы добрыя і сястра. А вось дачушка прапала. Куды ні кідалася Наста, куды ні звярталася, нідзе не было ёй спакування, ніхто не парупіўся дапамагчы жанчыне.

Людская спакуса

У Слоні́мскім дзяржаўным драматычным тэатры адбылася прэ'мера спектакля "Спакуса" паводле п'есы мясцовага драматурга Аляксея Якімовіча. Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр Валерый Го́лікаў. Раней тэатр паставіў некалькі п'ес А. Якімовіча, адрасаваных дзецям: "Хітрыкі бабы Ягі", "Апошні дыназаўрык", "Добры змей" ды іншыя. Спектакль "Спакуса" — першы яго твор для дарослых глядачоў, увасоблены тут. Наш суразмоўца — Аляксей ЯКІМОВІЧ.

гэтай зямлі, разам з намі перажываюць узлёты і нягоды, радасць і гора, часам даводзілася падзяляць трагічны лёс. Ды ў адрозненне ад нас, беларусаў, цэняць, шануюць і ўзняваюць сваіх прарокаў. Можна, нам трэба вучыцца гэтаму, беручы з іх прыклад, і дзейнічаць заадно? Часам у мяне складваецца ўражанне, што беларусы адгароджваюць сябе глухім плагам з калочым дротам, застаючыся сам-насам са сваімі праблемамі. А чаму б не сустрэцца, напрыклад, з яўрэямі ці з палкамі, што жывуць у Беларусі, разам падумаць над вырашэннем агульных праблем...

— І ўсё ж, як стваралася ваша п'еса "Спакуса"?

— З вялікімі перапынкамі працаваў над ёю шмат гадоў. П'есу для дарослых, дзе была, напрыклад, такая дзейная асоба, як распусніца, напісаў яшчэ тады, калі ў Слоні́мскім драмтэатры працаваў незалежны рэжысёр і чалавек Мікалай Варвашэвіч. Паказаў яму п'есу. Пачуў прыкладна такое: "Задумка цікавая, але п'еса не атрымалася". Зразумела, напісаць п'есу для дзяцей ці для дарослых — не адно і тое ж. Але я не апусціў рукі, паставіў мэту: гэтая жар-птаўшка будзе мая. Напісаў для дарослых п'есы "Муляж", "Сын прыехаў", "Загадкавы храм". А пасля "Спакусы" ўжо за кароткі час з'явіліся іншыя п'есы, розныя па жанрах. Некалі ў свае дзіцячыя п'есы я ўвёў вобразы Чорта, бабы Ягі, Цмока, Зюзі-зімавіцы. Такую традыцыю, можна сказаць, працягнуў і ў "Спакусе". Д'ябал (у "Спакусе" ён выступае, хутчэй за ўсё, як своеасаблівы пярэварачень) вельмі добра ўпісваецца ў сюжэт п'есы, цалкам пабудаваная на кантрасце-супрацьпастаўленні добра і зла. Д'ябал, як ні горка гэта канстатаваць, не проста штурхае на грэх людзей, а жыве, прысутнічае ў чалавечых душах малой ці вялікай часцінкай, як кавалчкі крывага люстра з казкі Андэрсена "Снежная каралева". Жыве, спакушае на грэх герояў п'есы. Хацелася б, каб глядачы задумаліся над гэтым. А як пазбавіцца д'ябла? Няхай кожны падумае сам.

Галоўныя ролі ў новым спектаклі выдатна сыгралі Сяргей Ю́меннаў, Сяргей Фу́рса, Віталій Спасюк ды Ірына Яцук. Роллю Распусніцы выканала маладая арыстакратка тэатра Юлія Лазоўская. Гэта быў яе сур'ёзны сцэнічны дэбют. І дэбют удалы.

Сяргей ЧЫПРЫН
г. Слоні́м
Фота аўтара

«...Хто кожны дзень ідзе на бой»

Пра народную артыстку БССР Ганну Абуховіч гутарылі яе калегі на мемарыяльнай юбілейнай вечарыне ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

Крыху раней шчыра, па-сямейнаму цёпла сустрэча, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння выдатнай актрысы, прайшла ў сценах яе роднага творчага дома — Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага. Многія з яе сяброў і калег па сённяшні дзень працягваюць тут акцёрскую дзейнасць. Сярод іх народныя артысты Беларусі Аляксандр Ткачонак і Вольга Клебановіч, заслужаныя артысты Беларусі Эдуард Гарачы, Зоя Асмалоўская, Алімпіяда Шах-Парон — горкаўцы, якія не адно дзесяцігоддзе працавалі поруч з Ганнай Браніславаўнай. Яны і прыйшлі на вечар-успамін, які адбыўся ў музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры.

Ганна Абуховіч сыграла ў тэатры і ў кіно каля ста роляў; наогул, яе жыццё было багатае на падзеі. А пачыналася ўсё ў адным з дзіцячых прыгулкаў Масквы, у які яна патрапіла ў вельмі раннім узросце, нават не памятаючы сваіх бацькоў. Затым быў інтэрнат і школа працоўнай моладзі. З аднакласніцамі Ганна Абуховіч хадзіла ў тэатр, і менавіта тады ў яе душы нарадзілася мара стаць актрысай. Надарылася магчымасць запісацца на курсы актёрскага майстэрства ў ленынградскую студию "Кіно-Поўнач". Пасля іх заканчэння атрымлівала ролі ў кіно, тады яшчэ нямым, але ўсё ж сваім накіраваннем лічыла ігру на сцэне перад жывой публікай, а не перад аб'ектывам кінакамеры.

Сцэнічную дзейнасць Ганна Абуховіч пачала ў 1930 годзе ў Маскоўскім тэатры працоўнай моладзі. У 1937 годзе пераехала ў Магілёў, дзе за пару гадоў да яе прыезду адкрыўся Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР.

Яго мастацкім кіраўніком быў тады Дзмітрый Арлоў, з якім яна пазнаёмілася яшчэ ў Маскве і з якім яны крыху пазней пажаніліся. Пасля вайны Рускі тэатр пераехаў у вызвалены Мінск...

У Ганну Браніславаўну ніколі не было вольнага часу, тэатр быў для яе і працай, і адпачынкам, і сэнсам жыцця і тут яна адчувала сябе сапраўднай гаспадыняй. Усё яна рабіла з душой і натхненнем. Дарэчы, менавіта Ганна Абуховіч стварыла ў Горкаўскім музеі тэатра. Яна шчыра дапамагала моладзі, але нікому не магла дараваць непрафесійнага стаўлення да справы. Строгая, справядлівая, кляпатыліва — нездарма ўсё ў тэатры звалі яе мамай.

"Сабака на сене", "Цар Фёдар Іаанавіч", "Кароль Лір", "Каменнае гняздо", "Дранцавая ноч"... Друга можна пералічваць спектаклі, у якіх зіхацеў талент гэтай легендарнай актрысы.

Пасля яе смерці, у 1987 годзе, выйшла ў свет кніга ўспамінаў "Паўстагоддзя на сцэне", працаваў над якой Ганна Браніславаўна працягвала да апошняга свайго дня. Яе даўня сяброўка Алімпіяда Шах-Парон (яны былі знаёмыя з 1947-га), падчас вечара-сустрэчы задала вядомыя радкі Гётэ: "Толькі той варты жыцця і волі, хто кожны дзень ідзе на бой" і дадала, што гэтыя словы вельмі трапна перадаюць сутнасць характару самой Ганны Абуховіч.

Алег МАЛЕВІЧ
На здымку: фрагмент экспазіцыі, прысвечанай Ганне Абуховіч, у Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

Фота аўтара

Год мінулы запомніцца тым, што...

●●● Нацыянальны мастацкі музей краіны наладзіў шыкоўную экспазіцыю гістарычнага партрэта Беларусі XVI — XIX стст. са сваіх збораў. З 47 прадастаўленых твораў 23 раней не выстаўляліся. Іх вывучэнне, рэстаўрацыя, вяртанне ў культурны ўжытак працягваліся некалькі дзесяцігоддзяў. Апроч карцін з выявамі прадстаўнікоў роду Радзівілаў ды іх асяроддзя, у экспазіцыю ўвайшлі палотны, якія былі ўласнасцю гэтых знаных магнатаў. Партрэты — парадныя, рыцарскія, патрыярхальныя — цудоўна ўпісаліся б у адноўлены інтэр'еры Нясвіжскага палаца. Аднак спецыялісты лічаць, што гэтую жывапісную спадчыну трэба захоўваць усё ж у адмысловых умовах галоўнай мастацкай скарбніцы краіны, а для Нясвіжа зрабіць адпаведныя копіі.

●●● 120-годдзе з дня нараджэння Язэпа Драздовіча было адзначана разнастайнымі мастацкімі імпрэзамі. Сярод іх — снежаньская выстаўка "Нябесныя бегі" ў сталічным Палацы культуры і мастацтва. Сваё найменне яна

атрымала ад назвы навукова-папулярнай брашуры самабытнага мастака і асветніка, у якой ён разважаў на тэму вярчэння Зямлі. Натхнёныя космасам феноменальнай асобы Язэпа Драздовіча, многія айчыныя мастакі спрычыняліся да пленэраў, зладжаных у яго гонар. Іх работы ўвайшлі ў гэтую экспазіцыю. На вернісажы выступіла гасця з радзімы ўшанаванага творцы — Ада Райчонак, старшыня культурна-асветніцкага цэнтра імя Язэпа Драздовіча ў снежаньскага раёна. Дзякуючы ішчынскага раёна. Дзякуючы яе распаведу можна было

ўявіць багатае, прасякнутае шчырым беларускім духам, творчае жыццё ў гэтым кутку Віцебшчыны, дзе, здавалася б, непрыкметныя вядомыя асяродак культуры спакула ператвараецца ва ўнікальны музей Язэпа Драздовіча, экспанаты для якога паступаюць нават з-за межэй Беларусі.

●●● у Бабруйску на сцэне Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча прайшоў Міжнародны фестываль беларускай драматургіі. Прысвячаўся ён 200-годдзю з дня нараджэння гэтага класіка айчынай літаратуры, заснавальніка прафесійнага нацыянальнага тэатра. Своеасаблівай візітоўкай свята быў абраны спектакль "Камедыянт" паводле п'есы Алеся Асташонка, у якой адлюстравана творчы і грамадзянскі подзвіг дудары беларускага. Парадокс, але ў праграме гэтага знакавага фестывалю не было пастановак паводле твораў самога В. Дуніна-Марцінкевіча, хаця ў рэпертуары айчынных тэатраў яны ёсць.

●●● Драматычны тэатр Беларускай Арміі справіў наватаселе. У абноўленай Малой зале Цэнтральнага дома афіцэраў адбылася прэ'мера спектакля "Радавыя" паводле п'есы мастацкага кіраўніка тэатра — заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Аляксея Дударова.

●●● Беларускаму саюзу кінематографістаў не давялося прывесці ў сталіцы 10 снежня свой чарговы з'езд з-за адсутнасці кворуму. Затое 17 снежня па ўсёй краіне адзначаўся Дзень беларускага кіно (гэтае свята з нядаўняга часу, можна сказаць, увайшло ў нашы культурныя традыцыі). Напрыклад, у Магілёве адбылася прэ'мера новай

работы Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" — востра-сюжэтай мастацкай стужкі "Зрая". Прадстаўляючы яе глядачам, стваральнік карціны рэжысёр Дзмітрый Зайцаў падкрэсліў, што ў аснову сцэнарыя пакладзены аўтабіяграфічныя факты: трагічная гісторыя пра тое, як, спакусіўшыся вялікімі грашамі, малады мінчук мімаволі ўвязаліся ў крымінальнае асяроддзе, адбылася насамрэч, і ў выніку той авантуры загінуў сын Д. Зайцава.

●●● Беларускі саюз кампазітараў правёў юбілейны пленум, прысвечаны 75-годдзю гэтага грамадскага аб'яднання. Творы айчынных кампазітараў — Галіны Гарэлавай, Дзмітрыя Лыбіна, Алега Сонана, Уладзіміра Саўчыка, Аліны Безенсон ды іншых гучалі ў розных залах Мінска. Прайшлі прэ'меры оперы Андрэя Мдзівані "Маленыя прынцы", сімфоні-

балета Сяргея Бельцокова "Кароль Лір", творчы вечар Аляксандра Літвіноўскага, дзе адбылася прэзентацыя яго новага электраакустычнага праекта "Jazz Graffiti". Чарада канцэртаў, прымеркаваных да знамянальнай даты, яшчэ працягваецца.

●●● упершыню ў Мінску прайшла выстаўка твораў калумбійскіх мастакоў: Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі зладкаваў экспазіцыю з 95 маляўнічых работ, выкананых у адмысловых тэхніках (акрыл, алея на дрэве, літаграфія ды інш.). Першы крок да развіцця культурнага супрацоўніцтва дзвюх краін ажыццяўлены дзякуючы Пасольству Рэспублікі Калумбія ў Расійскай Федэрацыі пры садзейнічання Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: палатно Галіны Гарэвай "Зорны вандроўнік. Памяці Я. Драздовіча"; сцэна са спектакля "Радавыя"; аўтограф на CD — ад кампазітара Аляксандра Літвіноўскага.

Фота Аляксандра Дзмітрыева і аўтара

Недаравальнае замоўчванне

Адночы, праходзячы каля расчыненых дзвярэй вялікай канферэнц-залы АН БССР, пачуў ад купкі людзей, што стаялі побач у калідоры: "Пошли, пошли по своим местам! Сейчас же будет выступать сам академик Лукашев". Пачутае ад іх не магло не заінтрыгаваць і мяне, таму я таксама падаўся ў залу, дзе праходзіла чарговая міжнародная навукова-практычная канферэнцыя. У тая гады такіх мерапрыемстваў ладзілася нямаля ў нашай акадэміі, бо было што паказаць яе навуковым калектывам. Хаця тэма выступлення Канстанціна Лукашова зусім не супадала з характарам маёй прафесійнай дзейнасці, яго прамоўніцкае майстэрства проста зачаравала мяне, і я да канца праслухаў дакладчыка. І ад таго часу з вялікай павагай заўжды праводзіў вачыма К. Лукашова, выпадкова сустракаючыся на ажыўленых акадэмічных калідорах, асабліва ў час абедзеннага перапынку.

Запомніўся і такі выпадак. У 70-я гады мне вельмі падабалася знаходзіцца ў час абедзеннага перапынку ў кампаніі супрацоўнікаў акадэмічных інстытутаў мовазнаўства і літаратуры. Зразумела, найбольш за ўсё шчырая гаворка ў іх ішла пра беларускую мову, сацыяльныя функцыі якой імкліва звужаліся, што несла рэальную пагрозу для яе далейшага існавання. У афіцыйнай сітуацыі пра гэта не прынята было гаварыць, таму і размовы па гэтым няпростым пытанні вялі на калідоры. І вось аднойчы шпаркім крокам у наш бок рухаўся па сваіх службовых справах К. Лукашоў. Трохі запаволіўшы хаду, ён з ледзь прыкметнай усмешкай на твары заўважыў: "Вы і сёння пра мову? Так, тут ёсць над чым паразважаць, бо сур'ёзныя праблемы нямаюць з ёю". Мы ўсе прамаўчалі, бо ён нават і на хвілінку не затрымаўся каля нас.

У лімаўскім артыкуле М. Леўчанкі больш за ўсё зацікавілі зусім невядомыя мне (дый думаю, што і многім) факты пра дыпламатычную дзейнасць К. Лукашова ў самія аццэныя, складаныя ў гісторыі ССРС 1939—1944 гады. Дый яшчэ дзе? У саміх Злучаных Штатах Амерыкі! Такого не выпадала на долю аніводнага з беларусаў. Здавалася, пра гэта павінна было ведаць усё насельніцтва краіны, і асабліва моладзь, са школьных, інстытуцкіх (універсітэцкіх) падручнікаў па айчынай гісторыі. А там ні радка пра дыпламатычную дзейнасць Лукашова. Прамаўчалі пра гэты адрэзак яго жыцця аўтары пяцітомнай "Гісторыі Беларускай ССР" (апошні том выйшаў у 1975 г.), хаця само прозвішча яго пяць разоў згадваецца на старонках адпаведнага тома, "Нарысы гісторыі Беларусі" ў дзвюх частках (1994, 1995гг.), пятага тома "Гісторыі Беларусі" (2008 г.), дзе прыведзена даволі багата фактаў пра беларусаў у змаганні з фашысцкай

Нярэдка здараецца такое, думаю, не толькі ў мяне, але і ў іншых, што да прачытанага хочацца звярнуцца яшчэ раз. І найчасцей за ўсё прычына таму — штосьці цікавае, адметнае ў ім. Менавіта такое знайшоў я ў артыкуле Міколы Леўчанкі "Чалавек з легенды", змешчаным у газеце "Літаратура і мастацтва" ад 12 верасня 2008 г. Таму вырашыў яшчэ раз перачытаць яго. Размова ж у ім і сапраўды пра легендарную для нашай Бацькаўшчыны асобу — выдатнага геолога і геахіміка, акадэміка Акадэміі навук Беларускай ССР, арганізатара і першага дырэктара Інстытута геахіміі і геафізікі АН БССР Канстанціна Лукашова (1907—1987). Хаця аўтар гэтых радкоў належыць да прадстаўнікоў гуманітарных навук (у сістэме Акадэміі навук Беларусі працую са снежня 1962 года), імя згаданага таленавітага навукоўца было добра вядомае мне.

Што пры жыцці К. Лукашова дзейнасць яго ў ЗША так незаслужана бедна адлюстравана ў літаратуры, ёсць пэўная віна і самога дыпламата. Ён не быў абдзелены ўвагай да сябе з боку і пісьменнікаў, і журналістаў. У яго ахвотна бралі інтэрв'ю, найчасцей у сувязі з чарговым юбілеем выбітнага навукоўца. Ну чым, скажам, не нагода, каб уразіць не толькі чытачоў, а і тых, хто браў інтэрв'ю, самымі цікавымі згадкамі з яго жыцця і службы ў савецкай гандлёвай арганізацыі ў Амерыцы!

Германіяй па-за межамі сваёй краіны, пра іх нялёгкае жыццё і самаадданую працу ў савецкім тыле. О як арганічна сюды ўлісвалася б напружаная праца беларуса-дыпламата К. Лукашова ў ЗША! Ні слова пра яе і ў вельмі змястоўнай калектывнай манаграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі "Беларусь в годы Великой Отечественной войны 1941—1945" (2005 г.), хаця за працу ў гэтыя гады Лукашова ўзнагародзілі ордэнам Працоўнага Чырвонага сцяга і медалём "За доблестный труд в Великой Отечественной войне".

Не ў прыклад названым вышэй працам не абышлі ўвагай амерыканскага адрэзка жыцця К. Лукашова А. Яноўскі і А. Зельскі ў сваім навукова-папулярным выданні "Гісторыя Беларускага Дзяржаўнага ўніверсітэта ў біяграфіях яго рэктараў" (2001 г.). К. Лукашова, які ўзначальваў гэтую ўстанову з 14 жніўня 1952 г. па красавік 1957г., прылічана 19 старонак даволі вялікага фармату, дзе ёсць і адзін абзац пра яго службу ў Нью-Йорку спачатку на пасадзе старшыні "АМТОРГА" (савецкая гандлёвая арганізацыя), а з чэрвеня 1942 года — намеснікам старшыні Урадавай закупачнай камісіі.

Больш шчодрай у асвятленні амерыканскага перыяду жыцця і дзейнасці К. Лукашова аказалася перыёдыка, прычым не толькі беларуская, але і расійская. Упершыню чытачу расказалі пра гэта ў часопісе "Нёман" № 5, 1990 г., дзе быў надрукаваны нарыс сына

беларускага дыпламата Валянціна Лукашова "Президент Амторга". Добра пастараўся пра гэта і карэспандэнт газеты "Известия" па Беларусі Мікалай Матукоўскі. 18 чэрвеня 1992 года ў ёй быў змешчаны яго артыкул "Мы боялись не американцев, а Москвы. О человеке, который пропустил «через свои руки весь ленд-лиз»". У аснову артыкула леглі звесткі, здабытыя падчас размовы журналіста — пісьменніка з удавою К. Лукашова Валянцінай Дзям'янаўнай і сынам Валянцінам, ад якіх і ў савецкія гады не ўтойвалася праўда пра дыпламатычную працу.

Аднак найбагацейшай крыніцай пра шматгранную, плённую дзейнасць К. Лукашова ў савецкім гандлёвым прадстаўніцтве ў ЗША накіравана была стаць далёкай ад гэтых праблем газеце "Літаратура і мастацтва". І зноў пастараўся пра гэта яго сын Валянцін, ужо будучы членам-карэспандэнтам Акадэміі навук Беларусі. Яго артыкул "Беларус у камандзе «ленд-лиз»" быў змешчаны ў газеце ад 20 і 27 лістапада 1992 года, заняўшы больш як тры яе старонкі!

Прыкладна праз трынаццаць гадоў падрабязна расказаў карэспандэнту газеты "Народная воля" (26 красавіка 2005 года) Марыі Эйсмонт пра дыпламатычную службу К. Лукашова ў Амерыцы ўжо яго ўнук Канстанцін.

Шкада, што на кнігу А. Яноўскага і А. Зельскага, згаданыя вышэй публікацыі газет "Известия", "Літаратура і мастацтва", "Народная воля" не звярнулі ўвагі аўтары і пятага тома "Гісторыя Беларусі", і "Беларусь в годы Великой Отечественной войны 1941—1945", ад чаго іх змест толькі выйграў бы.

З розных крыніц мне вядома, што калектывам аўтараў, пераважна прафесарска-выкладчыцкім складам факультэта міжнародных адносін БДУ, рыхтуецца салідная праца па гісторыі дыпламатыі Бела-

русі. Бясспрэчна, такая кніга вельмі патрэбная нашай краіне пасля набліжэння ёю дзяржаўнага суверэнітэту. І будзе вялікай недарэчнасцю, калі ў ёй чытач зусім не знойдзе старонак пра дзейнасць К. Лукашова ў ЗША. Цалкам верагодна, што ў адпаведных фондах архіваў Масквы можна адшукаць безліч складзеных і падпісаных ім дакументаў аб пастаўках з Амерыкі ў ССССР ваеннай тэхнікі і матэрыялаў харчавання, адзення, абутку і г.д. Не выключана і наяўнасць іншага роду цікавых для гісторыі дыпламатыі Беларусі дакументаў, аўтарства якіх належыць К. Лукашова. Фотакопіі з іх, лічу, не лішнімі былі б для музеяў гісторыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Што пры жыцці К. Лукашова дзейнасць яго ў ЗША так незаслужана бедна адлюстравана ў літаратуры, ёсць пэўная віна і самога дыпламата. Ён не быў абдзелены ўвагай да сябе з боку і пісьменнікаў, і журналістаў. У яго ахвотна бралі інтэрв'ю, найчасцей у сувязі з чарговым юбілеем выбітнага навукоўца. Ну чым, скажам, не нагода, каб уразіць не толькі чытачоў, а і тых, хто браў інтэрв'ю, самымі цікавымі згадкамі з яго жыцця і службы ў савецкай гандлёвай арганізацыі ў Амерыцы! Пра дзейнасць савецкіх паслоў у гэтай краіне маецца нямаля публікацый. У апошнія гады жыцця К. Лукашова, калі ў выніку гарбачоўскай перабудовы мяняліся погляды на мінулае, і ў яго з'явілася рэальная магчымасць сказаць праўду пра свае таемныя старонкі біяграфіі. Аднак, прамаўчаў.

Канстанцін Лукашоў не толькі выдатны навуковец, высокакваліфікаваны педагог, з багатым прафесійным вопытам савецкі чыноўнік, актыўны грамадскі дзеяч. Ён яшчэ і добры, клапатлівы бацька, інакш яго сын Валянцін не стаў бы ў 32 гады доктарам геолога-мінера-

лагічных навук і аўтарам саліднай манаграфіі "Геахімія чацвярцічнага літагенезу" (1970; на рускай мове). Беларуска навука шмат страціла з-за заўчаснай смерці Валянціна Лукашова ў чэрвені 1998 года (меў 60 гадоў ад роду).

Але навуковыя шляхі дынастыі Лукашовых не скончыліся. Сёння іх такую важную, патрэбную для краіны справу працягваюць унукі Канстанціна і сыны Валянціна — Кастусь і Алех Лукашавы, унучка Святлана Саўчанка. Яны бясконца любяць і сваю навуковую працу, і родную бацькоўскую зямлю, не кідаюцца шукаць шчасця ў чужых краінах, як гэта стала модна для дзяцей многіх высокага рангу палітыкаў, добра вядомых навукоўцаў, творчай інтэлігенцыі. Гэта найлепшы доказ, што ў дынастыі беларускіх Лукашовых шчаслівая будучыня.

Не магу не спыніцца на апошніх радках артыкула М. Леўчанкі: "А чаму б адной школе Быхава (непадалёку ад яго радзіма К. Лукашова. — Л.Л.) не прысвоіць імя К. І. Лукашова? Чаму б, нарэшце, не даць імя славуэта земляка адной з вуліц у горадзе Быхаве?.." Проста не верыцца, што ўсяго гэтага яшчэ не паспелі зрабіць амаль за столькі гадоў пасля смерці К. Лукашова яго "ўдзячныя" землякі! Такім таленавітым навукоўцам, як Канстанцін Лукашоў, мала надаць яго імя толькі школе, вуліцы не надта буйнога паводле сваіх маштабаў горада. Яно законна просіцца на вуліцы самой беларускай сталіцы, тым больш, што палова назваў іх не на сваім месцы ці зусім не пацверджаны практыкай нашага сацыяльна-палітычнага, эканамічнага развіцця: "Інтэрнацыянальная", "Камуністычная", "Сацыялістычная", "Рэвалюцыйная"... Не сумняваюся, што ўлады і грамадскасць практычна ўсіх краін Еўропы з ліку сваіх навукоўцаў роўнага К. Лукашова рангу ўвекавечылі іх імяны ў сталічнай тапаніміі. Мы ж апраўдваем сваю непавагу да ўласных выбітных людзей неабходнасцю мець у нашых гарадах найперш вуліцы імён з ліку навукоўцаў суседняга народа Ціміразева, Мецдзялеева, Мечнікава... Не беручы пад увагу, што яны сотні разоў згадваюцца ў гарадскіх тапонімах сваёй краіны — Расійскай Федэрацыі, сярэд якіх і днём з агнём не знойдзеш вуліцы імя Лукашова. А якія мастацка-публіцыстычныя кнігі, кінафільмы можна прысвясціць такому чалавеку! Упэўнены, што з цягам часу ўсё гэта стане рэальнасцю. Народ, які не жадае страціць нацыянальнае аблічча, быць праглынутым жорсткімі наступствамі бязлітаснай сусветнай глабалізацыі, не мае права забывацца пра сваіх вялікіх, слынных людзей, да якіх, бясспрэчна, належыць Канстанцін Лукашоў. У канцы сваіх разважанняў хачу звярнуць увагу на такую недакладнасць у цікавым і змястоўным артыкуле М. Леўчанкі: К. Лукашоў закончыў зямное жыццё не ў маі 1985 года, а ў маі 1987 года.

Леанід ЛЬГЧ,
доктар гістарычных навук,
прафесар

Краявіды Бацькаўшчыны

Пры Любчанскай гарпасялковай бібліятэцы працуе клуб "Спадчына", мэтай дзейнасці якога з'яўляецца даследчая работа па гістарычнаму мінуламу і сённяшняму дню нашага Любчанскага краю.

На чарговым пасяджэнні клуба адбылася прэзентацыя карцін "Краявіды Бацькаўшчыны" мастака Віктара Залаціліна, нашага земляка, з вёскі Купіск. Віктар Залацілін малое родныя краявіды: палі, лугі, выганы...

Прысутныя пазнаёміліся з прадстаўленымі творами мастака-пейзажыста, яго біяграфіяй, творчым лёсам, які ў яго свой, адметны. У час размовы з мастаком людзі шмат пра што распывалі яго. На пытанне "Што для вас пісанне карціны — міласць божая альбо кара божая?" мастак не задумваючыся адказаў: "Міласць божая, бо дзякучы майму рамяству, пра мяне даведаліся людзі, я з асаляды пшшу свае творы для іх".

Віктар Залацілін напісаў каля трохсот карцін. Ён вядомы за межамі нашай краіны: яго творы выстаўляліся не толькі ў Навагрудку, Гродне, Мінску, але знаходзіцца ў прыватных калекцыях Масквы, Санкт-Пе-

цярбурга, Кітая, Філадэльфіі, Таліна, Рыгі.

Мы ганарымся мастаком, якога ўзрастаў Любчанская зямля. Усе прысутныя атрымалі эстэтычную асалоду ад убачанага. Клуб "Спадчына" працягвае даследчую працу па вывучэнні Любчанскага краю.

Галіна КОКАШ,
загадчык Любчанскай
гарпасялковай бібліятэкі

Мая любімая Беларусь

Пад такой назвай адкрылася выстаўка мастацкіх твораў Тамары Дауд у сядзібе Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Мастачка нарадзілася ў 1968 годзе ў г. Салігорску, з 1980-х жыве ў Мінску. Усе, хто прыйшоў на сустрэчу, па-сапраўднаму былі ўражаны незвычайнымі прыгажосцямі роднай зямлі, адлюстраванымі ў творах мастачкі.

Пра захаванне і развіццё мастацкіх традыцый беларускіх маляванняў дываноў ад Алены Кіш да Язэпа Драздоўчы ў творчасці мастачкі, а таксама пра шырокі дыяпазон яе мастацкіх стыляў выказаліся на адкрыцці выставы прафесар мастацтвазнаўства Р. Шаўра, мастак В. Маркавец, старшы

навуковы супрацоўнік музея "Заслаўе" Ю. Малаш, жыхары г. Заслаўя Т. Трубач (ініцыятар выстаў), экалаг С. Зубовіч, пісьменнік Э. Ялутін, краязнаўца Г. Трафімовіч ды іншыя.

Мне ўпершыню давялося пабачыць і пачуць такі шчыры і зацікаўлены дыялог паміж мастаком і прысутнымі, кожны з якіх жадаў выказаць сваё задавальненне ад прац Тамары Дауд. Уражвалі на карцінах і нашы краявіды, і нават этнаграфічныя кошыкі і гліняныя глечыкі, якія быццам бы запрашаў вас набыць высковы майстра, і рухавая бабулька, не пакідала нікога раўнадушным чарнобыльскай тэма, выяўленай мастачкай па-свойму, адметна... Усё гэта ядналася ў адзінай мастацкай прасторы і было вельмі зразумела для кожнага.

Лявон ДУБРАВА

Адчуць сябе беларусам

Тыдзень беларускай мовы і літаратуры ў СШ № 96 г. Мінска распачаўся з выстаўкі малюнкаў школьных мастакоў "Зямля пад бэльмі крыламі" і музычнага свята "З роднай песняй па жыцці". І надалей праграма кожнага дня была не менш насыча-

най. Вучні пачатковых класаў правялі падарожжа па народных казках і пазнаёміліся з нацыянальнымі гульнямі, для пяцікласнікаў быў арганізаваны вусны часопіс "Мова: цікава і займальна", сямікласнікі спаборнічалі ў турніры перакладчыкаў, а старшакласнікі ладзілі ў літаратурнай гасцеўні імпрэзы "Беларускае свята" і "Беларускі ручнік".

Завяршыўся тыдзень сустрэчай з пісьменнікам Анатолем Эзэкавым, пра што парупілася бібліятэкар Ірына Шылава. Госць распаўеў вучням 3-4-х класаў пра свае кнігі для дзяцей, апошняю з якіх — "Мянтуз сярод мядуз" — хлопчыкі і дзяўчынкі змаглі атрымаць з аўтографам аўтара.

А вось у сталічнай СШ № 129 Анатоль Эзэкаў адкрыў падобны тыдзень, хіба што на гэты раз яго слухачамі былі старшакласнікі. Апроч таго, школьнікі змаглі бліжэй пазнаёміцца і з вершамі іншых сучасных беларускіх паэтаў: у літаратурнай гасцеўні прайшло паэтычнае свята "Ты — боль, паэзія, ты — быль". Васьмікласнікі ж, у сваю чаргу, вызначылі ў турніры эрудытаў лепшага знаўцу творчасці класікаў нацыянальнай літаратуры — Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Сяргей КРЫВІЧОЎ

Можна толькі ўяўляць, колькі застаецца ў пісьменніка думак, перажыванняў, неўтаймаваных, не ўжытых на старонках аповесцяў і раманаў, пакінутых па-за межамі рэальных і прыдуманых сюжэтаў! Добра, калі яны не знікаюць бяследна, а знаходзяць месца на старонках дзённікаў і запісных кніжак. І часцей за ўсё здараецца так, што, здавалася б, патаемныя ці інтымныя і не прызначаныя для публікацыі думкі пісьменніка ўсё ж знаходзяць, няхай сабе і позні, водгук у нашчадкаў.

У сугуччы з нашым таемным

Зрэшты, мы будзем нават ўдзячныя пісьменніку, які вырашыў данесці да нас свае патаемныя запісы яшчэ пры сваім жыцці, — пры ўмове, зразумела, калі яны надзённыя ды сугучныя з настроямі і клопатамі сучаснікаў! Тым больш, калі гаворка ідзе пра пісьменніка таленавітага, які ўжо пры жыцці пакінуў значны і трывалы след у літаратуры і свядомасці чытача, які пражыў разам з намі ўсе грамадскія і сацыяльныя зрухі і неадарэчнасці дваццатага стагоддзя.

Менавіта гэты ланцужок разваг выклікалі старонкі з запісных кніжак 1990—1996 гадоў Генрых Далідовіча, якія выйшлі ў свет у мінскім выдавецтве “Кнігазбор” у мінулым годзе ў серыі “Мне сонцам свеціць Наднямонне”. Невялікая кішэнная фармату кніжачка гэтай серыі — восьмая па ліку пасля кнігі Якуба Коласа, Уладзіслава Сыракомлі, Язэпа Лёсіка, Валерыя Дранчука, Міколы Маляўкі, Уладзіслава Мароза і Казіміра Камейшы, большасць з якіх — землякі Генрых Далідовіча, ураджэнцы Стаўбцоўскага раёна.

Назва кнігі — “Сярод лесу. Сярод поля”. Трэць яе складаюць, падзеленыя на чатыры часткі, па перыядах года, успаміны пра дзяцінства пісьменніка на хутары Амшарок сярод Налібоцкай пушчы. Пісьменнік абазначыў іх жанр вельмі своеасабліва — “апавяданне-імпрэвізацыя”. Па сутнасці ж, на мой погляд, гэты жыцццяпіс, без шкоды для яго зместу можна было абазначыць словам больш дакладным — эсэ. Прычым, тут столькі паэтычных старонак, столькі каларытных замалёвак роднай прыроды і хутарскога паўсядзённага жыцця, што ніколі не будзе перабольшаннем назваць гэтыя старонкі *прозай паэта* альбо *паэзіяй праіка*. Ва ўсякім разе яны адкрываюць, магчыма, да гэтага часу невядомую грань асобы Генрых Далідовіча — яго прытоены лірычны дар, для выяўлення якога зусім неабавязкова ўмець рыфмаваць. Адначасова — гэта сапраўдны дакумент таго, што пісьменнік, нягледзячы на гарадскую прапіску, не згубіў сувязі з роднай зямлёю і “мовай маці”.

У запісных кніжках Генрых Далідовіча мяне як літаратара больш за ўсё ўразіла надзвычай тонкае адчуванне пісьменнікам сітуацыі, якая складалася ў савецкім грамадстве ў пачатку 90-х і прывяла да разбурэння вялікай

краіны, яго водгук на тыя падзеі. “Гадоў пятнаццаць таму, — піша Г. Далідовіч, — вычытаў у Дастаеўскага: “Народ наш ніц і смерд, каким он был всегда, и не может иметь ни лица, ни идеи. Вся история народа есть абсурд...” Шчыра прызнаюся, тады я вельмі балюча ўспрыняў такое самабічаванне, не залюбіў класіка за тое, што ён не толькі рускіх, але фактычна і ўсіх нас, усходніх славянаў, мякка кажучы, прынізіў. Цяпер ужо іначай адношуся да тых, канечне ж, балючых і для класіка слоў. Сапраўды, і гісторыя XX стагоддзя паказвае, што ў былых Расійскай імперыі і СССР — сучасныя дзівосы. Мала, што на іх абрынуліся дзве сусветныя вайны з незлічонымі ахвярамі і стратамі, дык да гэтага іменна тут адбываюцца два гіганцкія пераломныя і спусташальныя эксперыменты: будаўніцтва сацыялізму-камунізму (1917—1984) і ўдасканаленне ці згортванне іх (1985—...). Колькі самаахвярнасці і гераізму, слёз і крыві, падзення і ўздыму, колькі, здавалася, поспехаў і перамог, заклікаў ісці ў светлую будучыню, але...у асноўным мы былі і ёсць прыніжанымі жабракамі. Пры савецкіх незлічоных прасторах, багацці, спрыце і ўмельстве! Што, доля наша вечная — абсурд?”

Не змог абарваць гэты запіс пісьменніка Г. Далідовіча пасярэдзіне. Наколькі моцна знітавана тут думка! Наколькі дакладна выяўляе яна пісьменніка, які здольны глыбока разгледзець грамадзянскую і сацыяльную сталасць народа, да якога належыць і ён сам.

У імкненні дакапацца да ісцін пісьменнік бярэ ў дарадцы мыслароў і гістарычных дзеячаў самых розных эпох і народаў. Але ў якія краіны не залята б занепакоеная думка пісьменніка, яна, як пералётная птушка, заўсёды вяртаецца на радзіму. Родная зямля, Беларусь, яе гістарычны лёс, доля яе цяжкіх і працавітага народа, — вось асноўны напрамак усіх яго разважанняў.

Пісьменнік не дае гатовых адказаў. Дрык як жа падняць дзяржаўнасць да таго ўзроўню, каб у кожным доме нашых грамадзян быў дастатак не толькі матэрыяльны, але і духоўны. І найперш — дастатак кнігі пісьменнікаў, што на прыгожай беларускай мове пісаліся нашымі бацькамі і дзядзямі.

“Шаноўныя чытачы, — звяртаецца да нас Генрых Далідовіч у запіснай кніжцы 1991 года, — ахвотнікі чытаць друкаванае слова толькі на рускай мове, будзьце пільныя! Улічваючы ваша такое аднабокае моўнае запатрабаванне, вас скрытна акапачваюць розныя дзялікі. Яны на рускай мове вялікімі тыражамі і па вялікай цане выдаюць для вас не толькі высокамастацкія творы, але і розныя сурагат, замешаны на пошлым сексе, на прымітыўных дэтэктывах і фантастыцы. Абы вы хапалі “клубнічку”, абы набіралі іхні кішні! Не ўсе творы, што пішуць беларускія пісьменнікі і выдаюць з-за няўвагі да іх чытачоў маленькімі тыражамі, — шэдэўры. Не. Але сярод іх няма таленавітых і добрых, што маглі б зрабіць гонар самым развітым літаратурам”.

Каменніраваць выказванне пісьменніка, абазнанага ў роднай літаратуры і ў грамадскіх пільнях, — справа няўдзячная. Толькі — яшчэ раз перачытаць ды задумацца...

“Кажуць, маяк свеціць праз кожныя пяць секунд. Шмат часу, канечне, ён свеціць марна, без патрэбы. Але вось дзіва і цуд: прыходзіць міг, калі некаму няможна абыйсціся без кароценькіх пяці секунд святла!” — разважае Генрых Далідовіч. Мабыць, і на самай справе, гэтыя кароткія запісы з кнігі Генрых Далідовіча няхай на імгненне, але стануць для чытачоў тымі выправаўнымі ўспышкамі маяка, які дапаможа адшукаць адзіна правільнае ў бурлівых хвалях акіяна сённяшняга жыцця.

Георгій КІСЯЛЁЎ
На здымку: у гаіцах у М. Ермаловіча (гаспадар злева). 2000 г.

Лабірынты Алеся Матафонава

У эфіры нячаста гучыць роднае слова. Журналістаў, якія карыстаюцца беларускай мовай, можна, вобразна кажучы, пералічыць па пальцах адной рукі. Да такіх належыць Алеся Матафонаў. Наш карэспандэнт сустрэўся з журналістам і задаў яму некалькі пытанняў.

— Алеся, вы рыхтуеце праграму “Лабірынты”. Як прыйшла ідэя і чаму такая нечаканая назва?

— Праграма “Лабірынты” — гэта мая аўтарская перадача. Я доўга разважаў над тэмай, шукаў назву і спыніўся менавіта на гэтай — “Лабірынты”. Аднойчы яна ўжо прагучала ў літаратуры. Так называўся твор Вацлава Ластоўскага. Але не толькі з назваю ёсць сутучча, праграма сугучна і з галоўнай ідэяй названага твора. Мы распавядаем пра невядомае або слаба вядомае з гісторыі Беларусі. Справа ў тым, што жыццё кожнага чалавека, ягоны зямны шлях — гэта своеасаблівы лабірынт. Ён робіцца складаным па прычыне выбару, часам чалавек увогуле не можа выбраць, і кружыць па лабірынце. Калі мы спазнаём жыццё, то прыадкрываем спадчынную памяць, крочым следам за тымі, хто ішоў перад намі.

Калі сказаць проста, то лабірынты — гэта сімвал жыцця. Сімвал жыцця нашага народа. Беларусы ўяўляюць сабой своеасаблівы феномен. Наша культура і літаратура захавалася, нягледзячы ні на што. Больш таго, ёсць выдатныя творы, як у мастацтве, так і ў літаратуры, вядомыя ва ўсім свеце. Шмат таленавітых людзей паходзіць з нашай зямлі. Напрыклад, адна з першых перадач у гэтым сезоне прысвечана Оскару дэ Любіч Мілашу. Гэта невядомы паэт, які нарадзіўся ў Чарэ, але стаў класікам французскай літаратуры. Канечне, ён пісаў па-французску. Але паходзіць са старажытнага літоўскага роду, нарадзіўся на Магілёўшчыне і да дванадцатага гадоў пражыў там. І калі ён пісаў свае творы, увесь час прасочваецца тут па дзяцінстве. Ён, напэўна, быў пазбаўлены цеплыні, якую маглі даць толькі бацькі. Ёсць пераклады твораў паэта Андрэем Хадановічам, дарэчы, ён бярэ ўдзел у нашай перадачы.

— А вы французскую, мову арыгіналу, ведаеце?

— Не, не ведаю. Але цалкам давяраю Хадановічу. Чытаючы пераклады, узгадаліся студэнцкія гады, калі зачытваў Рэмбо, Полем Верленам, Бадлерам. Я адчуў менавіта туто заходнюю пільню, тыя агульначалавечыя праблемы, якія падымаліся ў той час, яны, можа, не вельмі складаныя, але вельмі інтымныя.

Лабірынт — гэта хутчэй не беспрасветнае блуканне па нейкіх цёмных безвыходных лёхах. Лабірынт — гэта своеасаблівая галерэя музея, дзе шмат залаў, яны ўсе па-свойму цікавыя, важныя для нас і, чым багацейшы шлях нашага народа, кожнага асобнага чалавека, тым цікавей ісці па яго лабірынце, тым больш, калі знойдзем выйсць і зразумеем, што наш шлях быў не бессэнсоўным, што мы пражылі і вынеслі адтуль вялікі каштоўны набывтак.

— Ці не існуюць перашкоды ў тым, што праграма выходзіць на роднай мове? І калі яны ёсць, то як вы змагаецеся з гэтым і адстойваеце сваю аўтарскую пазіцыю?

— Я працую не першы год на тэлебачанні, і скажу, што так склалася. Я сябе пэўным чынам зарэкамэндаваў як аўтар, які займаецца літаратурай, мастацтвам, гісторыяй Беларусі і расказвае пра гэта на роднай мове. Таму ў гэтым праблема не бачу, яе няма ні звонку, ні ў дачыненні да мяне асабіста, ні да нашай перадачы.

— Якім вы, як тэлежурналіст, хацелі б бачыць канал “Лад”? Можна, хто-небудзь з кіраўніцтва тэлеканала і прыслушаецца да меркаванняў звычайнага журналіста...

на тэлевізіі стала на парадак меней. І калі раней мы бачыліся праз кожны крок з рэжысёрамі, апэратарамі, рэдактарамі, са спецкарэспандэнтамі, то цяпер і рэжысёраў і рэдактараў можна пералічыць па пальцах. Справа не ў тым, што іх паменела, а справа ў іншым: цяпер мала каго цікавіць, чым жывуць нашы творчыя людзі. Падыход да эфіру зрабіўся больш прагматычным. І з другога боку — творцам не надта аецца патрэбнай увагі. Сапраўды, яны ж як дзеці, іх трэба дзесьці пахваліць, трэба з імі размаўляць, урэшце — прыслухоўвацца да іх. Вось гэтага не хапае.

Ёсць і тэхнічныя праблемы, пра якія варта сказаць асобна. Часам мэтазгодней было б набыць новы камплект камеры, ці новае абсталяванне для мантажу, чым паставіць пару новых кам’ютараў у офісе якога-небудзь начальніка. Тэлебачанне мусіць развівацца, абавязана развівацца, таму што яно — найперш тэхнічны сродак. Тэлебачанне павінна даваць інфармацыю і рабіць гэта своечасова ды якасна. А калі, даруйце, часам не ведаеш, ці “выплюне” гэты магнітафон касету, альбо ён яе “з’есць”, ці маецца ў гэтай апаратнай адпаведны і патрэбны табе магнітафон... Праўда, усё пакрыху выпраўляецца. Але ж не так хутка, як хацелася б. Прычым, я выказаваў не сваю асабістую думку, а думку і погляд маіх калег. Паміж сабой мы пра гэта гаворым даволі часта. І часам скардзімся, і не заўсёды знаходзім паразуменне.

— Скажыце, Алеся, ці ёсць у вас задума, якую ў тэлефармаце яшчэ не рэалізавалі?

— Ведаеце, я адчуваю стомленасць. Стаміўся не таму, што пра ўсё, што хацеў, распавёў. Хаця і гэта прысутнічае. Ёсць думка аднавіць нешта ў архівах, паездзіць, пазбіраць матэрыял. Але адчуваецца і стомленасць. Магчыма, гэта ўзроставае, бо адпрацаваў ужо дзевяць гадоў...

— Колькі ж вам цяпер? — Трыццаць адзін. Ужо дзевяць год працую тут, нават практыку праходзіў. Мне было заўсёды ўтульна працаваць. Тут існавала добрая атмасфера, яна мянялася, але заўсёды было цікава. Наколькі мог, я сябе рэалізоўваў. Але цяпер не маю жадання рабіць нейкі новы цыкл. Хацелася б засяродзіцца на “Лабірынтах”. Мне здаецца, “Лабірынты” — гэта тое, да чаго ішоў. У мяне было пяць ці шэсць аўтарскіх цыклаў, а “Лабірынты” — гэта, магчыма, сумарны вынік усёй маёй працы. Магу тут і па-рэжысёрску нешта выдумляць, і пастановачыя мізансцэны ставіць, ды і працаваць з актёрамі...

Гутарыў
Анатоль КУДАСЕВІЧ

Прызначана лёсам

Уладзімір Шпадарук выступае ў друку з пачатку 1970-х гадоў, піша ў асноўным вершы. Яго творы публікуюцца ў перыядычным друку, шматлікіх альманахах і зборніках: “Рагачоўскі розгалас” (літаратурна-мастацкі альманах, Рагачоў, 1996); “Залаты рог” (зборнік твораў літаратараў, Рагачоў, 1998); “У вянок Рагачову” (паэзія, проза, публіцыстыка, Магілёў, 2002) і іншых выданнях.

Паэт Уладзімір Шпадарук з’яўляецца таксама і аўтарам арыгінальных кніжак. Так, у 1997 годзе пабачыў свет яго першы зборнік паэзіі “Цветы на подоконнике” пад рэдакцыяй члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Міколы Янчанкі. Вершы ў ім вызначаюцца шчырасцю, цеплынёй, духоўным святлом, якое, безумоўна, кранае ду-

шу і прымушае ўважліва ўгледзецца ў наваколле, убачыць прыгажосць у буднях жыцця.

Другая ягоная кніга — “Крыніца натхнення” (2000 год) — беларускамоўная. У творах, змешчаных у ёй, — услаўленне лепшых якасцей чалавечай душы, тут больш упэўнена гучыць паэтычны голас аўтара, у вершаваных радках адчуваецца яго грамадзянская пазіцыя.

І вось нядаўна выйшаў з друку трэці зборнік паэта “Мне назначена судьбою”. Аўтар прадмовы да яго Валянціна Кадзетава, у прыватнасці, адзначае, што паэзіі Уладзіміра Шпадарука аднолькава ўласцівы і філасафічнасць, і лірызм, і рамантычнасць, і іронія. І хоць зрэдку, ды і загучыць у ягоных вершах пачуццё смутку ці роспачы, у цэлым жа большасць ягоных твораў маюць песенны, лірычны настрой, абуджаюць у душы чытача самыя светлыя пачуцці і памкненні.

Міхась КАВАЛЁЎ

Сцежка жалю

Былі сцежкі зялёныя-зялёныя, сонечна-сонечна залатыя калісыці даўно на Бярозаўшчыне і вось ужо бачыш перад сабою толькі адну — сцежку жалю, дзе ўсё здараецца раптоўна і нечакана... "Я маю толькі імя. Чатыры літары — нібы чатыры бакі свету. Твор, мне прадвызначаны дзеся пераствору ў пльнь жыцця. Тайнапіс лёсу, каторы спрабую адтаемніць", — здаецца, зусім нядаўна, у лістападзе затрыманася на гэтых радках Ніны Мацяш, гартаючы анталогію беларускай паэзіі, выдадзенаю ў Літве "Святло ў вокнах" і вось ужо Ніна адтаемніла тайнапіс свайго лёсу, пайшла незваротна па сцежцы жалю ў сваю бясконцасць...

Напэўна, з 1960 года мы разам з Нінай, а яшчэ з Алесем Разанавым, з Анатолем Казловічам, трошкі паэзій з Зінай Дудзюк пачалі стала друкавацца на старонках Бярозаўскай раённай газеты пад прыветлівым дахам, які ствараў над намі клапатлівы Яўген Васільевіч Сялена, тады — намеснік галоўнага рэдактара. Паступова мы размяталіся, а там на Бярозаўшчыне Ахоўніцый тых жарынак, таго юначка вогнішча няменная заставалася Ніна Мацяш. Да яе вельмі хутка пацягнуліся дзесяткі і дзесяткі творчых сяжынак з усёй Берасцейшчыны, а потым і з усёй Беларусі, да яе ішлі, як на сонейка. Яна асвятляла сабою там усё, яе імя добра ведалі ў кожнай мясцінцы. Помню неяк на студэнцкія канікулы прыехала я да сваёй бабы Галены, а яна і кажа: "Можа, пра Ніну Мацяш хочаш распяць, як яна, што? Дык

наш цяперашні старшыня калгаса яе сваяк, можаш падысці да яго". Праз нейкі час я расшукала таго маладога Нінінага сваяка недзе на паплавах, быў час каваліцы, і мы доўга гаварылі пра Ніну, ён расказваў пра тыя Нініны і яго мясціны: Здзітава, Спорава, Нівы...

У Нівах нарадзілася Ніна, мне помніцца яе бацькоўская хага. Там, у Нівах мы былі ці не з Зінай Дудзюк позняй восенню на самым пачатку сямідзесятых. Маладзенькая Ніна, хтосьці з яе сяспёр, у якой быў на ўздзіў прыгожы голас, а на сталі — мочаныя яблыкі... Якое кароткае чалавечэе жыццё, здаецца, гэта ўсё было толькі ўчора. А, калі паглядзець на стос Нініных кніжак, якім яно адрозна Вялікім робіцца. Жыццё Ніны Мацяш, такой мужнай Ніны, і такой пяшчотнай, яна ўсё клапацілася і

клапацілася пра кожнага, а Духам была вяр — за ўсё сваё, роднае, за тую ж песню матчыну... У 2007 годзе наважыліся ў бібліятэцы ў Бярозе наладзіць маю творчую вечарыну. "Мо і Ніна прыедзе?" — запыталася ў мілай загадчыцы. "Думаю, прыедзе", і Ніна сапраўды прыехала. І вечарына атрымалася ў два галасы, і, як памяць пра яе, засталася ў мяне птушачка з чырвоным пёркамі — падарунак ад Ніны.

Адзінаццаты нумар "Маладосці" ужо традыцыйна — Берасцейскі нумар. У сёлетні пагадзілася Ніна даць свае вершы. Тэлефаную ёй, каб сказаць, што пайшло і пытаюся, ці прыедзе яна на Піншчыну, дзе будзе ўрачыстасці з нагоды юбілею Жэні Янішчыц. Ніна адказала няпэўна. Але вось — 21 лістапада, паўночкая зала Палескага тэатра ў Пінску і гляджу — Ніна! Тэтым падчас урачыстага абеда мы сядзелі за адным сталом — Ніна, Валя Коўтун, Марыя Іванаўна Ляшук. І які верш прачытала Ніна памяці Жэні Янішчыц! Здавалася, трымціць, трапеча само паветра, адрозна ва ўсіх на вачах — слёзы... Потым развіталіся. Развіталіся да цяплейшых дзён, да лета.

*Ніхто не гзівуецца
лёту майму па-над жытам,
Дый хто б гзіваўся
калі анідзе ні істоты.
Бязлюдна. Бязмоўна.
Бязвейна. Бязмежна разліты
Спакой ціхамірны.
Ні тлуму, ані адзіночкі...*

Сцежка жалю... Ёй чамусьці не схацелася працягнуцца да тых цяплейшых дзён, Ніну сустракае бясконцасць, а я перачытваю гэты яе верш і што скажаш, што скажаш іншае...

"Бывай, Ніна... Да сустрэчы там... дома"...

Paica БАРАВІКОВА

Цяжкі камень, важкі колас

Каго з сучасных паэтаў прымаеш цалкам, усімі вершамі, без напэжак і кампліментарнасці і тым болей нязгоды ў чым-небудзь сутнасным, дык гэта найперш Ніну Мацяш. Я не супрацістаўляю яе іншым, а проста бачу ў ёй ідэал Паэта. Прынамсі, так самааддана і пэўна, на такім роўнавялікім эстэтычным узроўні і на такой стромай духоўнай вышыні здатны працаваць толькі сапраўдны, небам пакліканы творца.

Яе з'яўленне шчаслівае для нашай літаратуры, для беларускай культуры ўвогуле, а таксама і культуры еўрапейскай, бо зважаць трэба і на дасканаласць яе ўласных твораў, і на тую вялікую працу, якую яна зрабіла ў мастацкім перакладзе з французскай, нямецкай, польскай, украінскай ды іншых моў. Таму не зусім пагаджаешся з яе асабістым тлумачэннем місіі, дадзенай ёй звыш: маўляў, калі б не бяд-хвароба, дык задавалася б звычайным, змяным жаночым шчасцем.

Але горкая праўда, што сваё прызначэнне-пакліканне паэтцы выпала спазніцца праз фізічныя і маральныя пакуты, пераадоляваць якія трэба было неверагоднымі высілкамі волі і душы:

*Лёс мой,
лёс мой — цяжкі колас,
часам — цяжкі камень...
Мне люляць цябе да скону
квольмі рукамі*

Рукі кволья, а сэрца — мужнае, умацаванае родным краем, бліжкімі людзьмі — раднію па крыві, а найболей раднію па духу, уласнай чалавечай годнасцю: "Не рабіце мне скідак. Ніколі. Ні ў чым... Не рабіце. Калі не жадаеце скрыўдзіць". Слова сакрамэнтальныя, хрысціянскія, шчырыя. Больш за тое, натуральнае жадаанне быць нароўні з усімі, жыць паўнакроўным жыццём у Ніны глыбока альтруісцкае: больш адаваць, чым браць самой. "Піць. Каб не адной. Яшчэ кагось... напіць з калодзежа майго" ("Студня"). Верш прысвечаны настаўніку і сябру У. Калесніку). І тут наканавае? Калі так, дык яно шчаслівае, выпрабавальнае і ратавальнае адначасова. Надараюцца аднак жа, часіны безвыходнага смутку, распачы, нараканняў на лёс, і паэтка (або лірычная геранія, іх не падзяляеш) дакарае сябе за гэта: ці ж адно табе на ўсім белым свеце так невыносна цяжка? Нават асуджаючы "поскудзь", "тоду", "адродка" (вырадка націш), яна пакаянна перапрашае Бога "Вячорнай малітваю":

*Даруй мне, Божа:
Упершыню ў жыцці аж так варожа
Смяротны выдыхнуўся
мною праклён...*

Узрушвае такая духоўная вышыня! І я не першы, хто схільны ўзвесці творчы, асветніцкі, падавіжніцкі, патрыятычны радавод Ніны Мацяш да святой ахвярніцы Еўфрасініі Полацкай. Не магу не пагадзіцца з літаратуразнаўцам Генадзем Праневічам, што "адчуванне місіінісці свайго лёсу ў літаратуры і духоўным жыцці народа, місіі міратворчай, заступніцкай, вяшчунскай" высвечвае ўсё выразней "аўтарку які постаць агульнанацыянальнага значэння".

Для кніжкі "Богава дрэва" (бібліятэка часопіса "Наша вера") падабраўшы духоўныя вершы Ніны Мацяш. Але што азначае духоўныя? Ёсць у гэтым азначэнні вялікая доля ўмоўнасці, а ў дачыненні да аўтара — таў-

талагічнасці. Паспрабуйце пашукаць ў нашай сьліннай паэткі вершаў бездухоўных... Ні словам-зместам, ні словам-духам такіх няма. Гэтыя ж, што ў зборніку, адбіраліся, відавочна, з увагі да найбольшай іх суаднесенасці з хрысціянскім светапоглядам і хрысціянскаю мараллю. Як адна з праяў духоўнасці — трыванне і пераадоленне распачы, гэты матыў ці не асноўны ў кніжцы. "Богава дрэва" — гэта дрэва жыцця, найперш жыцця асабістага, наканаваанага. Богавым дрэвам, робіць зносу пад адным з вершаў аўтарка, у народзе называюць адзін з відаў палыну. Палыновою горыч лірычная геранія Ніны Мацяш перажывае часта, і болей, чым ад лёсу, — ад "духам нічых" людзей, якія жывуць па-за вераю і любоўю, халодных і абьякавых, а то і пагрозлівых, хіжых з прычыны сваёй бездухоўнасці.

Сіла трывання — ад Бога, як і талент. Ні радзія, ні сярбына часам не ў змозе знайсці лекі для душы, дый, урэшце, "над кожнаю душой свой воран кружыць..."

Ставіць імя Мацяш поруч са знакамітымі імёнамі нашай духоўнай культуры дазваляюць і тыя прызнанне і любоў, якія ёй дораць шматлікія ўдзячныя чытачы. Любоў за любоў, без аніякіх агаворак і скідак. У кожнага яе чытача ёсць блізка, любімыя вершы, якія прамаўляюцца напаміць цалкам або строфамі, радкамі, — з'ява, што раней называлася народнасцю літаратуры.

*На Ваша "ты" скажаш
Вам "ты" не смею,
І калі позірк позіркам заўлюю,
Як птушанё, спалохана нямею.
Я не кахаю Вас. Я Вас люблю.*

*Святла, што пагарылі,
не растрачу.
І шчырых слоў ніколі не згублю.
...Нашто журба
ў цёпных зрэнках Вашых?..
Я не кахаю Вас. Я Вас люблю.*

Ад гэтых вершаў-шэдэўраў не адмовілася б ніводная літаратура. У грамадзянскай лірыцы Ніны Мацяш, як правіла, няма дэкарацыйнасці, у інтымнай лірыцы — залішне сентыментальных, "связлівых эмоцый". У яе заўсёды "інтэлектуальная эмоцыя" (Г.Праневіч).

Філасафічнасць лірыкі Ніны Мацяш прасочваецца ці не ад самых ранніх вершаў, і пльнь гэтая ніколі не мляла. Хутчэй наадварот. Апошнія яе творчыя працы засведчылі, што яе паэзія падвышала сябе і чытача — праз паглыбленне метафарычнасці і асацыятыўнасці, разняволенне і мадэрнізацыю формы, ускладненне сінтаксісу і ўзбагачэнне лексічнага запаса. Ніна Мацяш творца не толькі верша, а і самога слова, інструмента літаратуры. Яна нібы той адмысловы скрыпач, што робіць сабе скрыпку сам.

Падчас пахавання раптоўна памёрмай рулівіцы (за два дні да гэтага ўшчувала, напрыклад, мяне за лянтую адна з найбліжэйшых сябровак Галіна Скарына павадала: у Ніны нападатове ў камп'ютэры зборнік сваіх вершаў, палова чартовага альманаха берасцейскіх літаратараў "Жырандаля", неадасланыя лісты сябрам, на сталі — два падарункі для юбіляраў... Страта страшэнная для ўсёй Беларусі, а для Берасцейшчыны — асабліва.

Мілая Ніна, я плачу, а ў горка-салёных слязах — такая светласць...

Алесь КАСКО

Пакінула нам заповіт — быць адзіннымі

Ах, не пішацца... Мілая Ніна Восіпаўна, думаецца і думаецца пра Вас і пра тое, што здарылася, застыглі пальцы над клавіятурай і аж баяць, бо як ні напружвайся, каб сабраць у адзінае цэлае, у тое адзінае, якое Вы спавядалі заўсёды, ды ніяк, ніяк не ўмясціць у свядомасці ўсю Вашу веліч як чалавека, проста Чалавека — самага спагадлівага на свеце, самага далікатнага, самага прыгожага, самага светлага і надзейнага, самага безабароннага... Усю Вашу веліч як Паэта — вытанчанага, відушчага, віртуознага, усю Вашу веліч як Грамадзяніна — самага годнага, самага адданага роднай Беларусі.

Вы так многа паспелі зрабіць у сваім жыцці. "Агонь", "Удзячнасць", "Ралля суровая", "Прыручэнне вясны", "Поўны келіх", "Паварот на лета", "Шчаслівай долю назаві", "Душою з небам гаварыць", "Я вас люблю", "Палёт над жытам"... Казкі, пераклады з нямецкай, французскай, польскай, украінскай моваў у кнігах "Свет, варты вяртання" (з Віслава Шымборскай), "Маленькі прыны" і "Планета людзей" (з Антуана дэ Сент-Экзюперы), "Поры года" (з Франсуа Жакмэна), "Маруся Чурай" (з Ліны Кастэнікі), "Перабіраю самацвіты" (выбраныя пераклады з еўрапейскай паэзіі), "Багаславі сустрэчу мне" (з паэзіі Пляяды)... Гэта не проста Ваша творчасць — гэта здабытак і гонар усёй Беларусі, яе сцярдэжэнне ў свеце. Наступная кніга, якую Вы назвала "У прыгартыях ветру", падрыхтаваная да друку ў РВУ "Літаратура і Мастацтва", але, на вялікі жал, Вы парадуетеся разам з намі гэтай падзеі з высокага высока. Факультэт французскай мовы Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута замежных моў, выкладанне нямецкай мовы ў Белаазёрскай прафесійна-тэхнічнай вучэльні, старшынства ў абласным аддзяленні Саюза беларускіх пісьмнікаў, утанараванне Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова, высокім званнем Ганаровага грамадзяніна Белаазёрска і Берасцейскай зоркі-98, міжнароднай прэміі імя Георгія Скаварады ... Гэта многа і, для Вас, так мала. Бо Вы — народная.

Цяпер, з аддэтам у іншасвет, Вас адрозна ж паставілі ў адзін шэраг з апосталамі. Апостал духу беларускага, беларускага заступніца. Гэтак казалі пра Вас падчас развітання. І з гэтымі словамі Вы набываеце новае жыццё, Вы працягваеце і будзеце вечно служыць любай Вам, мілай Вам і ўсім шчырым беларусам Бацькаўшчыне.

Жыць так, каб і пасля жыцця рабіць для сваёй зямлі больш, чым робім мы, тыя, хто працягвае па ёй хадзіць — велічны прыклад самаахвярнага служэння Радзіме.

*І покуль будзе бачыцца сяжынка,
якой ішла ты ў бедрах, бы ў шаўках,
вярэзіціце сэрцы і галінка
твайго радка.*

Як жа пякуць-балаць гэтыя Вашыя слоўкі памяці Яўгені Янішчыц, якая, як і Вы, нарадзілася і адышла ў вечнасць слотнаю восенню. Асабліва пякуць-балаць яны цяпер — развярэдзіла сэрца галінка Вашага радка:

*Пяро макама ў гумнае гасвецце,
пісаліся не вершы, а лісты,
лісты і выкупілася ад смерці,
ад немаці.*

Лісты... Даруйце, мілая Ніна Восіпаўна, што не паспеў адказаць на Ваш апошні ліст. Ён прыйшоў на Вячоркам 18 снежня. Я адкрыў яго раніцай 19-га. Чытаў, яшчэ не ведаючы, што Вы... што адказваць Вам давядзецца на іншы, зусім іншы адрац.

Вось яно, апошняе Ваше слоўка: "Ну, щчасліва! Няхай не дайме мязотнае надвор'е! Н.М."

Мязотнае надвор'е... Яно ў той жа дзень зацягнула і ўсё нутро, і думы, і пачуцці... І холад, слота вонкавыя і ўнутраныя зліліся ў адно. І сталі мы ўсе адзіннымі. Усе, хто развітваўся з Вамі пад хмурым і слёзным небам, чые душы зліліся і таксама сталі небам, гэтакім жа слёзным.

"...твая сьвязя ў маю сьвязю глядзела". Трымціць у сэрцы і гэты Ваш геніяльны радок, і сьвязя.

Мы з Вамі пра многае не дагаварылі. І цяпер нічога не застаецца, як толькі працягваць даўно распачатую размову. Працягваць, каб ачышчачца, каб гартаваць дух, каб хоць, на колькі тое магчыма, набірацца Вашай мужнасці, Вашай ахвярнасці, Вашай усёдаравальнасці, каб дайсці, абавязкова дайсці да адзінасці, якая цяпер — Ваш заповіт.

Няхай зямля будзе пухам Вашаму збалеўму целу, а неба высокім і прасторным для Вашай шырокай душы.

Але ж мы не развітаемся, не, бо Вы з намі, з людзьмі, з народам, з Радзімай навечно, мілая Ніна Восіпаўна.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

На здымку: апошняе выступленне; з В. Жуковічам — у Белаазёрску (17 снежня 2008 г.)

Сябры Брэсцкіх абласных філій Саюза пісьмнікаў Беларусі і Саюза беларускіх пісьмнікаў горка смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці выдатнай нацыянальнай паэткі, незаманнага сябра, таварыша і калегі **НІНЫ МАЦЯШ** і выказваюць свае шчырыя спачуванні ў сувязі з гэтай непамернай стратай яе родным і бліжкім.

Пайшла ад нас **Ніна Іосіфаўна Мацяш**... Таленавіты паэт, перакладчык, эсэіст, але найперш — шчыры, чуйны, прыгожы, добразычлівы чалавек і надзейны сябар. Цяжка пераацаніць гэтую страту. Але пасля паэта застаюцца яго кнігі і радкі, якія будуць чытаць доўга-доўга і будуць на іх вучыцца любіць жыццё. Радзіму, сумленна рабіць сваю справу, разумець сваё наканаваанне ў гэтым свеце... Светлая памяць адметнаму чалавеку, які верыў у бессмяротнасць душы і заслужыў пакой.

Калектыву Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М.Горкага

Рэдакцыя часопіса "Польмя" глыбока смуткуе з прычыны смерці выдатнай беларускай паэтэсы **НІНЫ МАЦЯШ** і выказвае спачуванне яе родным і бліжкім.

Рэдакцыя часопіса "Маладосць" глыбока смуткуе, перажываючы вялікую страту — заўчасную смерць паэтэсы **НІНЫ МАЦЯШ**, чыя паэзія так жыла многіх і многіх. Выказваем жалоснае спачуванне родным і бліжкім дарагой нам усім Ніны Іосіфаўны.

Калектыву шпгогднёвіка "Літаратура і мастацтва" выказвае шчырыя спачуванні родным і бліжкім выдатнай паэтэсы **НІНЫ МАЦЯШ** з прычыны яе заўчаснай смерці.

Залатая і сонечная, або Гнуткасць чалавечай натуры

Усё добрае ў жыцці зда-раецца выпадкова

Кажуць, што жыллё шмат чаго можа расказаць пра свайго гаспа-дара. І сапраўды, у кватэры Алены Фёдарэўны адрозніваецца ад звычайнай пра яе прыхільнасці і талент. Вось на сцяне аплікацыя — летні луг з рамонамі і васількамі, а ў вазе — кветкі. Амаль сапраўдны! Толькі адсутнасць водару выдае іх штуч-насць. Прыцягвае ўвагу сумны анёл з залатымі крыламі, побач — карабель...

Цяпер цяжка ўявіць, што боль-шую частку свайго жыцця Алена Фёдарэўна саломку нават у руках не трымала. Працавала бібліятэка-рам, настаўнікам, і да народнага майстэрства ніякага дачынення не мела. Але аднойчы (быў 1993 год) выпадкова трапіла на выста-ву Веры Садатавай. У зале якраз аказалася аўтар работ, і Шабуня, пазнаёміўшыся з ёй, спытала: ці не будзе яна набіраць групу для заняткаў?.. І сапраўды, заняткі павінны былі пачацца ўжо ў ка-стрычніку.

Трэба адзначыць, што хоць Алена Фёдарэўна з саломкай справы не мела, але да мастацтва цягнулася з дзяцінства. У 9 класе хацела паступаць у мастацкае ву-чэльшча. "Я добра шыла. Фантазія мая тады была проста бязмежнай. Я, як Скарлет О'Хара, не раз перакройвала занавескі ў суценку". Але бацькі-педагогі не дазволілі даччы займацца такой несур'ёз-най справай. І дзяўчына паступіла на бібліятэчны факультэт Мінска-га педуніверсітэта...

Курсы ў Веры Садатавай доў-жыліся цэлы год, Дарэчы, менавіта Веру Яўгеніўну Шабуня лічыць сваім галоўным настаўнікам. Яна прыходзіла на яе заняткі і проста рабіла. Ну не магла яна нешта рабіць, калі на яе глядзіць! Потым Садатава скажа сваёй незвычай-най вучаніцы: "Я ўсё думаю: ну чаго яна сюды прыходзіць? Нават рабіць што-небудзь не спрабуе". Затое дома, калі заставалася адна, пляла без перапынку да самай ра-ніцы.

Жывыя крыніцы

У час майго візиту да Алены Фё-дараўны завітала яе цяперашняя вучаніца Люба. Люба збіраецца ўступаць у Беларускае саюз май-строў народнай творчасці, і разам з Шабуняй яны прыдумваюць

Прыходзіць час, і ўсё знікае: людзі, рэчы... Але нешта ўсё роўна застаецца: сэнс, які быў закладзены, думка, традыцыя... Сувязь, якую пакідаюць пасля сябе чалавек ці створаная ім рэч, паўстаюць адзінай тоненькай ніткай паміж пакаленнямі. Так і беларускія традыцыі, прыкладамі жывуць у саламяных льяльках ды "павучках", зробленых некалі народнымі майстрамі. Здавалася б, такі просты і танны матэрыял. Але дзякуючы асаблівай якасці — становіцца падатлівай у вільготным стане — саломка можа ўвасобіць любую аўтарскую задумку. А такіх задумак у сучаснага майстра саломплення, члена Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Алены Шабуні нямала. Часам, падсаца, што саломка — прыродны матэрыял, які ўтульна адчувае сябе толькі ў вясковым асяроддзі. Але і ў гарадской кватэры нашай гераіні шматлікія саламяныя вырабы суіснуюць гарманічна.

кампазіцыю. Маладая дзяўчына ўжо некалькі год працуе ў смяя-віцкім Доме дзіцячай творчасці. Уступіць у саюз для яе — гэта на-брацца вопыту, які потым можна будзе перадаць малодшым пака-ленням. Каб жывая крыніца на-родных традыцый не перасохла.

— Паглядзіце, вось гэта работы амерыканскіх майстроў, — кажа Алена Фёдарэўна, разгортваючы перада мною кнігу з глянцавымі старонкамі. — У іх асабліва тэхніка пляцення: тонкія карункі, мудрагелісты ўзор. Прыгожа, але ў гэтай прыгажосці няма сэнсу. А нашы льялькі з ручнікамі, нашы скрынкі і лапці!.. Ці звярталі вы ўвагу, што нават люстры ў Пала-цы Рэспублікі выкананыя ў форме павучкоў? Тыя ж амерыканцы, што прыязджалі да нас, назвалі Беларусь "каралевай саломплен-ня".

Люба не адзіная вучаніца Але-ны Фёдарэўны. З 2000 года Ша-буня працавала ў школе № 163 горада Мінска, дзе вучыла дзяцей мастацтву саломплення. Але зусім нядаўна пакінула педагагіч-ную практыку. Кажы, што сябе ўжо вычарпала. "Дзецім трэба аддаваць шмат энергіі. Ты павінен трымаць іх у творчым напружан-ні: каб скончыўшы адну працу, ім хацелася ўзяцца за новую. Калі зразумееш, што так ужо не мо-жаш, трэба сыходзіць".

Уся справа ў капелюшы

"Мой самы яркі ўспамін з дзя-цінства — саломка, якая заўсёды была раскідана на нашым двары. Залатая і сонечная. Цяпер такой няма. Ці думала я тады, што гэты цуд прыроды калісьці стане галоў-

ным захапленнем майго жыцця!" — працягвае майстар.

Цяпер Алена Фёдарэўна займа-ецца тым, што сапраўды любіць. І гэтай справе аддае сябе з сапраў-дным фанатызмам. Палічыце самі. Хіба толькі фанатык можа пад-няцца ў дзве гадзіны ночы, каб замачыць саломку. Вось убачыла нейкі элемент і хочацца паўтар-ыць. Мастацтва не спіць...

А аднойчы майстар убачыла сваё пано... у сне. Рыхтвала кам-пазіцыю для выставы "Калядныя ўзоры". І ўсё ніяк не магла закон-чыць. Стомленая заснула ў тра-лейбусе. У гэту хвіліну забыцця яна і ўбачыла цэнтр пано, які не магла прыдумаць. І менавіта гэта дэкаратыўнае пано ў 1997 годзе на выставе "Калядныя ўзоры", якая праходзіла ў Музеі гісторыі і бы-ту Беларусі, стала цэнтральным у экспазіцыі...

Любімых галін саломплення ў нашай гераіні няма. Спачатку за-хапілася вырабам посуду: стварала сухарніцы, цукерніцы, скрынкі. Потым займалася пластыкай. Былі таксама кветкі, аплікацыя, капе-люшы. Дарэчы, з капелюшамі ў Алены Фёдарэўны здарылася не-калькі цікавых гісторыяў...

Свой самы любімы капялюш прышлось прадаць. Амаль задар-ма. У Вязьніцы на святкаванні Ку-палля да майстра падыйшла незна-мая жанчына. Высветлілася, што яе дачка жыве ў Францыі і ёй вельмі хочацца мець саламяны капялюш, які ўвабраў у сябе ласкавае бела-рускае сонейка. Спачатку Алена Фёдарэўна адмовілася ад "тавар-ных" зносін. Незнаёмка адышла і нечакана... заплакала. "Як маці, я яе зразумела і прадала".

Хутка майстар зрабіла сабе но-вы капялюш, але крышчак іншы: капялюш-палі (капялюш без вер-ху)... Аднак і гэты галаўны ўбор не прыжыўся ў яе гардэробе. А прычына такая. У час шпацыру па вяснавым горадзе пачула за спі-

най гаворку дзвюх жанчын: "Ты паглядзі, якая прыгажосць!" — ка-жа адна. — "Сапраўды прыгожа. Але я набыла б сабе сапраўдны капялюш, з верхам", — адказала другая.

Словы незнаёмак майстра за-кранулі: "Што значыць "несапраў-дны капялюш", — абураецца яна. — Ах так! Зраблю, значыць, са-праўдны". І тут Алена Фёдарэўна, як фокуснік, дастае з-за спіны за-лацісты саламяны капялюш з пры-гожай кветкай з боку. І прытым "сапраўдны", з верхам.

Шабуня кажа, што ёй заўсе-ды вельмі цяжка пачаць. Асаблі-ва такую карпатлівую працу, як пляценне капелюша. Бо толькі на адзін такі выраб патрэбна пры-кладна 20 метраў саломкі. А пасля яшчэ кожны зубчык прашываец-ца шаўковымі ніткамі. Таму Алена Фёдарэўна больш аднаго капелю-ша ў год не робіць. І зусім добра будзе, калі нехта ці нешта яе да гэтага падштурхне. Няхай нават часам і абурэнне.

Кола жыцця

У невялікім пакоі — імправіза-ванай майстэрні — вельмі хораша і светла. І да апошняга не зразу-мела: ці ад сонца, ці ад неверагод-най колькасці саламяных вырабаў. Тут Алена Фёдарэўна праводзіць майстар-клас. Карысны для Лю-бы, цікавы для мяне. За некалькі хвілін з невялікага пуку саломы атрымліваюцца мініяцюрныя лап-ці, перавязаныя зялёнай атласнай стужкай.

Хачу згадаць, што займацца са-ломкай Алена Фёдарэўна пачала, калі ёй было 47 год. Гэта перыяд, калі натура і характар сфарміра-ваныя, і пачаць рабіць нешта аб-салютна новае змога не кожны. Творчай энергіі гэтай жанчыны, упэўнена, хопіць яшчэ на доўгія гады. Гнуткасць яе натуры даказа-на самім жыццём.

Акрамя дзейнасці ў саюзе, Алена Фёдарэўна супрацоўнічае з галерэяй "Славутыя майстры", праводзіць майстар-класы і про-ста творыць. На маё пытанне, якую кампазіцыю яшчэ вельмі хацелася б зрабіць, Алена Фё-дараўна раскажа пра жаданне стварыць "Кола жыцця". Аўтар пакуль не ведае, у якой галіне, жанры, стылі павіна быць ра-бота. Неаспрэчна толькі тое, што ўся задума будзе спраецывана на жыццё самой Шабуні. Лёсы ва ўсіх розныя, але жыццё па-добнае. Пра свае доўгія сцежкі жанчына кажа так: "Сябе я ўяў-ляю маяком на высокай скале, які патрапаны моцнымі вятрамі і няўмольным часам. Можна, ён нават ужо нікому і не патрэбны. Але усё роўна свеціць"...

Ганна КАРПУК

Фота з архіва Алены Шабуні

Доўгае рэха мячэці

Мячэць у вёсцы Даўбучкі, што на Смаргоншчыне, лічыцца адной са старадаўніх ісламскіх святыняў на тэрыторыі нашай краіны. У краязнаўчай літаратуры часта можна сустрэць спасыл-ку на тое, што яна з'яўляецца самай стара-жытнай ва ўсёй Усходняй Еўропе. Мячэць была пабудавана ў традыцыях, якія ўзыхо-дзяць да перабудаванай Канстанцінопаль-скай Сафіі. Зрубы аб'ём быў пакрыты чатырохсхільным дахам, які пераходзіў у высокі дванаццацігранны купал. З двух ба-коў мячэць была абнесена галерэяй, у куде ўзвышаўся трохярусны мінарэт. Варта ад-значыць, што мумбір — узвышаная частка, з якой чыталіся малітвы і казаліся прамовы ў асабліва важных выпадках — у даўбу-чаўскай мячэці меў дзевяць прыступкаў і сведчыў аб значнасці помніка, бо звычайна мумбір іншых мячэцей налічваў усяго тры-чатыры прыступкі. Нездарма даўбучаўскія татары называлі сваю святыню джама (што значыць "галоўная").

На сённяшні дзень будынка даўбучаў-скай мячэці на Смаргоншчыне, на жаль, не існуе. У 20-я гады XX стагоддзя польскія рэ-стаўратары звярнулі ўвагу на каштоўнасць дадзенага помніка драўлянай архітэктуры. Пасля выканання абмераў у 1928 годзе яна была афіцыйна ўзята пад дзяржаўную ахову з далейшым правядзеннем кансер-вацыйных работ. На пачатку 70-х гадоў мі-нулага стагоддзя мячэць яшчэ знаходзілася ў больш-менш здавальняючым стане. Але няўмольны час не пашкадаваў помніка. Па-ступова абваліўся дах, пачалося разбурэнне мінарэта, іншых канструкцыйных частак пабудовы. Напрыканцы XX стагоддзя заха-

у крэўскіх наваколлях, што паблізу Смаргоні, з часоў вялікага князя Вітаўта былі паселены для абароны муроў замка татарскія воіны. З цягам часу яны стварылі тут шэраг сваіх культурна-рэлігійных асяродкаў з непаўторнымі традыцыямі і адметным каларытам. Татарскія пасяленцы гэтага краю, які больш як 600 год таму стаў ім другой радзімай, доўгі час захоўвалі свае традыцыі, звычкі, абрады і мусульманскую веру. Апошнія ніколі не становіліся аб'ектам спрэчак і перашкод у побытавым суіснаванні паміж хрысціянамі і мусульманамі. Такой талерантасці маглі б павучыцца іншыя дзяржавы ў сучасным свеце, дзе рэлігійныя праблемы ў век глабальнага выкліку цывілізацый набываюць крывавае і трагічнае змест.

ванья рэшткі былога помніка архітэктуры былі перавезены ў Беларускае дзяржаўнае музей народнай архітэктуры і побыту, што побач са сталіцай, з далейшым намерам ўз-навіць гэту мячэць ужо на тэрыторыі гэта-га скансена — музея пад адкрытым небам. Пакуль праект не рэалізаваны, але надзея на адбудову помніка захоўваецца як у адмі-ністрацыі ўстановы, так і ва ўсіх шматлікіх зацікаўленых рупліўцаў гісторыі.

Паводле даследчыка татарскай спадчы-ны Л. Крычынскага, першая мячэць у Даў-бучках (іншыя варыянты назвы паселішча — Далбуцішкі, Далбуцінскае, Далбуцкае, Даўбучышкі, Даўбучышкі) была ўзведзена ў 1598 годзе. На той час ужо існавалі ў Вялікім княстве Літоўскім іншыя ісламскія святыні ранейшай пабудовы, аднак з цягам часу ме-навіта гэтая мячэць становіцца адной з са-мых уплывовых на ўсёй тэрыторыі краю. Папярэдне дадзеная драўляная пабудова

месцілася ў суседняй вёсцы Сялец, а потым была перавезена і адбудавана, паводле выд-дзенага муфціятам календара на 1937 год, у 1757 годзе на мізары (татарскім могілніку) у Даўбучках. Па невядомых прычынах быў зроблены такі перанос, але пра тое, што ў Сяльцы раней знаходзіўся татарскі асяро-дак, праўдападобным доказам з'яўляецца захаваная да сённяшніх дзён назва "зірэць" зарослага пагорка ў цэнтры вёскі. Па ўсіх прыкметах, а гэта роўня радкі надмагіль-ных камяніў на пагорку, арыентаваных на поўдзень, цэнтральны і зручны характар размяшчэння мясціны сведчыць аб знахо-джанні ў Сяльцы мусульманскага могілніка і мячэці на ім. Тапанімічная расшыфроўка з арабскага слова "зірэць" азначае "месца, якое наведваюць", мае яно і пазнейшы сэнс — "могілі". Як вынікае з даследчых прац, назва адносіцца да могілак і з'яўляецца най-больш старадаўняй з іншых месцаў татарскіх

пахаванняў. Дадзены пагорак даволі значна пацярпеў падчас Першай сусветнай вайны, аднак асноўная частка пахаванняў засталася нецранутай і нагадвае сваім існаваннем пра былых жыхароў паселішча.

Сама ж даўбучаўская мячэць пасля 1757 года распачала чарговую старонку сваёй гі-сторыі на новым месцы. На карце 1933 года гданьскага аўтара Алі Смайкевіча, на якой паказана размяшчэнне мусульманскіх па-селішчаў і мячэцей на тэрыторыі Беларусі, Польшчы і Літвы, выкананы малюнак 19 мя-чэцей, якія існавалі на той момант на гэтых тэрыторыях. Сярод адлюстраваных выяў мусульманскіх святыняў самай старэйшай па даце збудавання была пазначана мячэць у Даўбучках, якраз на той час і да канца XX стагоддзя менавіта яна з'яўлялася самай старажытнай ва ўсёй Усходняй Еўропе.

Шмат цікавага з гісторыі мячэці можна было б даведацца з яе архіва, аднак частка метрычных кніг загінула ў пажары, а частка спраў была вывезена ў Расію падчас Пер-шай сусветнай вайны. Пошук і знаходка гэтых дакументаў у расійскіх архіўных схо-вішчах да сённяшніх дзён паглыбіць нашыя веды пра гісторыю стварэння і развіцця помніка драўлянага дойлідства, пашырыць звесткі пра мінулае жыццё жыхароў гэтага унікальнага татарскага асяродка Смаргон-шчыны. Такая пачэсная справа чакае свай-го даследчыка.

Уладзімір ПРЫХАЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

**ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"**

**РВУ "Літаратура
і Мастацтва"**

**ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ**

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткінец
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'екты:

- публіцыстыкі — 284-66-71
- пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
- крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
- прозы і паэзіі — 284-44-04
- мастацтва — 284-82-04
- бухгалтэрыя — 284-66-72
- Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перададзенай просьбе
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".
Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3572
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
6.01.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 27

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Юрый САПАЖКОЎ. Нарадзіўся ў сяле Ільнка ў Разанскай вобласці ў 1940 годзе ў сям'і
вясковых дактароў. З 1962 года стала жыць у Беларусі. Скончыў факультэт журналістыкі БДУ.
Больш як пяць гадоў быў на дыпламатычнай рабоце ў Індыі. Працуе ў часопісе "Всемирная
литература". Аўтар зборнікаў "На счастье", "Возраст", "Письмо другу", "Очертания греха",
"Точка невзврата". Ёсць новая кніжка "НА ПРОСТОРЕ СЛОВА" (крытычныя артыкулы,
эсэ, дыялогі, Бібліятэка "Всемирной литературы", Мінск, РВУ "Літаратура і Мастацтва",
2008, 190 стар., 1000 экз.)

"У паэзіі слова — усё; у прозе (мастацкай) слова — толькі сродак. Ажыўленне слова — вось вынік творчасці паэта; ажыўіць слова — вось яго задача".

Валерый БРУСАЎ

Пісаць пра творчасць Юрыя Сапажкова мне даводзіцца не ўпершыню. І гэта, заўважу, не рэдакцыйны абавязак, а ўласны душэўны пасыл. Шчыра кажучы, у холдынгу не так многа людзей, з якімі ты "супадаеш" і табе прыемна іх калегіяльнае ўзаемадачыненне. Рускі па нараджэнні, беларус па духу пражывання, паэт па прызначэнні, Юрый Міхайлавіч ад першага дня знаёмства ўразіў мяне шырынёй сваёй душы і бескарэслівым клопатам пра наша агульнае занядабанне літаратурнае быццё. Яго спагада і пастаянная трывога за лёс кожнага "недагледжанага" таленавітага беларускага чалавечка адгукаліся ў мяне ўдзячнасцю і разуменнем. Гэта па сутнасці і паклала пачатак нашаму супрацоўніцтву. У "ЛіМ" пачалі з'яўляцца яго крытычныя артыкулы і літаратурныя водгукі, пераважна большасць з якіх можна было б залічыць да жанру эсэ. Прычым значная іх частка прыпадала на разгляд творчасці і новых выданняў менавіта беларускамоўных пісьменнікаў і паэтаў. Ю. Сапажкоў няблага валодае беларускай мовай і, у адрозненне ад іншых рускамоўных літаратараў, заўжды размаўляе, прынамсі са мной, па-беларуску. Пагадзіцеся, не так часта гэта здараецца ў цяперашніх узаемаадносінах. Ну як не пранікнуцца павагай да чалавек з такой высокай духоўнай культурай?! Дадам, што апроч таго, ён выдатна валодае англійскай мовай і мае шырокі інтэлектуальны кругагляд у іншых сферах мастацтва. Адным словам, маючы стасункі з такім чалавекам і сам міжволі цягнуцца да яго значнасці...

Добра памятаецца верш Ю. Сапажкова:

*Невзгоды служат нам усердно,
Покоен будь — не обойдут.
И вот, не вынося из сердца,
Нас на плечах уже несут...*

*Пусть всё кричит,
что мы не вечны.
Но надо так стараться
жить,*

*Чтобы никто не смог
на плечи*

Из сердца нас переложить.

Выдатныя радкі, не між іншым напісаныя, а з самой чалавечай сутнасці выдыхнутыя, бо натуральна так жыць сам іх аўтар.

Цяпер што да самой кнігі. Ёю распачынаецца серыя своеасаблівай бібліятэкі часопіса "Всемирная литература". Задума не арыгінальная, але па сённяшнім нестабільным часе смелая і неабходная ў нашых прагматычных варунках жыцця, у тым ліку, і літаратурных, дзе шмат барацьбы, безадказнай палемікі, штучных ідэалістычных мэтай і лозунгаў, а культурных напратовак вобмаль. Пры гэтым мне настальгічна ўспамінаецца колішняя бібліятэчка часопіса "Маладосць". Чаму б не адрозніць і яе? Ці пры "Всемирной литературе" будуць выдавацца і беларускамоўныя кнігі? Зрэшты, былі б фінансы...

У сваю новую кніжку Ю. Сапажкоў уключыў шэраг вядомых па друку ў перыядычных рэспубліканскіх выданнях крытычных артыкулаў, эсэ і дыялогаў...

Адразу трэба адзначыць узровень значнасці тых кніг, пра якія вядзе гаворку аўтар. Часцей за ўсё, гэта выбітныя выданні, мера мастацкасці якіх

так ці інакш уплывае ці яшчэ будзе ўплываць на агульны працэс сучаснай беларускай літаратуры.

А зачын зроблены артыкулам "Философия счастья" пра літаратурнае адкрыццё трагічнага паэта беларускай правінцыі Васіля Гадулькі, пасмяротны зборнік "Голас" якога быў выдадзены ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" чатыры гады таму. Імпануе сам акцэнт развагі Ю. Сапажкова, зроблены не на "імянным адкрыцці" забытага паэта, а на адкрыцці яго таленту і сутнасці самой творчасці. Таму яго словы гучаць шырэй за літаратурную тэму: "Умаление себя «до малого самого», даже до полного слияния с природой, растворения в ней, но не для исчезновения, а для возрождения себя в ней как бы в новой материи, в ином качестве, — хотя бы не материально, в памяти людей, — не в этом ли, по Годульке, заключается величие человека? Он нигде не высказывает эту мысль прямо, но она вытекает из большинства его стихов, являясь контрапунктом философии поэта."

Наракаючы на нашу кароткую нацыянальную памяць, а нярэдка і абьякаваць і нават грэблівае стаўленне да свайго роднага, Ю. Сапажкоў не папікае і не ёрнічае з гэтай прычыны, тым больш не ставіць сябе ў позу гэткага "пракура-тара", а хутчэй займае пазіцыю спагадлівага "суайчынніка", не менш адказнага за будучыню беларусаў, чым яны самі... Калі з вядомых радкоў Я. Яўтушэнікі "поэт в России — больше, чем поэт" да гэтай пары многія пазнаюцца, то такая формула ў дачыненні да беларускай нацыянальнай сітуацыі ўспрымаецца абсалютна адэкватна. Бо наш паэт і ёсць (ці, скажам, абавязаны быць!) своеасаблівым эталонам беларускасці (правадніком нацыянальнай мовы, культуры і духоўнасці).

Нездарма ў рэцэнзіі на кніжку І. Бабкова "Каралеўства Беларусь" нечакана ўстаўляецца фрагмент з палемічнага лімаўскага артыкула аўтара, які быў выдрукаваны нашатай пазней, аднак ён вельмі дарэчы і бесканфліктна ўкладваецца ў кантэкст асноўнай гаворкі (я маю на ўвазе спрэчку пра творчую вартасць і запатрабаванасць іншамоўнага пісьменніка ў сучасным беларускім літаратурным працэсе).

Без пафасу і рытарычнасці піша ён як пра жывых класікаў, так і пра маладых і пакуль малавядомых аўтараў. Скажам, арыгінальна, па-свойму выцягвае Ю. Сапажкоў уласны погляд на творчасць занага не толькі ў Беларусі, але і ў Еўропе Алесь Разанава: "Драгоценное вещество поэзии Рязанов добывает из самого, казалось бы, обычного, доступного всем «сырья» жизни. Вот падает с ветки яблоко. По этому поводу один русский поэт написал: «В тот день открытия Ньютона // Взрастил в саду безвестный

садовод». Пафосно и неточно. Алесь Рязанов:

"Яблык упаў.
Шукае
Галіна ранейшую раўнавагу."

Мне, недавно потерявшему сына, понятен этот простейший образ во всей трагедийности подтекста. Трудно, порой невозможно, ветке, потерявшей плод, найти равновесие. Мгновение, оставленное поэтом. Такое врезается в память навсегда."

Не менш вобразна (наколькі гэта магчыма для крытыкі) і палемічна (паколькі без гэтага губляецца суб'ектыўнасць) разважы Ю. Сапажкоў і пра эсэістыку вядомага сучаснага філосафа і культуролага Валянціна Акудовіча: "Главная художественная ценность «Дыялогаў з Богам» Валентина Акудовича, на мой взгляд, заключается не в открытой им объективной истине, что вообще невозможно сделать никому, а в стремлении постигнуть её разумом и сердцем. Книга заставляет думать. Перевертывая её поэтические и философские страницы, радуешься тому, что человек, слава Богу, измеряется уровнем морального прогресса, а не технического. Хотя то и другое лежит в области возможностей разума."

Цікавы яго падыход і да творчасці маладзейшых, але ўжо, як сёння кажуць, раскручаных аўтараў. Вось, да прыкладу, паэт Андрэй Хадамовіч, арыгінальнасць таленту якога замаўчаць немагчыма, але і закрыць вочы і не заўважаць "маскультурных хібаў" у яго тэкстах, значыць, прынізіць уласны літаратурны і эстэтычны густ, а ён у Юрыя Міхайлавіча адмыслова. Таму і не прамінае ён выказаць паэту і яго прыхільнікам наступнае: "А. Ходанович не был бы полноценным постмодернистом, забудь он про ремейк — как ещё одно воплощение текстуальной игры. Переделка известных классических произведений — краеугольный камень постмодернизма. Всё уже писано-переписано, ничего нового сказать невозможно, оправдывают (словно защищаются)

ЛеГАЛ

свой творческий метод (отражение отражения) его агентъ. И стараются влить новое вино в старые мехи, забыв, что «вино молодое надобно вливать в мехи новые» (Мк. 2.22)".

У той жа час падтрымаць зацэнены (няхай і ўласнай натурай) паэтычны талент для Ю. Сапажкова справа калегіяльнага гонару. Прычым зрабіць гэта годна, без "снисхожденья": "Стихи Натальи Кучмель отличаются высокой стилизованой культурой, когда между красивым и точным словом всегда отгаётся предпочтение последнему. Почти каждое стихотворение образует своего рода семью, в которой словесные связи — связи родственные. Точность метафоры, лаконичность делают стих ёмким, просторным", яе паэзія "не столько диагноз, сколько, как в народе говорят, «лекарство от всего". Чистый воздух, голубое небо, соловьиные крики радости, запахи леса, доброе душевное и умное слово — рецепт, в котором нуждается каждый из нас, всем этим и насыщена книжка поэта."

Заўважым, між іншым, што ўпершыню большасць крытычных тэкстаў Ю. Сапажкова друкавалася ў "ЛіМ" па-беларуску, у тым ліку, і пра кніжку В. Мудрова "Альбом сямейны". Апроч згаданых матэрыялаў, у кнізе выдрукаваныя грунтоўныя развагі пра творчасць Наталлі Капы, Таццяны Шпартвай, Зінаіды Краснеўскай, А. Адамовіча, Р. Ярохіна...

Вельмі цікавыя па змесце арганічны адрасна месца і часу гутаркі Ю. Сапажкова з французскім пісьменнікам, лаўрэатам Ганкураўскай прэміі Андрэем Макіным, рускім па нараджэнні (Ноўгарад, 1957) і англійскім літаратарам, лаўрэатам Букераўскай прэміі Джуліанам Барнсам. (На гэтым фоне менш важкімі падаюцца агляды паэзіі часопіса "Нёман" за 2005 і 2006 гады.)

Зайздросна ўразіў сам па сабе цікава задуманы апошні раздзел кнігі "На леты" (з выступленняў на аўтарскіх вечарынах у 2007 годзе), пры чытанні якога якраз мімалётнага ўражання і не ўзнікае, паколькі гэта вельмі глыбокія, філасофскія, а падчас і чыста эмацыянальныя развагі над няпростымі варункамі жыцця і сутнасцю літаратурнай творчасці пісьменніка. Ну вось хоць бы гэтая кароткая, як я іх называю, "зацемка": "Написал вчера четыре строчки. А потом представил, как к ним относятся некоторые люди, и мне стало страшно. Если поэт обнажил душу и у читателя возникло ощущение стыда за него, значит, поэт не нашёл в себе какого-то большого чувства. Когда я описываю реальные подробности в лирическом стихотворении, я хочу, чтобы меня поняли так, как я это прочувствовал. Я же верю себе. Если мои чувства чисты, мне нечего будет стыдиться, иначе надо стыдиться природы человека. А это глупо."

І такіх мудрых і яркіх, змысленых і апрацаваных чалавечым і пісьменніцкім волятам, залацінак у кніжцы Ю. Сапажкова даволі шмат. Дзеля гэтага варта жыць і працаваць, апраўдваючы перад Богам і сучаснікамі дадзены табе талент...